

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ethica Guilielmi Adolphi Scribonii, Ex Aristotele Et Aliis
summis philosophis repetita**

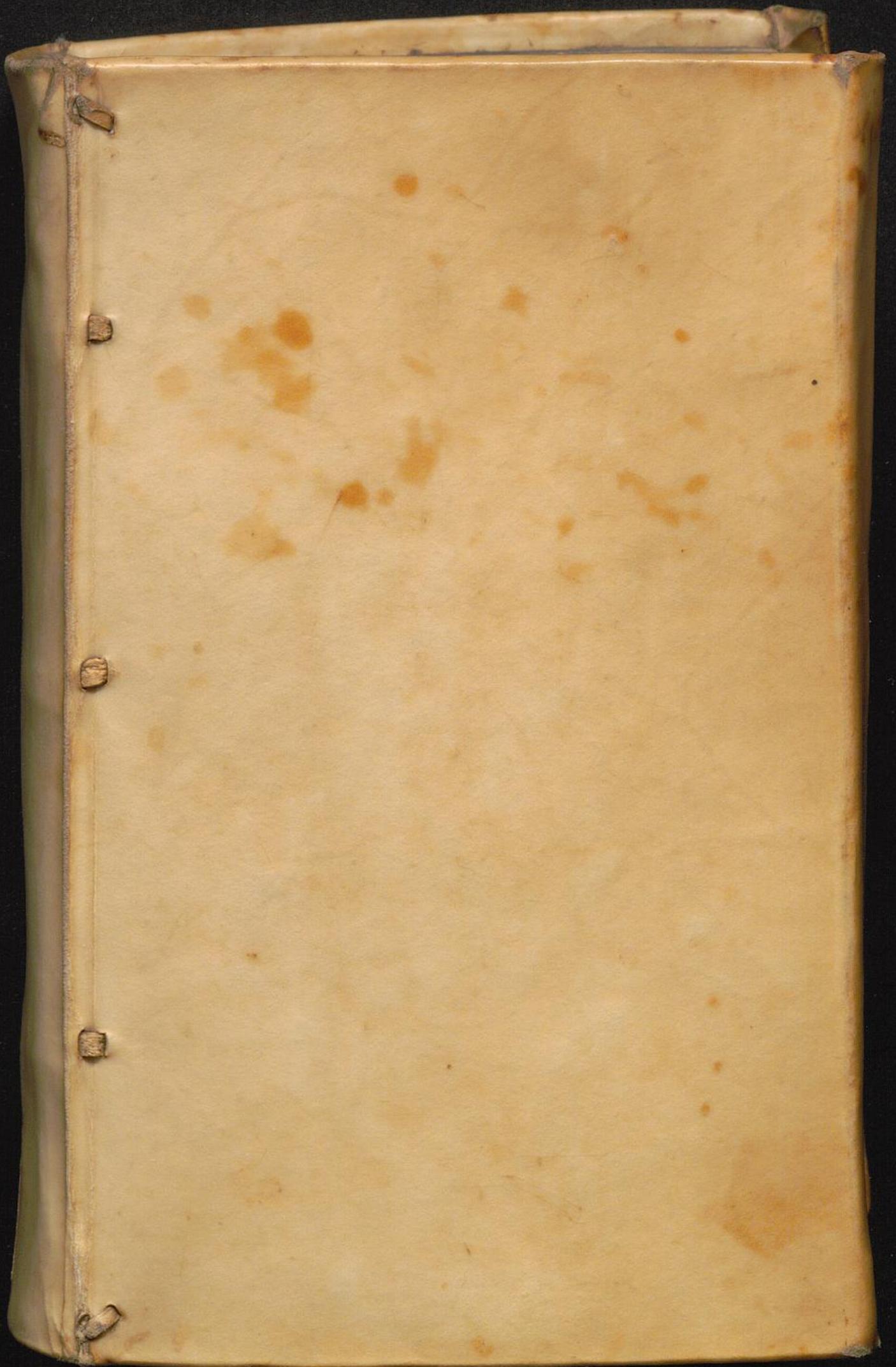
Scribonius, Wilhelm Adolf

Hanoviae, 1593

VD16 S 5114

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56572](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56572)

QVASTIO.

An yeny quacrah pmo uelle i qm qm.

Contra qm si arguatur.

Quod pmo nulla dicit yeny negatur. uerū pmo pmo
ritosa

T. III.

7.

Th. 4/17.

Artes liberales hisce compre-
henduntur versiculis.

Gram loquitur, Dia vera docet, Rhetorica colorat
Mus canit, Ar numerat, Geo ponderat,
Astro colit astra.

Liberales et illiberales simul.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tensor, argutus
Rus, nemus, arma, faber, ^{astra} vulnere, lana,
ratis.

Ex libris Petri Mentzeri
G. M. Apr 1618.
~~1619.~~
Nepal Hofm.
p. 115.

Handwritten text, possibly a signature or date, in the center of the page.

ETHICA
GVILIELMI
ADOLPHI SCRIBONII,

EX ARISTOTELE ET ALIIS
summis Philosophis repetita;

*Nunc denno pluribus in locis diligentius ab aucto-
re illustrata, & copiosius adaucta:*

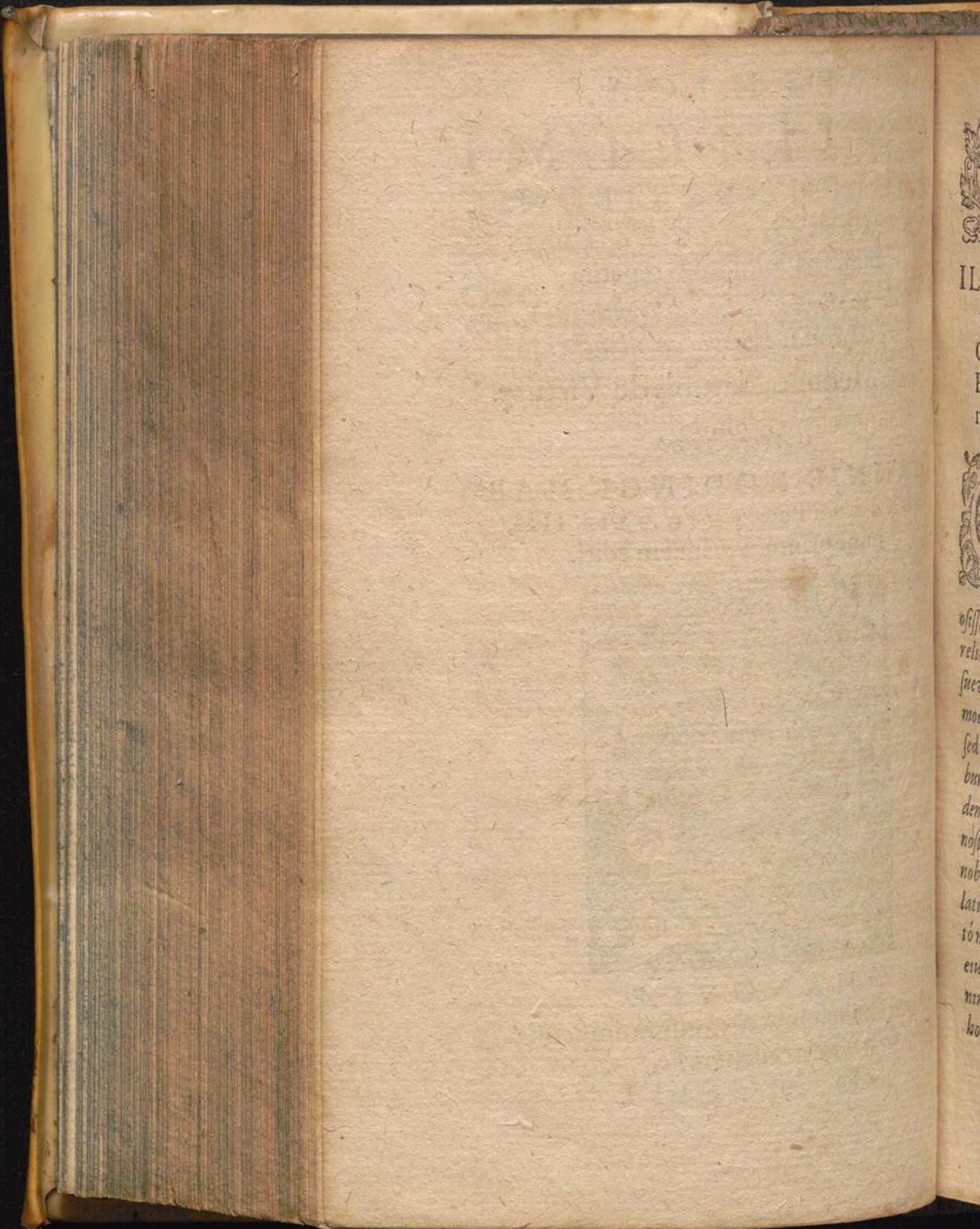
Cum Menone Platonis de Virtute.

Accesserunt

JOANNIS RODINGI MAR-
BURGENSIS ETHICÆ LIB. IIII,
nunc primùm in lucem editi.

HANOVIAE
Apud Guilielmum Antonium, impensis
Petri Fischeri Fr.
c1o 1o x c I I I.

[Decorative initial]

IL
C
E
m

[Decorative initial]

offi
relic
suec
moa
fed
bun
dem
nost
nob
lati
ion
eiu
nin
hor

ILLUSTRI ET GENEROSO

DOMINO, DOMINO SIMONI,
Comiti in Lippia & Rethperg, Domino in
Eflentz, Stedesdorff & VVitmunden, Do-
mino suo clementissimo.

UM non tam jucunda & utilis sit om-
nium ingenuarum artium cog-
nitio, quam ad conservandum homi-
nis vitam summoperé necessaria: eas
tamen præcipuè cognoscendas, studi-
osissimeq; addiscèdas esse censemus, quæ plus quam
reliqua mortalium generi utilitatis adferre con-
sueverunt. Quales sunt non quæ aliis tantum com-
modius intelligendis inserviunt atq; subministrât,
sed quæ piissimam rerum doctrinam nobis descri-
bunt & exhibent, Physica & Ethica. Ex his siqui-
dem tum rerum variarum, tum cunctarum vitæ
nostræ actionum ritè informandarum scientiam
nobis comparare possumus. Et si harum quoq; col-
latio sit instituenda, Ethica certè Philosophia tan-
tò nobilior sublimiorq; apparet, quanto subjectum
eius quam Physicæ artis illustrius est. Versatur e-
nim circa animum bonis moribus excolendum, ut
honestatem in omni vita ob oculos positam habea-

4 GULIELMI SCRIBONII
mus. Nempe docet hæc honesté, officiosé, virtuti
congruenter, & tandem beaté vivere. Hac omni
etati, omnibusque hominibus sua officia, & quid
eos facere conveniat, legitimé præscribit. Unde et
iam Græci ista officia, κατὰ φύσιν, seu recté facta,
teste Cicerone, vocarunt. Hac optima verissimâ
animi cultura est, actiones universas, prout de
dirigens ac gubernans. Hac denique Justitia, qua
hominum societatem conversationemq; conjungit
& tuetur, moderatrix est: adeoq; totius Jurispru
dentia, seu legum cunctarum scientiæ fons & origo
est. Dignissima igitur, quæ ab omnibus liber alibu
ingeniis, & heroicis principibusq; hominibus, qui
bus aliquid novisse cordi est, vel mediocriter sal
tem percipiatur. Quid si absolutissimam plurimâ
rerum scientiam adeptus sis, ac turpiter tamē
& immodesté vivas? An propter cognitionem, aut
multiplicem eruditionem laude dignus sis? Non
sané. Morum integritas plus hominem exornat,
quàm rerum notitia. Et eruditissimus quisq; cul
patur, si non ex rationis præscripto vivat, & bene
moratus sit. Qui verò moribus excultus honesté
vivit, is commendatur etiam à multis, ut maximè
haud insignem sibi scientiam compararit. Ethica
igitur disciplina diligentissimè omnium cognoscenda
fuerit. Quod cum Socrates intellexisset, Philoso
phiam à caelis ad terras denuò revocavit, id est, E
thicam quoq; quæ actionib. hominum moderan
dis leges præscriberet, introduxit, ut cum Physica
quam prisca homines in primis coluissent, illam
quoq;

EPIST. DEDICATORIA. §

quos sedulo, cum suis exercebant. Iſtam verò So-
 cratis doctrinam Platò in multis ſuis dialogis paſ-
 ſim nobis deſcriptam reliquit, præſertim in 10 libris
 De legibus, & totidem De republ. item ſeparatim
 in Menone, & alibi. Ariſtoteles poſtmodum tum
 in Nicomachicis, tum in aliis alio nomine inſcri-
 ptis Ethicis copioſe hanc Philoſophia partem tra-
 ctavit. Quid igitur eſt, quod à noſtris tantopere
 negligitur atque contemnitur? An quòd minus
 methodicè, ſed confuſe, & perplexè admodum à
 plerique deſcripta ſit? Certe hoc unum eſt, quod
 multos à multis auctoribus ſcriptisq; eorū abſter-
 runt. Methodus ſiquidem neglecta omnem intelli-
 gentiam impedit. Annòn igitur quaſi veris, Ari-
 ſotelis Ethica catholica eſt & ſufficiens? Annè is
 accuratè ſatis & copioſe illam tradidit? Plurima
 quidem ſcripſit, quorum tamen multis Philoſophia
 Moralis carere poterat. De vitiis ferè plura, quàm
 de ipſis virtutibus docuit, eaq; univerſa ordine ſa-
 tis præpoſtero. Imò etiam, quæ omnium primò re-
 quuntur, definitio Ethicæ nulla ponitur, virtutes e-
 numerantur ac diſtribuntur, antequam quid ſit
 virtus, generaliter explicetur. Interpretes tamen
 & ipſi hunc ordinem, ceu bonum atq; legitimum, in
 ſuis Commentariis ſtudioſe obſervarunt. Et hæc
 præceptorum confuſio multos diſcipulos moleſta-
 vit, ac ſecit, ut artem illam omninò difficilem &
 intricatam eſſe putarent. Altera cauſſa eſt, eaque
 quodammodo gravior, quod pleriq; ex recentiori-
 bus ſibi perſuaſiſſimum habeant, Ethicã ſcientiam

nulla ratione distingui posse à Theologia; utpote
 qua verius & rectius de omni virtutū genere pra-
 cipiatur, illam scilicet esse Theologiam, & vicissim.
 Sed si probe attendatur, maximum est utriusque
 scientiae discrimen. Theologia est scientia sive ars
 Deum recte cognoscendi: Ethica vero scientia est
 informandi mores praesertim vero externos, ut ani-
 mus iis excultus semper virtuti congruenter vivat.
 Definitio diversa utriusque, diversum quoque subje-
 ctum atque finem arguit. Neutiquam igitur artes
 istae sunt confundendae. Multi Ethnici, aliique popu-
 li inculpate honesteque coram mundo vixerunt, il-
 lustribus multis virtutibus exornati, Deum tamen
 recte haud cognoverunt: ut Turcae, Iudaei, &c. qui
 plurimas virtutes absque perfecta Dei cognitione
 exercuerunt. Ethici itaque fuerunt, non autem The-
 ologi. Id quod satis arguit, Ethicam à Theologia
 multum differre. Aliud est mores excolere, aliud
 est Deum verum cognoscere. Adeoque utilissimum
 est scire quousque natura in moderandis actionibus
 hominum, & morum cultura progredi possit, etiam
 in iis qui Theologiam numquam audiverunt. Quo-
 obrem Ethica inter reliquas Philosophiae partes ger-
 manas retinenda, & cum iis diligentissime ample-
 ctenda. Nec persuaderi sibi hac ratione patienter
 ingenui adolescentes, quo minus illi strenuam opi-
 nam navare cogitent. Hinc enim intelligent, qua-
 nam officia sibi maxime conveniant, quomodo cum
 aliis & inter alios recte vivere, & actiones suas in
 domo, tum foris instituerere debeant. Praesertim vero

EPIST. DEDICATORIA. 7

ii, qui alius ad Juridicam facultatē ascendere cupiunt, ex eadē totius Juris fundamenta brevissimē percipient. Numquam igitur absq; illa quidquam laude dignū prestare efficereq; poterunt. Idē enim facturi essent, ac si quis adificiū nōdum posito fundamento exstruere vellet. Quemadmodum nemo unquā Medicus dogmatic⁹ sive rationalis esse potest, qui non sit Physicus, vel, ut Galen. loquitur, qui non sit Philosophus: Sic impossibile est quenquā in Juris prudentia aliquid prestare, qui Ethicā sciētia destituatur. Quod verō ad compendiosiorē facilitatemq; eā cognoscendi ratione pertinet illa ipsa, ut Galia artes, ad Logica prescriptū methodice informari & describi potest, ut omnia ejus praecepta cōveniant legibus, καὶ τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἀρχοῦ, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου: adeoq; definitionibus tantum & distributionibus comprehendantur: iis solummodo, quae verē ad eam artem pertinent, propositis, alienis omissis, omnibusq; suo ordine ritē collocatis. Ejusmodi enim descriptio ad majorem intelligentiam, & memoriā faciliorem optimē conducet, & plures ad amorem Ethicæ alluciet & incitabit. Quamvis nihil etiam tam perspicuē explicari & doceri possit, quin difficile videatur studium & diligentiam non adhibentibus. Quod ipsum cū ante aliquot annos Marpurgi alius perpenderem, data mihi tum temporis occasione nonnullis discipulis praelegendi Ethicam Aristotelis: illis, quoad fieri posset, brevissimē doctrinam ejus propositurus, ea tantum tradidi, quae omnium maximē ad rem ipsam

facere viderentur: aliud si quid accedebat, praesertim vero prolixiores quas continebat aliorum de summo bono disputationes, uberioremque vitiorum singulorum explicationem omittens: in primis autem ordinem, qui admodum erat transpositus, aliquoties immutans; Ethica scilicet primum definienda, deinde distribuenda: Virtutis similiter definitio priore loco, distributio posteriore tradenda, quod deesset, copiosius indicandum videbatur. Quandoquidem verò ubique Aristotelis verba secutus essem, nescio quid me demovebat, illa qualemcumque meam operam inscribere Repetitionem Ethicae Aristoteleae. Inter repetendum enim omnino licitum esse puto, auctoris, cuius verborum seriem alioquin mutare non decet, sententiam atque mentem, in verso etiam ordine plenius interpretari. Hunc porro laborem meum cum scholarum quarundam profecti nescio ex quibus rescivissent: petierunt iamdiu ut sibi suisque discipulis eum communicare vellem. A qua quidem petitiō, et res laudabilis, commoditatem querere suorum discipulorum: sed difficilior quam cui ego satisfacere queam. Attamen amicis et bonis omnibus vel quocumque modo gratificandum esse ratus, facillime passus fui mihi persuaderi, ut haec quamvis minuta et exilia in publicum proponere non reformidarem: si forsitan reperirentur, quibus haec mea studia utilia futura essent: maxime propter juventutem nostram Corbachianam, cui post auditas lectiones Physicas Ethica quoque coniungenda videbatur. At qui mirabuntur

II
 EPIST. DEDICATORIA. 9

buntur puto plurimi, quid sit, quod ego repetitiones
 hasce Philosophicas sub V. G. nomine, quae plurib.
 alius districta est curis atq; negotiis, quam ut his le-
 gendis vacare queat, edi voluerim. Sed causas illi
 consideret, & facilius hanc rem judicabunt. Quid
 enim hoc mirum sub eius persona honestatis & ju-
 stitiae artem commendare, qui illas ipsas in omnib.
 rebus recte administrandis studiosissime sectatur.
 Haec igitur causa fuit, Generose Comes, me vestra
 Generositate praecipue hujus libelli faultricem quasi-
 visse, quod qui doctrinam virtutem ex eo perce-
 pueri essent, in V. G. vivum illarum exemplar &
 speculum splendidum habere ac intueri possint. De-
 inde, quod qui literas & disciplinas ingenuas pluri-
 mi facit, is literarum quoque studia & scripta o-
 mnium defendere & tueri queat. Quanti-
 autem vestra Generositate artium liberalium scien-
 tiam faciat, & in quo pretio habeat, testis est in pri-
 mi Lemgovensium Schola, quam ad imitationem
 Generosissimorum majorum suorum haud exiguo
 subsidio atq; stipendio indies fovere & alere cum
 maxima juventutis literariae commoditate non
 desinit. Eiusdem indicio est, quod G. V. eruditissi-
 mos quoque tantum in consiliis suis perpetuo adhi-
 beat. Taceo clementiam, benevolentiam & huma-
 nitatem erga subditos, aliasque virtutes plurimas;
 quarum impulsu, Generose Domine Comes, te hu-
 jus doctrinae iudicem elegi. Huc accedit, quod ejus-
 dem Scholae Lemgovensis Rector HENRICUS
 BETULEJUS, vir omni doctrinarum genere ex-

IO GU. SCRIB. EP. DEDIC.

cultissimus, haud minima edēdi hujus libelli causa existit. Addidi autem huic Ethica dialogum Platonis De virtute, propter similem materiam, quae in eo tractatur, utpote qui etiā unā cum Ethicis questionibus propter brevitatem vel in uno semestri spacio juventuti Scholastica proponi & prelegi possit. Vestram igitur Generos. quod superest, humiliter etiam atq; etiam rogo, ut hoc meum quaecumq; scriptum clementi & benevolo animi pro sua laudatissima rem literariam promovendi promptitudine suscipere, tueri, ab aliorumq; injuriis defendere dignetur. Quod si impetrauero, aliquando longē majora sub V. G. nomine divulgare conabor. Deus optimus maximus, omnium virtutum auctor, vestram Generos. Republica tum Scholastica tum politica incolumem diuissimē conservet & tueatur.

V. G. obsequentiss. alumnus

Gulielmus Adolphus Scrib-
nius Marpurg.

EPIGRAMMA
AD CLARISSIMUM VIRUM,
DOMINUM GULIELMUM ADOLPHUM
Scribonium, Philosophiæ & Medi-
cinæ Doctorem.

NATURÆ facies multum inquisita, benigno
Setibi, SCRIBONI, pandit aperta sinu:
Pandit, & ad Logicas constringitur integra leges,
Non rerum in parvo est copia parva libro.
Siquid alens pressis tegit abdita terra cavernis,
Prodit, pars mundi cetera si quid habet.
Innumeris (Physici veniam date) præripis unus
Palmam, perpetuus quam comitatur honos.
Nectamen his studiis, curisq; inclusus acerbis -
Jam deses meta ducis adesse pedes.
Optima Musarum decerpere pergis in horto,
Unde puer capiti ferta decora paret.
Ethica quid virtus, signas; quo limite ducta
Fœdetur; fœda quo careat ve lue.
Utile Aristotelis quodcumq; volumina spargunt,
Arctando hic Logica regula iusta fovet.
Futile Aristoteles si forte quid ingerit auctor,
Mordendo hic Logica regula iusta necat.
Non sua Aristotelem laus deseret, & tua nullo,
SCRIBONI, laus est emoritura die.
Vive Deo, & Musis igitur, nec subtrahere luci,
Hab bene quo poteris cumq; juvare modo.

Martinus Hoppingk Lemgoviæ 3
non. Octobr. anno 1583.

PHILOSOPHIÆ ETHICÆ

REPETITIONIS LIBER

PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid est Ethica?

ETHICA est virtutum scientia.

Unde dicitur hæc scientia?

Παρεσι τῶν ἠθῶν, à moribus, quod
mores probatos, hoc est, omnis
generis virtutes doceat.

Quis finis est hujus disciplina?

Virtuti congruenter, id est, bene beateque
vivere, & ita summum bonum seu finem ho-
minis adipisci.

*Statuis igitur extremum ejusmodi bonum esse,
in quo natura hominis acquiescat?*

Omnino.

Quibus argumentis hoc demonstras?

Omnis ars, omnis doctrina, omnis actio, o-
mneque studium ad bonum aliquod refertur:
ergo etiam summum aliquod fuerit bonum,
in quo tota hominum natura tandem acquie-
scat. Secus enim omnia studia, omnesque a-
ctiones eorum irritæ & inutiles erunt.

Quomodo

Quomodo definitur summum illud bonum?

Summum bonum est, quod per se ab omnibus expetitur; vulgo εὐδαιμονία vel εὐωχία: Latine etiam felicitas dicitur.

Unde generaliter omnium artium finis dicitur εὐωχία.

Ergone tractatio Ethicæ confert ad bene degendam vitam?

Maximè. Quemadmodum enim sagittarii ad scopum collimant, & jacula sua dirigunt: sic nos omnes nostras actiones, conatus & studia eò referre debemus, ut bene beateque vivamus.

CAP. II.

De auditoribus Ethices.

Nam igitur juvenes etiam, qui nondum bene vivere norunt, hujus disciplina auditores esse possunt?

Aristoteles hoc ipsum negat.

Quomodo id ostendit?

Quam quisque novit artem, de ea rectissime judicare, eamque tantum intelligere potest: Puer sive juvenis morum probitatem nondum novit: quia usu rerum & scientia non valet: De doctrina igitur eorum judicare nequit.

Qualem verò Aristoteles simplicitérne ætate puerum intelligit?

Eum, opinor, intelligit, qui animi perturbationes sive affectus in omnibus vitæ actionibus sequitur: sive enim ætate puer sit, sive moribus, nihil refert.

14 GULIELMI SCRIBONII
CAP. III.

Juvenes etiam cum fructu Ethicen au-
dire posse.

*Utrum igitur recte, si qui usu rerum non valent,
officiorumq; expertes sunt, a Philosophia
moralis arcentur?*

Nequaquam. Idcirco enim majori diligen-
tia Ethicen illi audire debent, ut mores suos
regere, & affectus rectæ rationis dictamina
subiicere discant.

*Quis ergo commodè hanc doctrinam audi-
turus est?*

Qui si non bene moratus sit, de moribus ta-
men præcipienti obtemperat. Si verò quis
neutrum præstet, is testante Hesiodo inutilis
auditor futurus est.

*Optimus est, sese qui novit cuncta magistro,
Prudenterq; capit, qua semper sunt meliora:
Ille etiã bonus est, qui in cunctis recta monuit
Audit, & inventis ponit vestigia lætus.
Ast cui consilium, sua nec prudentia donat,
Inducitque animum voces contemnere veras
Ille quidem invisus diuis & inutilis orbi est.*

CAP. IV.

De fine Ethices à veteribus posito.
*Quidnam, quaeso, veteres de fine Ethica præ-
ceperunt?*

*Vide Cic. 2. Variæ fuerunt veterum de illo sententia
De nat. de- Alii siquidem posuerunt summum bonum in
orum. 1. & voluptate; alii in divitiis; alii in honore; alii*

ETHICÆ LIBER I. 15

aliis in rebus. Unde M. Varro in libro de phi- *praesertim*
loſophia, 288 ait eſſe opiniones de finibus bo- *De finib. 5.*
norum & malorum : quarum tamen pleræque
faſſæ ſunt.

*Ecqua igitur ſententia ex his potiffimum
approbanda?*

Eas quas recensui univerſas, quia probabili-
ores ſunt, & aliqua videntur niti ratione, præ
cæteris Ariſtoteles examinans certis argu-
mentis refellit.

CAP. V.

De erroneo Ethicæ fine.

*Qua ratione arguis, ſummum bonum non
rectè poni in voluptate?*

Nihil quod nobis commune eſt cum bru-
tis animantibus, extremus humanarum actio-
num finis dici poteſt: Atqui voluptas eſt no-
bis cum illis communis: Ergo non poteſt dici
ſummum bonum.

An honor igitur ſummum bonum?

Minimè. Illud enim nō eſt extra nos, & dif-
ficulter nobis eripi poteſt: Honor autem ex-
tra nos eſt. Videtur enim in honoratis potius
quam in honorantibus conſiſtere: Honor ita-
que ſummū bonum vel finis hominum nō eſt.

*Quid igitur eſt quod dicitur, Honor eſt ho-
norantis, non honorati?*

Quia is honeſtè agit, adeoque honore di-
gnum, qui alios debito honore afficit: qui mi-
nus, turpiter agit.

*Quare autem in virtute finem hominis esse
negas?*

Summum bonum, ait Aristoteles, non potest esse in otiosis: Virtus potest esse in otiosis, ut in dormientibus. In ea igitur summum bonum statui omnino nequit. Item: Quicquid conjunctum est cum maximis miseriis atque malis, non potest dici summum bonum: Virtus non raro maximis periculis est conjuncta. Non igitur summum bonum.

*Forsan ergo in divitiis hominis finem
collocabis?*

Multo minus. Quicquid enim propter aliud, & non per se expetitur, non potest extremus hominum finis appellari: Divitiæ non per se, sed ob vitam nostram splendide alendam expetuntur: Ergo, &c.

CAP. VI.

Finem hominis non esse Platonice bonorum Ideam.

Nihilne Plato differit de extremo hominis fine?

*Vide Platonem in 7
De republ.
& alibi.*

Plato constituit summum bonum esse universalem quandam ideam boni, mente tantum perceptibilem, quæ sit perfectissima virtutum cognitio, & in qua sit firma animi virtutem amplectentis assentio, ut nihil omnino in ea desiderari possit. Sed hæc sententia minus probatur Aristoteli.

*Quid igitur absurdi in illa sententia?
Re ipsa quidem nihil est in Platonis dicto
absurdi.*

absurdi. Enimverò videns ipse hominum infirmitatem: requirit perfectam boni notitiã. Aristoteles verò ob naturæ quam opinabatur integritatem, nō plus requirit, quam ipsa præstare possit. Non multum igitur dissident.

Cur verò reprehenditur Plato?

Aristoteles tantum improprie & confuse dicta in illo reprehendit.

Quenam sunt illa?

Plato sepe dicit, nec virtutem, nec voluptatem esse finem hominis, sed ideam boni, quæ *Intellige nō separatim* illas seu species sub se comprehendat: cum *essentialiter* tamen non possit una idea diversarum specierum *stetere extra* constitui, ut equi & leonis, &c. Præterea Plato *res ipsas: sed abstracti-* ideas æternas asserit, nec esse singularium, sed *vé considerandas.* abstractas imagines. Verum Aristoteles imaginis ejusmodi universalis cognitionem parum *prodesse ostendit: quia agens versatur circa singularia.*

Quibus argumentis id ostendit Aristoteles?

1. Summum bonum, inquit, ab hominibus non monstrifis mediocri conatu acquiritur: Idea illa nullo modo acquiri potest: Non igitur summum bonum est.
2. Deinde in quibus prius est & posterius, in his non est communis aliqua idea: In bono est prius & posterius: In eo igitur idea dari nequit. Assumptum probatur, quia bonum in diversis est predicamentis. Substantia enim semper prior est accidentibus.

18 GULIELMI SCRIBONII
3, Tertió, Quorumcumque una est idea, eorundem una scientia est: Bonorum nõ est una scientia: Ipsorum igitur non est una idea.

CAP. VII.

De vero hominis fine.

Quis igitur tandem est ultimus finis hominum?

Actio virtutis: & quidem in vita undique perfecta. Cic. I. Off. Virtutis laus in actionibus consistit.

Quomodo hoc docere potes?

Propria actio cujuslibet naturæ, est ejus finis: Actio virtutis est hominum propria: Ergo hæc quoque illorum finis est.

Cur additur, In vita perfecta?

Quia in quibusdam inchoatæ virtutes ob sequetium flagitiorum fœditatem turpissime deformantur. Ut autem sit firma virtus, affectatione & ætate opus est.

CAP. VIII.

De consensu Aristotelis & aliorum in definiendo summo bono.

Statuis igitur Aristotelem in definitione summi boni planè ab aliis dissentire?

Non quidem omnino dissentit.

Qui quæso cum iis convenit, qui in virtute summum bonum posuerunt?

Quia ipse actionem virtuti congruentem, non nudam virtutem summum bonum esse definivit.

Sed quomodo cum illis, qui in voluptate extremum finem ponunt?

Quia vir bonus non potest non maximam voluptatem ex honestis actionibus capere: ideoque voluptas nequaquam a summo bono excludenda fuerit.

Plenius hoc demonstra.

Qua quisque re plurimum delectatur, ex ea magnam capit voluptatem: Virtutum studiosus honestis & præclaris actionibus plurimum delectatur: Ergo ex iis magnam capit voluptatem.

Quomodo autem cum iis consentit, qui in bonis externis bonum hominis constituerunt?

Quoniam is qui velit esse beatus, extremorum bonorum adminiculo indiget. Vix enim, aut ne vix quidem res magnas ac præclaras gerere potest, cui nullæ opes nullæque divitiæ suppetunt.

C A P. IX.

De modo consequendæ felicitatis.

Unde autem homines assequuntur illam felicitatem, divinitusne an sua diligentia?

Aristoteles definit primam & præcipuam felicitatis causam esse Deum omnium bonorum fontem: secundariam veró & inferiorem causam ait esse doctrinam & consuetudinem sive exercitationem hominis.

*Annōn á fortuna quoq, vel casu felicitas de-
pendet?*

1, Nequaquam. Optimum enim & perfectissimum, nō est fortuitum: Beatitudo autem optimum & perfectissimum bonum est: Non igitur fortuito contingit.

2, Item: Felicitas ex honestis & præclaris actionibus oritur: Igitur fortuna ejus causa dici nequit.

3, Tertió. Quod maximé firmum est ac stabile, non est in fortunæ arbitrio situm: Felicitas maximé stabilis, adeoque aterna est: Non igitur fortuita.

Atqui impediunt tamen felicitatem hominū & evertunt res adversæ?

Res adversæ, si majores sint, vitam quidem illæ beatam labefactant, sed non evertunt. Itaque vir bonus in quamcumque fortunam incidit, nō mutat animum. Eodem modo, quo Tetragnus, qui in quamcumque partem vitur, semper sibi similis est.

Quid veró de rebus secundis sentiendum?

Ex felicitatem ornant, & vitam beatiorē faciunt.

Sed unde probas felicitatem humana diligentia comparari?

Felicitas est bonum *πλούσιον*, quod omnes sani assequuntur: Ergo necesse est, ejus causam esse ipsorum hominum diligentiam & exercitationem.

Ergo pueri, in quibus ejusmodi diligentia esse nequit, non poterunt recte appellari felices?

Non sanè: quia opus est ei, qui felix esse cupit, & virtute consummata, & vita perfecta: quorum in puero neutrum esse per ætatem licet.

CAP. X.

Homines ante obitum felices dici posse.

Si hominum studio comparatur felicitas, cur igitur Solon statuit neminem ante obitum dici posse felicem?

Solon propter vitæ incertos casus neminè in his terris consequi laudem felicitatis arbitratur. Similiter Ovidius ait:

-- *Ultima semper*

Expectanda dies homini: diciq; beatus

Ante obitum nemo supremaq; funera debet.

Verùm hæc sententia minus probatur.

Quomodo ergo ostendis ante mortem homines nominari posse beatos?

Qui secundum virtutes operatur, beatus dicitur in hac vita, & non post mortem operatur secundum virtutes: Igitur in vita quoque beati recte appellamur, & non post mortem.

Quinam itaque recte dicuntur beati?

Qui in exercendis virtutibus ad extremum vite spiritum perseverant: id quod etiam in breviori ætatis tempore fieri potest. *Vide Cic. in Catone majore.*

*Anne res etiam posterorum ad defunctorum be-
titudinem aliquid faciunt?*

Ita opinatur Aristoteles.

Qua ratione hoc arguit?

*Vide Cic.
ibid.*

A contrario. Nempe quod ab officio amici alienum est, felici non est tribuendum: Atqui dicere, Sua nihil referre, quid posteris accedat, ab officio amici alienum est: Nec igitur felici convenit: & per consequens, res posterorum ad felicem pertinent.

LIBER II.

Argumentum hujus libri.

Cum in primo libro docuisset Aristot. summum bonum seu finem hominis esse actionem virtutis: In secundo deinceps investigat quid sit virtus, quae sint fontes, unde oriatur, & quot sint ejus differentiae.

CAP. I.

De virtute.

Quomodo definitur virtus?

*Habitua-
lis animi
actio seu
crebro cō-
firmata.*

Virtus est habitus rectae rationi consentaneus: Habitus nimirum, ut Aristotelis verba sonant, qui regitur recta notitia, ut mediocritatem in actionibus efficiat.

Quare definitur habitus?

Quia in virtutis studio non solum requiritur, ut sciens ac volens, sive ultro, sed etiam ut *καθ' ἑξῆς*, à firmo ac stabili animo semper secundum virtutes operetur.

Qualis

Qualis verò dicitur habitus?

Definitur habitus electivus in mediocritate consistens, quæ est erga nos, & ratione sic definita, ut vir prudens præscripserit. *Cic. 2. Off.*

Cur requiritur prudentis præscriptum?

Quia oportet aliquem ducem designari, qui mediocritatem ostendat in tanta varietate circumstantiarum. Ut enim in controversiis fortibus, cum homines imperiti sibi iudiciū sumunt, sæpe falluntur: Ita in cæteris actionibus quoque sæpius aberrant.

CAP. II.

Virtutem esse habitum.

Omninõne igitur concludis virtutem esse habitum?

Ita sanè. Nec enim potentia est aliqua generalis, nec affectus: nec alia insunt animæ. Reliquum itaque fuerit, ut eam habitum esse cum Aristotele dicamus.

Verum quidem est: sed qua ratione arguis, virtutes non esse affectus?

Ex affectibus & perturbationibus nec probo nec improbo nominamur: Ex virtutibus autem & vitiis boni & mali dicimur: Ergo virtutes nõ sunt leves perturbationes & affectus.

Quomodo autem demonstras virtutes non esse duæque vel potentias?

Potentia siue facultates nobis insunt à natura: Virtutes non insunt nobis à natura: Ergo non sunt potentia siue facultates.

Virtutem consistere in mediocritate.
Quare virtutis actiones in mediocritate con-
stituuntur?

Plato in Quia omnes immoderate actiones in utra-
Timao: O- que partem nocent naturis. Eadem autem ra-
mne nemiū tio est in virtutibus. Qui enim fugit pericula
vertitur in omnia, is timidus & ignavus evadit: qui nul-
vitium. lum omnino timet, is audax habetur.

Quam intelligis mediocritatem?

Eam quæ sumitur secundum proportionē
Geometricam, quæ Aristoteli dicitur *μετρίως*
καὶ ἰσότης.

Cur ea potissimum mediocritas in virtuti-
bus locum obtinet?

Quia circumstantiæ mirum in modum va-
riant & mutant mediocritatem: Idcirco ne-
cessum est, ut prius collatio fiat aliarum rerum
& personarum, & inquisita proportionū qui-
litate inter res & personas mediū constituatur.

CAP. IV.

De virtutum generibus.

Virtutes quotuplices sunt?

Virtutes aliæ sunt intellectivæ: aliæ morales.

Morales virtutes quenam sunt?

Quæ versantur in regendis actionibus ma-
ximè externis animæ tum irascentis, tum con-
cupiscentis.

Quomodo subdividuntur?

In simplices & simplicibus conjunctam.

Simplicia

Simplices quæ sunt?

Quæ sigillatim absque aliis exerceri, & per se comparari possunt.

Simplicibus conjuncta virtus quæ est?

Quæ illas sub se complectitur, iisque ita coheret, ut non possit sine iis sola exerceri.

Morales virtutes unde oriuntur?

Comparantur eæ ex more & consuetudine: unde & nomen traxerunt.

Intellectiva autem virtutes unde proficiuntur?

A doctrina ut plurimum originem trahunt, & accessionem habent: idcirco etiam temporis & exercitationis indigent.

Cur dicis, Ut plurimum?

Eo quod sola doctrina tantam vim non habet, ut hominem natura stolidum & ineptum reddere sapientem possit. Itaque etiam natura & ingenio felici opus est.

CAP. V.

Virtutes nullas esse naturales.

Nulle igitur ex his à natura nobis ingenerantur?

Nullæ omnino.

Quibus rationibus id probas?

1. A contrario. Nihil scilicet quod insitum est & innatum aliter atque ipsius natura fert, assuefacere potest, ut exemplo lapidis in sublime projecti probatur: In virtutibus plurimum valet assuefactio: Ergo non insunt nobis à natura insitæ.

2. Deinde in bene constitutis rebus publicis

26 GULIELMI SCRIBONII
nomothetæ leges ferunt, quibus præmia bonis viris decernuntur, improbis verò pœna. Sequitur ergo, assuefactione, itemque exercitio & voluntate hominū potius virtutes comparari, quam à natura ingenerari.

Consequentiam illam plenius comprobet.

Quia nisi nostra industria & diligentia acquiri possent virtutes: certe leges omnes inutiliter proponerentur, quibus boni ad res præclaras excitantur.

Ergone contra naturam nobis virtutes insunt?

Nequaquam. Nati enim factique sumus ad percipiendas eas natura, & efficiendas consuetudine; hoc est, Igniculi virtutum nobis insunt, qui tandē usū & exercitatione excoluntur plenius & perficiuntur.

CAP. VI.

Normam & causam virtutis esse rectam rationem.

Quenam igitur tandem præcipua est causa virtutum civilium?

Recta ratio.

Quid hac appellatione ulterius intelligitur?

Mens iudicans, & voluntas illi obtemperans.

Quales igitur debent esse actiones, quibus perveniatur ad virtutes?

Necesse est eas congruere ad rectam rationem: id quod fit, si certa quadam moderatione ab extremis recedant.

CAP.

CAP. VII.

De objectis virtutum.

Quænam sunt virtutum omnium objecta?

Voluptas & dolores. Nam circa hæc moderanda versantur virtutes.

Quomodo id probas?

Si omnis habitus versatur circa illa ex quibus generatur aut corrumpitur; objecta erunt virtutum voluptas & dolor: Atqui prius: Igitur & posterius.

Unde illud consequitur?

Quia voluptatum blandimentis ad ea gerenda quæ prava sunt impellimur, & dolorum cum admoventur faces à recte factis deducimur. Quamobrem hi duo affectus faciunt, ut vel consequamur vel amittamus etiam habitum virtutis.

Potesne idem alio etiam argumento docere?

Quidni? Virtus versatur circa difficilia juxta proverb. δύσκολα κτὴν κέρδι: Nihil autem difficilius quam obfistere voluptatibus & doloribus. ut testatur Heraclitus: Ergo in iis occupatur virtus.

CAP. VIII.

Quomodo, & unde quis laudem virtutis promereatur.

Suntne ii dicendi virtutibus præditi, qui res agunt virtuti congruentes: justi nimirum aut temperantes, qui res justas vel moderatas agunt?

Minimè: sed res justas moderatas agendo illas ipsas virtutes consequimur.

Sed qua ratione quis justas actiones ediderit qui nondum factus est justus? nemo enim nisi ante sit Grammaticus Latine loquitur?

Quemadmodum nemo Grammaticus dicitur, nisi qui ex artis habitu, quem longo usu comparari necesse est, Latine loquitur: Sic nemo justus aut temperans dicitur, aut alia virtute exornatus, nisi ^{et} sibi crebris actionibus acquisiverit.

CAP. IX.

De virtutum & vitiorum oppositione. Repugnante extremae affectiones ipsis virtutibus?

Omnino. Quin & ipsae inter se contrariae sunt.

Utra vero repugnantia major est, virtutis cum extremis vitiosis, an extremorum inter sese?

Major extremorum videtur inter se, quam cum virtutibus repugnantia & dissimilitudo. Quandoquidem longius abest alterum ab altero, quam utrumque a medio.

LIBER III.

Argumentum libri tertii.

Docuit in precedentibus Aristoteles virtutis actionem a voluntate hominis ejusque studio provenire: in sequenti igitur libro copiosius persequitur actiones voluntarias, & involuntarias, ut eo plenius virtutis principium & causas demonstraret. At deinde ad specialem virtutum singularum explicationem progreditur.

CAP.

CAP. I.

De actionibus voluntariis.

Ut plenius intelligatur actionem virtutis esse voluntariã, ostende quæ actiones sint voluntariæ?

In quibus concurrunt consilium & libera voluntas. Aliæ enim quæ vi aut imprudentia fiunt, sunt involuntariæ.

Quomodo autem appellantur actiones quæ metu malorum aut honesti causâ fiunt?

Aristoteles definit hujusmodi actiones esse mixtas, sed voluntariis similiores.

Cur verò voluntariis potissimum subiiciuntur?

Quoniam quicquid iudicio geritur, & in nostro arbitrio & potestate situm est, voluntarium dici debet: Actiones quæ fiunt metu malorum, animi iudicio fiunt, & in nostro arbitrio positæ sunt: Ergo voluntariæ.

Exemplo aliquo plenius id ipsum declara?

Si quis juret, ut vitam redimat, se daturum latroni mille aureos: quamquam fecit hoc terrore coactus, revera tamen ex libera voluntate promisit; quia eligit minus damnum ut vitam redimeret, ideoque dicenda est actio voluntaria.

Cur igitur ejusmodi actiones non simpliciter dicuntur voluntariæ?

Quia nemo quicquam eorum per se expetit aut elegit, sed pro ratione temporis, cui sæpe servendum est.

CAP. II.

De actionibus imprudentiæ & ignorantia.

*Ea autem qua per imprudentiam fiunt, sumunt
omnia pro invitis habenda?*

Nequaquam. Nisi enim quis, posteaquam resciverit se per imprudentiam peccasse, defecto suo doleat & pœnitentia ducatur, non recte dicitur invitus fecisse, cum minus agere ferat. Si verò quem facti fui pœniteat, is se noxam & invitum deliquisse testatur.

Quo exemplo hoc ostendis?

Adolescens quidam cum per ignorantiam petiisset lapide novercam, quem in canem latrantem projecturus erat, nihil tristatus fuit, dicens: Ne sic quidem malè. Quamvis igitur ille non sponte fecit quod ignoravit, attamen cum delectatus fuerit hoc factò, nequaquam invitus hoc ipsum dicitur commisisse.

Ergo non omnis ignorantia delictum excusat?

Minimè. Quod si enim crassa fuerit & affectata, nullo modo veniam meretur: ut si quis nolit ea inquirere, quæ necessum est cognoscere, & de jure & de facto: unde regula illa: Ignorantia facti excusat, non juris.

Semperne ignorantia facti excusat?

Si quis nesciat ea quæ non pertinent ad suum officium, vel quæ non necessario interroganda sunt, excusatur: qualis fuit ignorantia eorum, qui inscii vescebantur idolothytis. Quod si verò aliquis sibi causa fuerit ignorantia, is nullo modo venia dignus judicandus est, ut omnis ebriosus.

Cur autem qui ignorantiam juris prætexunt venia digni non judicantur?

Quia omnes homines jus & divinum & naturale debent novisse. Idcirco Ethnici minime excusandi sunt, quod deorum multitudinem finxerint. Similiter nec Papistarum errores plurimi excusandi sunt.

Sed quæ per iram aut cupiditatem fiunt, suntne illa voluntaria?

Sunt omnino. Si enim à nobis invitis fierent, molestiam adferrent & dolorem: Sed hoc non fit. Igitur nec illud. Assumptum patet, quia quæ ita fiunt plerumque oblectationem habent.

CAP. III.

De iis quæ in deliberationem cadunt.

Quid est Electio?

Est appetitio eorum quæ in nostra sunt potestate cum antecedente deliberatione. Sic Constantinus re deliberata bellum affini & confœderato Licinio intulit, eò quod exerce-
ret sævitiam in Christianos. Joseph præcedente deliberatione abstinuit ab uxore domini sui.

Quæ igitur res cadunt in deliberationem?

Ea tantum quæ in nostra sunt potestate ut eveniant: ubi excluduntur æternæ, item necessariæ, naturales & fortuitæ.

Consultandumne etiam de artibus & scientiis?

Sicertæ omnino sint, frustra de iis consiliū capitur, quales sunt litteræ. Sed quæ min⁹ perfectæ sunt, & in dubium aliquando veniunt, cæ cadunt in deliberationem.

Ecquid & finis in deliberationem cadit?

Non sané, sed ea quæ ad finem spectant. Sic Medicus non consultat an curet, nec orator an persuasurus sit.

CAP. IV.

De Fortitudine.

Adbuc generalia fuerunt de virtutibus earum actione voluntaria; deinceps igitur ut ad speciem progrediamur: dic quenam sunt simplicium virtutum moralium genera?

Duo: aut enim elucet in actionibus animæ irascentis, ut in regendis affectibus: aut animæ concupiscentis, ut in refrenandis cupiditatibus.

Illarum princeps est fortitudo: harum vero temperantia.

Quid est fortitudo?

Fortitudo est virtus in rebus terribilibus-nimosos nos reddens.

Cicer. Off. 3. Fortitudo est virtus dolorum, laborumque contemptrix.

Quodnam est subjectum fortitudinis?

Verfatur circa res arduas atque terribiles, ut nulli neque animæ perturbationi, neq; fortunæ succumbamus.

Ergo fortis quoque habendus, qui se imperterritum prestat in perferenda paupertate, morbo,

& aliis pertimescendis?

Similitudine quadam & improprie potius quam veré fortis dici potest.

Circ

ETHICÆ LIBER III. 33

Circa quas igitur res terribiles versatur fortitudo?

Circa mortem, qua nihil terribilius, nihilque acerbius est.

In omnine genere mortis hæc virtus cernitur?

Nequaquam, sed tantum in pulcerrimo: qualis est ea mors quæ pro patriæ salute in bellis opperitur.

Quæ sunt extrema fortitudinis?

Audacia & timiditas seu ignavia: horum enim mediocritas est fortitudo.

CAP. V.

De vero fortitudinis fine.

Quis finis hujus fortitudinis?

Honestatis causa nulla non adire pericula: quo sensu Stoici etiam teste Cicerone eam definirunt virtutem propugnantem pro æquitate.

Ergo fortes non erunt, qui sibi ipsi mortem, vel obmopiam, vel amorem, vel molestiam consciscunt?

Minimè. Quoniam enim non honestatis, sed vitandi mali gratia, quod animo magno perferre nequeunt, sibi manus violentas inferunt, molles potius & timidi appellandi sunt, quàm fortes.

An vulgares etiam milites dicendi sunt fortes?

Non sunt. Nam pro exigua mercede vitam suam exponunt venalem: at vir fortis non nisi honestatis causa mortem subit.

*Fortitudine aliqua elucet in his qui ira aut dolore
impulsi pericula adveniunt?*

*Vide Cic. 3
Tuscul. de
proprietas
irati.*

Nequaquam. Quia si veré fortes essent, qui ira commoventur, vel alia perturbatione ducuntur, animantes quoque brutè fortes appellari possent: Sed consequens absurdum: Igitur & antecedens.

CAP. VI.

De Temperantia.

Quid definit Temperantiam?

*Vide 4 De
finib. item
3 Offic.*

Definitur ab Aristotele virtus in cibo & potu mediocritatem observans. Sed generalius definitur, virtus in actionibus animæ concupiscentis educens: Actiones intellige nutritis & generantis facultatis: utpote in cibo, potu, Venere, & quæ iis inserviunt.

*Quodnam igitur principale subjectum est
hujus virtutis?*

Voluptas sive cupiditas.

Circa omnesne voluptates versatur?

In voluptatibus maximè corporis cernitur, & iis quorum reliquæ animantes sunt participes. Sed his addi etiam rerum externarum cupiditates commodè poterunt.

Plato in Charmide: Magnopere nobis cōducet, si temperantes essemus. Nam sine peccato viveremus, &c. Item: Qui hanc habet, quicquid aliud discet, facilius discet, & omnia ipsi evidentiora apparebunt. Cic. 4. De finibus, Temperantia est animi sanitas.

De extremis Temperantiæ.

*Quanam præcipue repugnant Temperantiæ?**Ασχημία, Intemperantia, & ἀναισθησία, Stupiditas.**Intemperantia quid est?*

Est actio temperantiæ omnibus modis contraria: Græcis dicta à puerilibus erroribus atque delictis.

Quanam igitur similitudo Intemperantiæ & lascivia puerili commune nomen dedit?

Ut puer, nisi à pædagogo coërceatur, & in officio suo retineatur, exultat, luxuriat, cupiditatemq; suam explere pergens, nihil nõ mali peragit: similiter cupiditates appetitionesve nisi à ratione domentur ac reprimantur, longius evagantes mentem ipsam disturbant.

CAP. VIII.

Intemperantiam ignavia deteriorem esse.

Uter delinquit magis, intemperansne an stupidus, qui nimium sectatur temperantiam?

Intemperans: Is enim quod sua voluntate omnia suscipiat & agat, majore reprehensione dignus est.

Quomodo hoc ostendis?

Magis voluntaria sunt quæ sponte per se & sine coactione aliqua eliguntur: Voluptates sine ulla coactione se nobis offerunt: Stupor verò nolentes sæpe obruit: Ergo intemperans deterior stupido.

LIBER IV. REPETITIONIS ETHICORUM.

Argumentum libri quarti.

Cum sub finem precedentis libri summa genera virtutum moralium, nempe Fortitudinem & Temperantiam proposuisset: nunc deinceps in libro quarto singulas illorum generum species plenius, quamvis non admodum distincto ordine, persequitur.

CAP. I.

De Liberalitate.

Quenam virtutum moralium sunt species?

Virtutes signat tibi dictio ἀσεμμοπαροία. Singulis literis singularum Græcam appellationem exordientibus. Sunt enim præter summa genera undecim earum species:

Ἀνδρεία,	Fortitudo.
Σοφροσύνη,	Temperantia.
Ἐλευθερία,	Liberalitas.
Μεγαλοπρέπεια,	Magnificentia.
Μεγαλοψυχία,	Magnanimitas.
Ὁριζὶς ἢ πρῆξις,	Honoris iusta cupiditas.
Πραότης,	Manfuetudo.
Ἀλήθεια,	Veritas.
Εὐτραπλία,	Urbanitas.
Φιλία,	Amicitia.
Αἰδώς,	Verecundia.
Νέμεσις ἢ δίκη,	Distributio honorum.

Δικαιοσύνη

Δικαιοσύνη

Justitia.

Quanam ex his ad fortitudinem, quæ ad temperantiam referri possunt?

Temperantiæ species sunt; Liberalitas, Magnificencia, Honoris justa cupiditas, Urbanitas. Fortitudini verò subjici possunt, Magnanimitas, Mansuetudo, Verecundia. Utriusque communes sunt, Justitia & Amicitia. De illa autem agitur in libr. 5. de hac verò in libr. 8. & 9.

Quid igitur est Liberalitas?

Liberalitas est virtus in dandis accipiendis-que pecuniis consistens.

Quid intelligis nomine pecuniarum?

Omnes res quarum æstimatio ponderatur nimis.

Utrum autem in dando potius, an verò accipiendo consistit liberalitas?

Liberalitas magis in largitione, quam accipione versatur.

Quid est, cur ita putes?

Quia virtutis proprium magis est beneficia in alios conferre, quàm ab aliis accipere: Ergo liberalis quoque est, dare potius quibus dandum est, quàm accipere. Præterea gratia & laus, multo magis dantem, quam accipientem prosequitur: Major igitur in largitione laus liberalitatis

Ecquid liberalis beneficia interdum accipiet?

Accipiet unde æquū erit, ut ad largiendum suppetant copiæ.

Passimne omnibus largietur liberalis?

Nequaquam: sed dabit ac largietur honestatis causa, quibus & quantum, & quando dandum erit: ut præter Aristotelem Cic. in Offic. eleganter docet.

Quantum verò est aliis largiendum?

Pro ratione facultatum: Quamobrem etiã nihil prohibet liberalem esse & vocari eum, qui minora confert beneficia. Hanc ob causam in sacris literis, à Christo Lucae 21 comendatur magis egena vidua, quam omnes Scribae & Pharisei, qui ampliora dedissent munera.

Quis igitur vere liberalis?

Qui pro facultatibus in eas res, quæ præclaræ & honestæ sunt, pecunias profundit.

Quenam huic virtuti imprimis repugnant?
Avaritia & prodigalitas.

Qui dicuntur avari?

Qui nimio pecuniarum studio tenentur. Græcis φιλοχρηματοι, φειδωλοι, id est, parci & valde tenaces.

Suntne avari quoque putandi lenones, fœneratores, aleatores, fures & latrones, si a quo plura appetant?

Omninò: quia opes suas augere conantur repugnante ratione, & idcirco in sordido questu sunt occupati.

Anne Tyranni etiam, qui civitates oppugnant & diripiunt, avari sunt habendi?

Nequaquã: sed scelesti potiùs, impii & iniqui.

Prodigalitatem quomodo definiis?

Ea definitur excessus in effundendis pecuniis, Græcè ἀσωνία, ab ἀσωνος: hic enim dicitur prodigus, quod salutē suam negligens ipse per se pereat. Nam facultatibus inlumptis, vitam suam ampliūs sustentare nequit.

Uter melior est, avarusne an prodigus?

Prodigus certē minūs quā avarus culpabilis est.

Qua ratione hoc ostendis?

Prodigus omnibus prodest: avarus autem ne sibi ipsi quidem. Tam enim ipsi deest quod habet, quā quod non habet: Prodigus igitur anteferendus avaro. Adhæc prodigus facile ad salutem potest reduci, progressu ætatis & inopia coactus: Avaritia autem malum insatiabile: Prodigus itaque avaro melior.

CAP. II.

De Magnificencia.

Qualis virtus est Magnificencia?

Est virtus in sumptuum magnitudine decorum observans.

Ergone idem huius est quod liberalitatis subjectum?

Recte: Utraque enim in pecuniis cernitur.

Quomodo igitur hac virtus differt à liberalitate?

Ratione dumtaxat majoris & minoris. Liberalitas enim in exiguis: magnificentia autem in magnis sumptibus potissimum exercetur.

Potestne pauper etiam esse magnificus?

Si sumptuum magnitudo spectetur, non poterit: quoniam nihil ei suppetit unde sumptum queat splendide sustinere: Nisi simulanimus ejus magnificus, & mentis excellentia consideretur.

Quenam fugienda sunt magnifico viro?

Ne in rebus parvi momenti magnos sumptus adhibeat, splendoremque inepte ostendet. Deinde, ne cum magnos sumptus sustinerit, in exiguo decorum omne pervertat, & se splendidius omnia quam deceat facere arbitretur. Quamvis ejusmodi habitus, quod minus proximis noceant, non tantopere sunt reprehendendi.

CAP. III.

De Urbanitate.

Quid est Comitas sive Urbanitas?

Est in salibus jocisque liberalibus atque eruditis tum dicendis, tum audiendis temperantia, sive modesta dexteritas.

Huc facit illud Ciceronis, Ludo, inquit, & joco, uti illo quidem licet, sed sicuti somno, & quietibus ceteris, tum cum gravibus rebus satis fecerimus, ipsumque genus jocandi ingenium & facerum esse debet.

Quae sunt extremitates urbanitatis?

Excessus est scurrilitas, defectus autem rusticitas, & animi durities.

Scurra

Scurra quinam dicuntur?

Qui indiscretè omnia obscœniora penitus affectant: ut potius risum movere quàm honestè loqui studeant.

Quorum jocandi genus, inquit Cicero, il- liberale, petulans, flagitiosum & obscœnum est: rerumque turpitudini adhibetur verbo- rum obscœnitas.

Quam agrestes seu duri nominantur?

Qui neque ipsi quicquam jucundi dicunt, neque alios dicentes æquo animo sustinent, sed jucundas confabulationes omnes perhor- telcunt.

CAP. IV.

De Magnanimitate, sive animi magnitu- dine.

Magnanimitas aut animi celsitudo qualis est virtus?

Est rerum magnarum, quibus quis dignus sit, sibi contribuendarum exoptatio. Unde vi- ros principes magnanimos & excelsos dici- mus, quos præ cæteris principaliore honore dignos censemus. Quo sensu Reges Perfa- rum, Magni cognominati fuerunt.

Plato 3 De legibus.

Estne etiam magnanimus, qui exiguos quos me- ritus est honores sibi tribuendos censet?

Modestus is dicitur & moderatus potius, quàm magnanimus. In magnis siquidem re- bus, ut nomen arguit, magnanimitas versa- tur.

Quid igitur maxime appetit magnanimus?
Gloriam sive honorem. Is enim bonorum
externorum omnium est maximum.

Quinam huic virtuti resistunt?

Elati & superbientes, & qui demisso sunt
animo.

Quinam superbi sunt & elato animo?

Qui maiora quam quibus digni sint, præmia
se meritos esse purant. Cavenda enim est glo-
riæ cupiditas, eripit siquidem ubertatem.

Qui demisso dicuntur animo?

Qui minora quam quibus pro debito ho-
nore digni sunt sibi deberi iudicant.

*Estne hæc affectio omnino contemnenda aut
fugienda?*

Quantò magis hæc ad virtutis mediocritate-
rem quam superbia accedit, tantò vehemen-
tius quoque quam illa commendanda est. Un-
de Christus sæpe humilitatem præcipit.

Cicero: Rectè præcipere videtur, qui mo-
nent, ut quantò superiores sumus, tanto nos
geramus submissius.

CAP. V.

De honoris cupiditate.

*Estne virtus aliqua quæ proprie dicitur ho-
noris cupiditas?*

Est sanè, quæ cernitur in mediocribus ho-
noribus. Aristoteles id demonstrat à vitiosis
extremis. In quibuscumq; enim rebus excel-
sus atque defectus reperitur, in iis quoque et
aliqua

aliqua mediocritas: In expetendis honoribus ea reperiuntur: Ergo mediocritati quoq; inter illos locus relinquetur.

Quomodo igitur hæc distinguenda ab antecedente magnanimitate?

Utriusque idem fere subjectum est: videlicet honos. Attamē hæc in parvis, illa veró magnanimitas in magnis honoribus occupatur.

Qualia sunt hujus disparata?

Superbia, Ambitio: & honoris vacuitas.

Ambitiosus quis dicitur?

Quinimio honoris studio trahitur, & in iis rebus gloriam sectatur, ubi promerenda non est.

Honoris vacuitas qualis est affectus?

Est gloriæ omnis contemptus.

C A P. VI.

De mansuetudine seu clementia.

Qualis virtus est mansuetudo?

Est virtus animo tranquillo, ac patienti omnia ferens.

Cic. i. Offic. Nihil laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atque clementia.

Quodnam vero proprium hujus subjectum est?

Iracundiæ mediocritas.

Quem igitur hac ratione dicis mansuetum?

Qui ab affectu, aut animi perturbatione minime ducitur, sed prout ratio statuerit, succenset.

Quanam ab hac virtute dissentiunt?

Irae vacuitas, & iracundia. In illa defectus in hac excessus quidam est.

Cicero: Ita probanda est mansuetudo atque clementia, ut adhibeatur reipublice causa severitas.

Iracundia quomodo delinquit?

Cum quispiam ob ea que non oportet magis ac citius, longiusque quam deceat irascitur.

Estne unum genus iracundorum hominum, an multiplex?

Tria eorum genera sunt: Alii proprie dicuntur iracundi: alii acerbi sive austeri: alii difficiles.

Iracundi qui dicuntur?

Qui citius quam par sit irascuntur, nequam diu iram sustinent.

Acerbi quoniam sunt?

Qui longiore tempore irascuntur, nequam antequam ultione sumperint, desistant.

Difficiles sive morosos quos desinis?

Qui numquam nisi ultione sumpta iram deponunt.

Iracundiane, an ira vacuitas mansuetudini magis resistit?

Iracundia: quippe quae in hominum commercio sit deterior.

Cicero hunc affectum in omnibus rebus repudiandum esse monet.

De Veracitate.

Quid est veracitas?

Est debita sermonum dictorumque constantia.

Qualia sunt hujus disparata?

Ostentatio & dissimulatio.

Quem dicis ostentatorem?

Qui præclara vel quæ non habet, vel majora quoque fingit, ac sibi adjudicat.

Quot sunt genera ostentatorum?

Varia. Mentiuntur enim alii nullius rei causa: sed tantum quia mendacio gaudent. Alii ob honoris & gloriæ cupiditatem: Nonnulli spe pecuniarum ad mentiendum moventur.

Dissimulator quis est?

Qui quæ sibi insunt vel negat vel imminuit.

Quot modis fit dissimulatio?

Duobus. Alii enim dissimulatione utuntur in rerum admirabilium doctrina, & in ingenii aut sapientiæ inficiatione: ut, Socrates se nihil scire profitebatur. Alii vero parva manifestaque dissimulant, qui delicati & veteratores dicuntur.

Huius virtuti similis est fides. Cicero eodem nomine utramque definit in *Offic.* inquit: Fides est dictorum conventorumque constantia & veritas: quæ sic appellatur, quia fiat quod dictum est.

Verecundia qualis virtus est?

Est timor quidam infamiae atque dedecoris
*Quomodo si ex formidine oritur, inter virtutes
referri poterit?*

Aristoteles asserit, eam pathos potius ac
corporis affectum esse, quam animi habitum
sive virtutem, ideoque eam ob generis diver-
sitate[m] e virtutum numero excludit.

Qua ratione plenius hoc ostendit?

Quia nec senioribus, nec ullis omnino bo-
nis viris convenit. Senes enim & viri bonitate
quippiam, ob quod pudore suffundantur, com-
mittere non debent.

*Si igitur virum bonum non deceat, quomodo lau-
dabilis affectus esse potest?*

Laudabilis quidem affectus est: & si gene-
ralem definitionem virtutis consideremus, et
quodque sibi iungi potest: Verecundia siquidem
actio est rectae rationi consentanea. Honestum
est & laudabile ob delicta erubescere, & si ho-
nestum, virtuti quoque consentaneum erit.

Verecundia si virtus non sit, immerito in E-
thicis describitur: Sed virtus est in omnibus
laude digna: Nempe rerum, quae minus nos
decere videntur penitentia. Ita Cicero in Officiis
ait: Sine verecundia nihil rectum esse potest,
nihil honestum. Et in Laelio: Maximum orna-
mentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit vere-
cundiam.

LIBER V REPETITIONIS ETHICORUM.

Argumentum hujus libri.

Ahuc de virtutib. moralibus, que simplices dicuntur. Sequitur in libro quinto deinceps de Justitia, qua precedentes omnes in se cōplectitur, ideoque recte virtus simplicibus conjuncta dicitur.

CAP. I.

De Justitia.

Justitia qualis est virtus?

Est virtus res justas ultró agens.

Vide Plat.

Quomodo hac cum ceteris conferenda?

1. de repub.

Est hac omnium perfectissima, ideoque omnium aliarum domina & regina: *ὅθ' ἑσπερος, ἢ τὸν ἀσπερος, ἢ τὸν ἀσπερος, ἢ τὸν ἀσπερος.*

August. 10

de civitate

Dei.

Neg. Hesperus, neg. Lucifer tam admirabilis est.

Quam ob causam?

Primó, quia nō de sua tantum, sed ad alteri commodam refertur. Deinde, quod aliarum virtutum actiones in se complectatur, ut dicitur:

ἢ ἡ δικαιοσύνη ἡ ἀληθὴς πάντων ἀρετῶν.

Justitia in sese virtutes continet omnes.

Quomodo reliquas sub se continet?

Quia lex quam justus observat, & ad cujus normam vitam suam instituit, etiam fortibus officium suum præscribit, ne deterant ordinem, aut fugiant: Temperanti ne adulteretur: Clementi ne convitiatur, & sic deinceps.

De speciebus Justitiæ.

Quotuplex est Justitia?

Universalis aut particularis.

Universalis quanam est?

Est obedientia erga omnes leges.

Justitia particularis quomodo definitur?

Est virtus suum cuique tribuens.

Anne sunt certa & distincta hujus generæ?

Dividitur in distributivam, quæ in omnium rerum, utpote honorum, pecuniarum inter cives dividendarum, æquali distributione versatur: & commutativam, quæ in omnibus commerciis & contractibus locum habet.

Quot sunt genera commerciorum.

Duo. Contractuum enim alii voluntarii sunt: emptio, venditio, sponsio, locatio: Alii involuntarii, & hi vel clandestini, ut furtum, veneficium: vel violenti, ut convitium, contumelia.

De justitia distributiva.

Quid faciendum ut observetur æqualis aut inæqualis distributio?

Proportio & rerum & personarum quibus aliquid tribuendum observanda est: alioquin enim criminationes & querelæ fiunt.

An proprie hic docetur de proportione?

Aristoteles eam hoc loco definit æqualitatem rationis, in quatuor minimis consisten-

tēm. Sed definitio proportionis est Arithmetice artis propria, hujus veró heterogenea.

In quibus autem quatuor minimis justus consistet?

Quia inter quos jus est, duo sunt: in quibus autem cernitur jus, itidem res duæ sunt.

Qualis proportio convenit justitiæ distributiivæ?

Proportio duplex traditur ab Arithmeticis: explicata vel disjuncta, quæ expressè quatuor terminis utitur, & conjuncta, quæ tribus tantum constat. Illa dicitur Arithmetica: hæc vero Geometrica. Distributiivæ autem Justitiæ convenit proportio Geometrica.

Qui hoc ostendis?

Quemadmodum in Geometrica proportionem, numerorum: ita hic rerum & personarum convenientia spectatur & proportio: ut nimirum unicuique conveniens & idoneum manus tribuatur, rerum peritis gubernatio reipublicæ, rudibus aliis servitia alia.

CAP. IV.

De Justitia commutativa.

In justitia commutativa quanam proportio observanda?

Arithmetica.

Quaratione hæc convenit justitiæ commutativæ?

Quod quemadmodum in Arithmetica proportionem ubique æqualis numerorum differentia observatur: Similiter in hac justitiæ spe-

50 GUILIELMI SCRIBONII
cie, nulla habita personarum ratione, tantum
exacta servatur æqualitas, nempe vel damni
vel lucri.

*Ergone justitia commutativa medium quiddam
erit inter damnum & lucrum?*

Omninó. Videndū enim ne aliis noceamus
aut nimiū lucro, præsertim illicito inhiemus.

Quis est executor hujus justitia?

Judex. Hic enim est ἐμψυχον δίκαιον, jus arbi-
matum, sive viva justitia: dicitur etiam arbi-
ter honorarius, item sequester.

Quo sensu Græcis jus dicitur δίκαιον?

A δίκαια & δίκαιον, quod totum bifariam
& tamen in æquas partes dividat. Unde δίκαιος
quasi δίκαιος, divisor vel adæquator.

Quodnam igitur officium est judicis?

Qualemcumque injuriam ad æqualitatem
absque omni personarum respectu traduceat.
Ut si emptor aliquis veditorem circumvent-
rit, ut is octoginta tantum aureos retineat: cum
ante contractum uterque habuisset centum:
judicis erit viginti aureos emptori detractos
venditori adjicere.

*Præcipiturne etiam hæc æqualitas in lege
civili?*

*L. 2. C. de
resc. vend.*

Non exacte in illa observatur. Jurisconsulti
enim permittunt ementibus & vendenti-
bus inter se circumscribere, nec datur & dicitur
actio, nisi ultra dimidiam pretii partem fa-
rit deceptus.

Ergo

Ergo semper damnum pro damno reddendum?

Sic quidem præcipit lex Talionis.

CAP. V.

Πηλ τὴ ἀππεπρωτοπς, De lege Talionis.

Jus Talionis quale est?

Si quod quisque facit, idem patiatur: sicut *Exod. 21.*
monet versus ille qui Rhadamantho adscribi- *Deut. 19.*
tur: Cuique pari si retuleris par, jus æquum e- *Luce 6.*
rit; ut oculum aliis eruenti oculus eruatur.

Estne hac lex semper justa?

Pythagorei quidem eam ratam habuerunt.
Non videtur autem universaliter in omnibus
locum habere.

Quibus argumentis hoc demonstras?

1. Quia permultum interest, utrum volen- *L. quicquid*
tes & sciētes, an veró inviti vel per impruden- *C. de sero.*
tiam peccemus, aut quippiam faciamus. Ignor- *fug. l. in o-*
rantia enim peccati sæpe excusat. *mi parte.*

2. Deinde, quód qui incæperit & prior in- *ff. de juris*
iuriā intulerit, graviore pœna videtur dignus, *& facti*
quam ut simpliciter mutuū patiat. Et in igno- *l. si*
legibus civilibus plus sæpe vilis persona quàm *criminis,*
nobilis. *& l. servos.*

3. Tertió, quód in contractibus quibusli- *C. ad l. Jul.*
bet non semper locum habere videtur. *de vi publ.*

Non enim semper fieri potest commutatio *& rub. ff.*
rerum simpliciter similium aut æqualium, ut *de incen.*
libra ferri, & libra auri. Et de hisce imprimis *ruina,*
vide Christum Matt. 5. ubi legem Talionis re- *nauf.*
probat.

*Quando igitur locum habere potest jus illud
Talionis?*

Si res ipsæ analogia & proportione ad
qualitatem redigantur: Ut vinum & boves,
vel boves & calcei.

*Quomodo invenitur proportio, quæ res ad æquali-
tatem redigantur?*

Considerandum, quæ res sit magis necessi-
ria, & cuius major sit copia. Sic quia minor est
copia auri quàm ferri, ideo major est æstima-
tio auri quàm ferri: Frumentum carius ven-
ditur quàm lignum.

*Ergone indigentia humana in contractibus
omnia ponderare solet?*

Ita videtur. Crescente siquidem indigentia
rerum, augetur earum pretium, minuitur æ-
tem ea decrescente. Quemadmodum crescens
delictis, crescere etiam solent pœnæ.

*Vide Jose-
phum.*

Sic Valerius libr. 7. cap. 6. refert, quendam
emisse murem ducentis denariis, ut famè qua
conficiebatur exleret. Ita cum Hierusalem
Vespasiano obsideretur, omnes suas facultates
una mensura tritici vel hordei commuta-
runt. Alii quisquillas magno emerunt pretio
ut ex Josepho refert Eusebius lib. 3. Eccles. 6.

*Quare omnium commodissime fit adequatio
in emptione & venditione?*

Per nomisma. Hoc enim inventum est
omnia metiatur & adæquet.

Unde dicitur nomisma?

Quò rō vōus, à lege, quod non à natura, sed à lege sit ortum, & idcirco in nobis sitū, ut mutetur, vel inutile reddatur.

Quid igitur factum ante nomismatis usum?

Permutatio rerum facta fuit: ut apud Homerum dantur boves, æs, ferrum, mancipia.

C A P. VI.

De Jure civili.

Quid est jus civile?

Quod in societate & communione vitæ positum eò adhibetur, ut vel proportione vel numeri ratione satis magna sit multitudo hominum, qui liberi sunt, & æquo inter se jure vivunt.

Inter quos igitur locum maximè habet jus civile?

Inter homines liberos & æquales.

Anne etiam inter herum & servum: item inter patrem & filios locum habet?

Nō magis filio cum patre, & servo cum domino jus est quàm pedi aut manui cum toto corpore: filius enim pars quædam est patris.

C A P. VII.

De pleniore juris distributione.

Quotuplex est jus?

Duplex. Aliud naturale, aliud legitimum.

Quid est jus naturale?

Quod ex ipsa natura ortum ducit, ut eadem

54 GULIELMI SCRIBONII
fit ejusque ubique vis & facultas, ut quod tibi
non vis fieri, alteri ne feceris.

Annon igitur mutabilia sunt jura natura?

Rarissime inveniuntur causae ob quas mu-
tentur. Quae Deum respiciunt, simpliciter sunt
immutabilia, ut leges Decalogi. Quae vero ho-
mines concernunt, interdum mutari possunt.
Nimirum si duae leges concurrant, inferior ce-
dit superiori.

Quomodo hoc intelligendum?

Natura jubet, ut depositum reddamus: at si
furiosus gladium reposcat, quem apud te sana-
mentis deposuit, inique feceris, si ei restituas.
Lex enim superior valebit, quae est, Neminem
laedito.

Quid est legitimum vel positivum jus?

Quod tum primum valet cum est consti-
tutum, nec ullam vim antea obtinuit.

Estne hoc mutabile?

Potest mutari pro cuiusq; loci temporisq;
diversitate, non minus quam mensura & pon-
dus.

CAP. VIII.

De injusto.

Justitiae natura ex dissentaneis plene cognoscitur.

Quis igitur injustus? & quid injustitia?

Injustus est qui voluntate sua alteri facit in-
juriam.

Quot modis aliquis facit injuriam?

Tribus. Primo, si quis admittat aliquid im-
prudens

prudens contra eum, de quo nihil tale cogitatur, nec quo instrumento, nec qua de causa ageret. Et hoc genus injuriarum dicitur infortunium. Deinde, si quis non inconsulto quidem, sed tamen nec de industria aliquid facit. Et hoc genus dicitur delictum, non iniustitia. Aut si & consulto & cogitato fit injuria, & tum merito aliquis iniustus habetur, quæ injuria dicitur.

Cur autem qui ex ira aut alio affectu nocent, non sunt iniusti dicendi?

Quod ipsi non videantur auctores mali, verum ipse potius, a quo sunt incitati. Spectandum enim & hoc, utrum jure an injuria iratus nocuerit.

Estne iudex etiam iniustus habendus, qui inaequaliter distribuit, aut iniquum iudicium interposuit?

Si imprudens & ignarus hoc tulerit, crimen illud licet ei effugere: si vero sciens, vel ob gratiam, vel vindictæ cupiditatem iniustus appellandus.

CAP. IX.

Deiis qui injuriam patiuntur.

Fierine potest, ut quis sciens injuriam & volens patiatur?

Nequaquam. Nemo enim videtur alteri nocere, nisi contra ejus voluntatem. Deinde nemo volens cruciatur: Qui autem injuriâ patitur, cruciatur: Ergo nemo volens injuria afficitur.

At ii tamen voluntariam injuriam patiuntur, qui propter amorem cupiditatemque opes suas dilapidant, vel vino se obruunt, quod sibi norunt obesse?

Minimé. Inferunt quidem sibi ipsis damnum nullam autem injuriam patiuntur. Unde nec Glaucus libr. 6. Iliados accepit injuriam, cum Diomedis aurea arma pro ferreis daret; quia in ipsius situm fuit potestate.

CAP. X.

De iis qui sibi ipsis inferunt injuriam.

Potestne quis sibi ipsi injuriam facere?

Per se quidem & proprié nemo dicitur, sed improprié.

Cur nemo dicitur proprié sibi inferre injuriam?

Quia duo contraria non possunt simul in eodem subjecto consistere. Qui vero inferre injuriam, peccat in excessu: Non potest igitur simul in defectu delinquere

Quomodo autem improprié?

Eó quod in homine ratio & concupiscentia, sint veluti personæ diversæ, quæ debent mutua officia, mutuamq; defensionem. Cum igitur altera debitum non præstiterit, alteram injuria afficit.

Quid de iis sentiendum qui seipsum interficiunt?

Faciunt illi injuriam, non tamen sibi ipsis, sed patriæ, quæ cive uno minuitur. Quare a republica etiam pœna est constituta in eos, et

vel tamquam cadaver á carnifice comburan-
tur, vel inhumati relinquuntur.

CAP. XI.

De æquitate.

*Coinciditne æquitas cum jure vel justitia par-
ticulari?*

Non omninó. Æquum enim & bonum
plerumque laudamus; contra veró vitupera-
mus, si summo jure severius lata sit sententia.

Quid igitur est summum jus?

Quando leges sine omni mitigatione & ex-
ceptione severe retinentur. Ut si judex furem
pauperem egestate impulsum, alioquin pro-
bum, supplicio afficiat.

Quid veró æquitas?

Æquitas est correctio legis, qua parte defi-
cit in universali. Est igitur lex veluti Regula
generalis. Æquitas veró tamquam exceptio
sive appendix.

LIBRI VI. ETHICO-
RUM REPETITIO.

Argumentum hujus libri.

Haftenus de virtutibus moralibus tum simpli-
cibus, tum que illis conjuncta est justitia. Sequitur
in libro sexto deinceps de virtutibus intellectivis.
Ubi quod Aristoteles de quibusdam subtilius ex
aliis philosophatus sit, quã veré disseruerit, omnia
acutus examinantur.

CAP. I.

De virtutibus intellectivis.

Quenam sunt virtutes intellectiva?

Quæ à naturali & ingenita mentis intelligentia procedunt, & interiore quadam intrinsecus maximè exercentur.

Ergone alie harum virtutum ratio est quam moralium?

Est sanè. Hæ siquidem intellectivæ in iis potissimum elucent, qui nativo ingenii acuminè, & singulari industria pollent. Morales vero ab iis etiã comparari & exerceri possunt, qui non admodum sunt industrii.

Quotuplices sunt virtutes intellectiva?

Duplices: Aut enim versantur in rerum honesta inquisitione: Aut in negotiis omnibus honeste expediendis.

Illius generis sunt intellectus, scientia & ars. Hujus vero sapientia & prudentia.

CAP. II.

De Intellectu.

Quid igitur est intellectus?

Est habitus principiorum ex quibus argumenta rerum & conclusiones ducuntur.

Qualia sunt ista principia?

Sunt κριτηρια, hoc est, naturales notitiæ seu normæ certitudinis & demõstrationis rerum omnium, λόγος & πείρα, seu ἰσότης & ἐμπειρία, id est, Ratio & Experientia. His enim duobus prin-

principiis res omnes tum universales tum particulares demonstrantur & explicantur.

Quare verò si ratio iudicat res tum universales tum particulares, experientia præter rationem requiritur?

Quamvis intellectus, sive ratio sit universalium & particulariū rerum demōstratio communis: quia tamen in plurimis sepe rationi experientia cōtraria deprehenditur: idcirco duo hæc principia sigillatim sumenda fuerunt.

Hæcne igitur duo tantū principia sufficiunt?

A Stoicis numerantur αἰσθησις, προληψις & νόσις, id est, sensibilis rerum perceptio: anticipatio seu anticipata animi notio, & intellectus consequentiæ. Atqui αἰσθησις ista seu sensibilibus rerum cognitio ad experientiam pertinet. Anticipatæ notiones itemque νόσις seu iudicium aut intellectus consequentiæ ratio rectè subjici possunt.

CAP. III.

De Scientia.

Quid est Scientia?

Est habitus demonstrativus perspiciens cōclusiones necessarias per suas causas.

Quomodo plenius hoc interpretaris?

Est virtus intelligentiæ qua cognoscimus rerum causas maximè primas & immediatas, quæ nulla demonstratione refutari possint.

Quarum rerum igitur est scientia?

Rerum immutabilium & necessario, perpetuoque constantium, quæ secus evenire non possunt, ut sunt res æternæ & spirituales: de qua cōtemplatione potissimum percipimus.

Quando autem quis eas scire dicitur?

Si causas earum cognoverit. Scire siquidem est rerum causas tenere.

CAP. IV.

De arte.

Artem quomodo definitis?

Τέχνη, inquit Aristoteles, ὅτιν ἐξίς τις μετὰ λόγου διηθῆς ποιητικῆ. Habitus quidam cum ratione vera in faciendo positus.

Circa quas res hæc virtus versatur?

Non circa res necessario contingentes, nec circa res naturales versatur: sed in iis locis habet quæ esse aut non esse possunt, & quorum principium in nobis est situm.

Ergo summa differentia est inter artem & scientiam?

Maximè. Rerum enim necessariarum & contemplabilium est scientia: ars vero rerum contingentium & quarum praxin aliquã potest contemplatione nos ipsi exercere possumus.

CAP. V.

De differentia pleniore artis & scientiæ.

Estne verò rata & catholica abs te proposita artis & scientiæ differentia?

Ari-

ETHICÆ LIBER VI. 61

Aristoteles quidem hanc docuit; veruntamen aliorum philosophorum sententia eam respuere videtur.

Quinam hoc demonstrabis?

A communi usu bene philosophantium, qui indifferenter in eadem significatione tum artis tum scientiæ, itemque doctrinæ vocabulo utuntur.

Plenius quaeso hoc ipsum declares?

Cicero Scientiam definit comprehensivam rerum stabilem atq; immutabilem. Quibus verbis propemodum ars quoque definitur, ordinatio rerum necessariarum hominibusque utilium. Unde Cicero ibidem ait, Artem nullam esse posse sine scientia. Omnis theoria nimirum habet suam aliquam praxin, & vicissim praxis qualibet requirit contemplationem.

*In quest.
Academ.*

CAP. VI.

De Sapientia.

Quanam sunt virtutes intellectiva rerum agendarum propria?

Sapientia & Prudentia.

Sapientia qualis virtus est?

Est scientia intelligentiaq; rerum omnium quæ sunt in honore & pretio.

Cicero: Sapientia est rerum divinarum humanarumque, & earum quibus res istæ continentur scientia.

Quem igitur vere sapientem dicis?

Qui res universas aliis neglectis probe contemplantur: ut omnium rationes reddere possit.

CAP. VII.

De Prudentia.

Quid est Prudentia?

Ἔστιν ἕξις δι' ἧς μετὰ λόγον προακλικῶς, καὶ πρὸ ἀντιπρῶτον ἀγαθὰ θεωρεῖται: Est habitus verus cum ratione agens, quæ vitæ hominum conducunt vel obfunt.

Unde Periclem prudentem dicunt, quod suæ utilitati consulere potuerit.

Quinam igitur rectè dicuntur prudentes?

Qui consilium in iis capere possunt, quæ e re sua sunt, & omnino ad bene vivendi rationem pertinent. Discernuntur igitur à sapientibus, qui plurima quidem novisse student: sed rebus ac rationibus tum suis, tum aliorum minus rectè prospiciunt.

Quotuplex est prudentia?

Duplex: Altera propriè προνοια, qua unusquisq; sibi suisque rebus prospicit: Altera civilis scientia, πολιτικὴ dicitur.

Prudentia civilis quomodo subdividitur?

In νομοθετικῶν: id est, legum ferendarum rationem; & in προακλικῶν βασιλευσικῶν, cujus ratione opus est in agendo, & exsequendis iis, quæ lex jufferit: hæc in singulis rebus spectatur, illa in universalibus. Nam & leges sunt universales.

Prudentiam rectè proponi inter virtutes.
*Sed quomodo prudentia quæ sæpe videtur otiosa,
 confert ad felicitatem, quam actio parit
 virtutum?*

Prudentia, sicut & sapientia, plurimum cō-
 fert ad felicitatem: ostendit enim media per
 quæ ad finem propositum, quem virtus expe-
 tit, perveniamus, & ut maximè non cōferret,
 esset tamen per se tamquam animi ornamen-
 tum expetenda. Item virtus non potest esse si-
 ne electione: Electio autem nequit consistere
 sine prudentia: Ergo nec virtus sine pruden-
 tia: adeoque ad felicitatem requiritur.

*Proba plenius virtutes non posse consistere
 sine prudentia?*

Recta ratio est quæ prudentiæ congruit:
 Virtus autem definitur habitus rectæ rationi
 consentaneus: Ergo virtus est habitus, qui si-
 ne prudentia non possit consistere.

*Cum igitur virtus non sit sine prudentia, quare
 Socrates omnes virtutes prudentia nomine
 appellavit?*

In eo erravit, quod omnes virtutes pruden-
 tiam esse definivit: Sed quod non sint sine pru-
 dentia, rectè dixit.

De virtutibus prudentiæ cognatis.
*Dixisti prudentia cognatas quasdam esse species,
 quenam sunt istæ?*

Recta deliberatio quæ Græcè dicitur εὐβουλία, & Sagacitas.

Quid igitur est εὐβουλία?

Est habitus consultandi, vel prudenter consilium aliquod capiendi.

Cur non desinis solertiam quo nomine ab aliis definitur?

Solertia, definiente Aristotele est quædam conjectura: εὐβουλία non est conjectura: Ergo εὐβουλία non est solertia, sed ut dictum, habitus recta ratio ad finem aliquem consequendum utilis.

CAP. X.

De Sagacitate.

Quid est Sagacitas?

Ex qua sagaces reddimur & nominamur.

Quomodo differt à prudentia?

Res quidem eadem utrique subjectæ sunt, sed diversimodè. Prudentia enim præcipit, ut ea quæ sagaciter judicata sunt. Invenit consulendo εὐβουλία, sagacitas judicat, prudentia imperat, ut quod rectè judicatum est referatur ad actionem.

LIBER VII ETHICORUM.

Argumentum.

Absoluta hætenus doctrina de virtutibus, tum moralibus, tum intellectivis, & his omnibus constantibus.

stante iustitia: differit deinceps lib. 7. de virtutum omnium complemento & perfectione, quæ nominatur virtus heroica, & in iis tantum, qui mente prorsus divina sunt præditi, spectatur. Cumq; hæc in continentia potissimum versetur, de illa quoque docere pergit.

CAP. I.

Quid est virtus heroica?

Heroica virtus est summa omnium virtutum perfectio, quæ in mente summæ divina præditis tantum, & semideis deprehenditur, ut virginitas in Maria, admiranda abstinencia & fortitudo in Johanne Baptista: Fortitudo in Calano Indo, qui sua voluntate vivus combustus est. *2. de Tusc. quest. Cic.*

Quomodo distinguis hanc à reliquis?

Quia reliquæ virtutes cum sint naturales, ab hominibus etiam monstrosis mediocri conatu acquiri possunt: hæc autem planè divina est, non nisi divinitus homini inesse putetur, adeoq; homines Deo propemodum adæquet.

Quodnam vitium illi virtuti contrarium?

Feritas: hæc enim omne aliud vitium excedit, & ex hominibus feras efficit. Sic sanguinè humanū haurire, crudas carnes (id quod barbari faciunt) comedere, beluinum est.

In quibus virtutibus illa potissimum deprehenditur?

In continentibus.

66 GULIELMI SCRIBONII
CAP. II.

De continente & incontinente.

Quis dicitur Continens?

Qui á voluptatibus abstinet, quibus plerique succumbunt.

Circa quas res versatur continens?

Circa pravas & vehementes cupiditates, & omnisque generis voluptates.

Ergone idem est ejus subjectum quod temperantis?

Est: Versatur enim uterq; circa voluptates, sed non eodem modo: Intemperans enim cum corruptam habeat rationem, cum electione agit. Incontinens veró integra & sana ratione, nihilominus ad scelera perpetranda rapitur.

Quomodo igitur plenius distinguuntur incontinens & intemperans?

Intemperans sponte & cum electione voluptates sequitur: Secus autem incontinens. Item: Intemperantem factorum suorum non pœnitet: ideoq; insanabilis est: verum incontinens pœnitentia plerunque ducitur.

Uter igitur deterior est?

Intemperans.

CAP. III.

De distinctione voluptatum.

Circa quas potissimum voluptates versatur continens?

Circa naturales.

Quomodo

Quotuplices statuis voluptates?

Duplices: Aliæ enim absolutè sunt jucundæ, quæ omni animantium generi conveniunt: *Recurre ad medicos de appetitu gravidarum mulierum.*
Aliæ non sunt per se jucundæ, & præter naturales dicuntur, sed vel ex morbo, vel consuetudine vitiosa & depravata natura nascuntur. Ejusmodi voluptas fuit Lamie, quæ incisis gravidis mulieribus fœtus devorare fuit solita.

Annon circa postremum quoque genus continentia versatur?

Beluina voluptas sub vocabulo incontinentiæ continetur, non ut sub genere, sed propter similitudinem. Est enim duplex incontinentia: alia absoluta, alia autem in ira, pecuniis, honoribus, ac ferinis etiam voluptatibus cernitur, quæ cum additione illarum rerum exprimitur.

CAP. IV.

Quanam deterior sit Incontinentia.

Utrum turpis est, iræ, an cupiditatis incontinentia?

Ira: Videtur enim hæc quodammodo paterentationi, quamvis eam non attentè audiat, more ministrorum, qui præposterè munus aliquod obeunt, antequam omnia quæ præscribuntur audierint, abeunt, ut deinde officio defint. Sic iræ fervore natura incitata audit quidem rationem, sed præscriptione non intellecta, ad supplicium se convertit: Sed cupiditas qualicumque motu ad perfruendas voluptates rapitur.

Ira furor brevis est.

Alio argumento idem ostendas?

Ei potius ignoscendum est, qui cupiditates sequitur naturales: Iracundia autem natura potius data est, quam cupiditates: Ergo iracundus magis venia dignus est, quam qui ob pravas cupiditates incontinens dicitur.

CAP. V.

De differentia pertinacis & continentis.

Potestne continens etiam appellari pertinax?

Sunt quidem similes quodammodo, quia uterque permanet in opinione: Sed in hoc differunt, quod continens semper in vera, pertinax autem in qualibet persistat: adeo ut nullis rationibus, quantumvis melioribus, a proposito se dimoveri patiatur; & hi recte possunt nominari *ἰσχυρογνώμονες* & *ἰδιογνώμονες*, *Halsstarrige* vnd *Halstarrige Leute*.

Estne simpliciter incontinens nominandus, qui in sententia non persistit, cujuscumque tandem mutata fuerit quod secum constituit?

Nequaquam: Sed is tandem, qui ob turpem mutat propositum: neque enim Neoptolemus incontinens est dicendus propter ea, quod sententiam mutavit, cum Ulyssi permisisset mentiri.

CAP. VI.

De incontinentia consuetudinaria & naturali.

Quorum

Quorum incontinentia sanari potest facilius, eorumne qui consuetudine, an qui natura eam contraxerunt?

Eorum qui consuetudine incontinentes sunt. Est enim facilius mutare cōsuetudinem, quàm naturam: quippe cūm propterea molesta sit consuetudo, quod naturam proximè accedat, ut Ælianus inquit:

Consuetudo valet longos mansura per annos, Illa₃ naturam, vires si sumpserit, aequat.

LIBER VIII ETHICORUM.

Argumentum libri octavi.

Absolvit hæctenus Aristoteles omnem de virtutibus doctrinam, genera, eorumque species universas proponens & explicans. Sed cūm amicitia, de qua libro quarto differendum fuerat, prolixior tractatum requireret, eum ad finem usq₃ conseravit. Sic igitur reliquis omnibus absolutis, nunc primūm copiose amicitiam proponit in sequentibus duobus libris, octavo & nono.

CAP. I.

De amicitia, ejusque causis.

Quid est Amicitia?

Ἐστὶν δὲ ἐν ὁμοίᾳ καὶ ἀντιπεπονηδότης μὴ λανθάνουσα: Amicitia est benevolentia non latens, in mutua affectione consistens.

Cic. in Laelio eleganter de amicitia dissertit

& Plato in Dial. De amor.

Amicitia unde trahit originem, à naturam, an à indigentia, ut pleriq; opinantur?

Non ab indigentia provenit: alioquin enim egeni, quod absurdum est, omnium maxime erunt amici: sed à natura: ut ostendit insignis amicitiae specimen in brutis animantibus, qui prole suam & catulos miro amore prosequuntur. Item *εγγυή φουρικη* in hominibus; quae adeo vehemens est, ut non possit umquam dirimi.

Quotuplex est Amicitia?

Duplex: Alia per se, sive vera: alia accidentalis, sive simulata.

Quenam est amicitia per se dicta?

Quae primùm fuit definita, nempe quae propter virtutem oritur.

Qua est Accidental?

Quae non propter se, sed propter aliud expetitur, nempe vel voluptatem, vel utilitatem.

Qualis est amicitia, quae propter utilitatem expetitur?

Ea facilimè ob levissimas quascumque causas dissolvitur, cessante nimirum utilitate, quae ex amicitia proveniebat. Tales sunt amicitiae quas Ovid. Eleg. 8. lib 1. Trist. describit:

*Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

Qualis est amicitia à voluptatibus orta?

Non minùs atq; precedens fragilis est, cum quis ob voluptatem benevolentia aliquem pro-

prosequitur. Ejusmodi simulatas amicitias
 plerisque esse Ovid. i. de Ponto conqueritur.

Illud amicitia quondam venerabile nomen

Prostat, & in quaestu pro meretrice sedet.

Quæ à virtute oritur amicitia, qualis est?

Illa perfecta est, & numquam, nisi per mor-
 tem, dirimitur, maximè in bonis: adeoq; sem-
 piterna est, quia nihil in ea fictum, nihil simu-
 latum, & quicquid in ea est, id verum est & vo-
 luntarium.

Quid maximè proprium est amicorum?

1. Ut neque rogent res turpes, neque rogati
 ipsi faciant.

2. Ut cum mores amicorum emendati sint,
 tum eis sit omnium rerum, consiliorum & vo-
 luntatum sine ulla exceptione communitas.

3. Ut ne dispares sint amicorum mores: mo-
 res enim dispares studia sequuntur disparia,
 quorum dissimilitudo amicitiam dissociat.

Quatenus igitur amicus amico debet obsequi?

Quatenus non est contra honestam ejus
 propositum: nulla enim peccati excusatio, si
 per amicitiam peccaverit. Unde cum Tiberius
 Gracchus Rempublicam Romanam divexa-
 ret, C. Blossius ei suppetias ferre non petuit.

Quæ sunt amicitia incommoda?

Scipio dicere solitus est, majorem amicitia
 pestem, quam pecunia cupiditatem non esse.
 Similiter Lælius dixit, nihil esse amicitia
 magis adversum, quam sint adulatio, blanditia &
 assentatio.

Ejusmodi amicitia suntne frequentes inter homines?

Rarissimæ sunt. Tempore enim & consuetudine indigent: unde rectè dicitur, homines se mutuo cognoscere nõ posse, priusquam salis modium uná cõsumpserint. Hinc est, quod Lælius refert, ex omnibus seculis tria tantum amicorum paria esse inventa.

Quenam sunt ista paria?

Damon & Pythias; Pylades & Orestes; Thefeus & Protheus. His annumerantur Scipio & Lælius, David & Jonathas.

Quomodo appellat Aristoteles amicitiam parentum erga liberos, principum erga subditos?

Amicitiam ex supereminentia. Amicitiam enim patris erga filium, senioris erga juniorem, profus est ex aliqua excellentia.

Suntne similes amicitia parentum erga liberos, & dominorum erga servos?

Nequaquam: Diversa enim filiorum & libditorum virtus est, diuersumque opus: Ipsas ergo amicitias quoque diversas esse necessarium est.

Amicitiam patris erga liberos cui politiarum & qui parat Aristoteles?

Regiæ seu Monarchiæ.

LIBER IX. ETHI-
CORUM.

Argumentum libri noni.

Incho

Inchoatam de Amicitia disputationem deinceps in libro nono plenius persequitur.

CAP. I.

De dissolvenda Amicitia aut retinenda.

Unde conciliatur amicitia?

Morum, similitudo, & mutua benevolentia seu redamatio, amicitiam conciliat & conservat.

Si igitur amicorum alter mores suos mutaverit, ut quem existimaveris bonum, aperte jam malum conspicias, estne cum eo amicitia retinenda, vel mox resolvenda?

Non statim dissolvenda est amicitia, sed danda opera est, ut amici pravos mores corrigamus; eumque in pristinum statum, si fieri possit, reducamus. Quod si fieri nequeat, dissolvenda magis sunt, quam discindenda amicitia improborum hominum.

Potestne inter homines sceleratos esse amicitia?

Nullo modo. Ejusmodi enim per malam conscientiam qua affliguntur, aliis neque coluctari neque condolere possunt: Est igitur inter malos non amicitia, sed conjuratio seu factio quaedam. Quamvis enim contingat nonnumquam, ut in patrandis sceleribus pravi consentiant, illa tamen consensus & unanimitas non diu consistit. Hinc amicitia cum sit virtus, in malis locum non habet.

Suntne idem, benevolentia & amicitia?

Non: Benevolentia enim erga ignotos esse potest, amicitia non item: Item omnis amicus est benevolus, non autem e contra.

Amicōne magis, an alii viro probo est inserviendum?

Ad circumstantias & occasionem est respiciendum. Quod si amicus in summis vitæ periculis sit constitutus, relicto bono viro, qui nostri auxilii indiget, primùm amico est inserviendum.

Amicus potestne esse φίλος?

Φίλος, si pro eo intelligatur, qui omnia sua consilia, facta dictaque, adeoque ipsam mentem eò confert, ut justus ac modestus sit in omnibus vitæ suæ actionibus, nō erga se solum, sed etiam erga alios: hac sanè significatione quilibet bonus amicus quoque φίλος, id est, amans sui dici potest.

Felix cūm omnibus bonis abundet, & ex se sibi sufficiat, indigetne amicis?

Absurdum est felicem, cūm ei omnia bona tribuantur, amicis spoliari. Nemo enim eum, qui cūm omnibus bonis affluat, vitam tamen solitariam ducat, beatum dicit.

Debetne igitur multos amicos conciliare?

Tot conciliabit quot ad conservationem opus habuerit, & honestam vitam: multorum neque sit hominum, neque nullius hospes, ut inquit Hesiodus.

Potesunt

ETHICÆ LIBER IX. 75

Potestne multorum quis esse amicus?

Amicitia vera tantum inter duos consistit: unde si quis multos habeat amicos, omnibus familiariter occurrat, & suaviter cunctis con- verletur & colloquatur, ille nemine verè, sed civiliter tantum amare videtur. Hinc non ami- ci, sed obsequiosi propriè hujusmodi ho- mines dicuntur.

Qui dicuntur civiliter amare?

Qui dicta factaque omnium eorum, cum quibus versantur, laudare & admirari consue- verunt, neque illis umquam ulla in re adver- santur: Quamobrem obsequiosi etiam dicun- tur, quod omnibus obsequantur, vel rectè ob- sequi videantur.

Amici anne magis in tempore infortunii, an tem- pore bonæ fortuna sic appellandi sunt?

Amicorum præsentia omni tempore suavis est. In rebus adversis quidem magis necessariū est, habere amicos: in rebus autem prosperis, honestius.

LIBER X. ETHI-

CORUM.

Argumentum libri decimi.

Cum proposuisset Aristoteles in Ethicis propo- nere, quisnam sit finis hominum, & quæ felicitas, & quibus mediis eam assequi possimus, tandem il- lis absolutis progreditur rursus ad felicitatē, eam non consistere in voluptate, docens.

Quidnam de voluptate sentiendum, estné summum hominis bonum?

Vide libros

Tus. quest.

nem Acad.

de disputa-

tionib. E-

picis Epi-

curi.

Voluptas quidem non est summum bonum, sive felicitas hominum, maximé tamen felicitati conjuncta est: non autem omnis, sed tantum, quæ ex virtutibus & bonis actionibus provenit.

Cur igitur Eudoxus in voluptate summam felicitatem posuit?

Quod videret eam ab omnibus hominibus etiam summa ratione præditis expeti. Sic enim colligebat: Id quod omnes expetunt, maximé bonum & honestum est: Voluptatem omnes expetunt: Maximé igitur bona & honesta. Item: Quicquid summé expetendum, id præstantissimum est: Voluptas maximé expetenda: Igitur præstantissima.

Sed satisné firma sunt hæc Eudoxi argumenta, quibus voluptatem esse summum bonum arguit?

Videntur quidem probare voluptatem esse bonum aliquod, sed non summum bonum, id quod ostendere Eudoxus proposuerat.

An recté igitur docuerunt alii, qui rem omnino malam esse voluptatem definierunt?

Sunt quidem, qui pluribus argumentis hoc ipsum arguere volunt, sed infirmis admodum rationibus nituntur. Primū enim sic colligunt.

1. Omne

1. Omne bonum est qualitas: Voluptas non est qualitas: Igitur nec bonum est

2. Omne bonum est finitum: Voluptas non est finita: Non igitur bona.

3. Omnis generatio est motio imperfecta: Voluptas est motus quidam vel generatio: Ergo imperfectum quiddam.

4. Qualia sunt ea, unde voluptates gignuntur, tales sunt voluptates: qualis enim causa, talis effectus: Pleraque autem generantia sunt prava: Ergo, &c. Et per consequens, voluptas non potest esse summum bonum.

Quomodo ostendis argumenta esse infirma?

Primo, ubi docent, omne bonum esse qualitatem, plurimum errant. Effectus enim, seu operationes virtutum quamvis boni sint, tamen qualitates non sunt: motus enim non sunt qualitates: Similiter felicitatem nemo, quatenus versatur circa operationem virtutum, qualitatem dixerit: bona tamen quin sit, dubium non est. Deinde falluntur, qui voluptatem infinitam esse dicunt: non enim secundum perceptionem voluptatis, quod alius majorem, alius minorem eam percipiat, infinita est censenda: alioquin enim idem circa virtutes contingeret.

Tertium argumentum hac ratione dilui potest: Omnis motus, est velocior & tardior: Voluptas autem neque velocior, nec tardior dicitur alia: Igitur voluptas non est motio.

Quartum argumentum non probat voluptatem esse malam: sed potius ostendit diversas esse voluptatum species, inter se differentes, prout res á quibus illę proveniunt, distinguuntur.

Si igitur in voluptate non consistit felicitas, quid eam esse defines: Estne habitus?

Habitus esse non potest. Sic enim & ei qui maximis periculis esset expositus, aut qui totam vitam Endymionis instar dormiret, inesset. Cúm ergo quisquam, etiam si omnibus virtutibus sit exornatus, nec tamen prospera utatur fortuna, non dicatur felix, felicitas non in habitu, sed operatione venit collocanda.

Qualis autem est operatio?

Operationes nonnullę sunt quidem necessaria, sed tamen propter aliud tantum expetendę, quales sunt actiones virtutum, itę contemplationes & cognitiones rerum. Et ex hoc postremo genere est felicitas, per se nimirum eligenda, nulliusque rei indiga.

Lusus est actio, qua per se, nec ob aliud expetitur: in hoc igitur erit felicitas?

Licet tyranni & alii in potestate constituti ludis vacent, absurdissimum tamen est, in iis finem hominis collocare. Ludimus enim & jocamur, ut nos recreemus: felicitatę veró propter se expetimus.

Quenam igitur virtus est perfectissima, secundum quam operari dicis felicem?

Sapientia.

Sapientia. Illa enim omnium intellectualium virtutum est præstantissima.

Quotuplex est illa felicitas?

Alia contemplativa est, alia activa.

Quenam est harum præstantior?

Quemadmodum contemplativæ virtutes activis sunt excellentiores, & sapientia præfertur prudentiæ: Ita & felicitatem contemplativam activæ haud immerito præponimus.

Quando perfecta dicitur felicitas?

Cum vitæ longitudinem perfectam nacta est. Hujusmodi enim vita præstantior est, quam quæ homini conveniat: non enim quatenus homo est, sed quatenus divinum quiddam ei inest sic vivet.

Quenam huic operationi aut vitæ contemplativa est proxima?

Ea, quæ secundum virtutem moralem consistit, & felicitati civili est accommodata, id est; Vita activa, in qua secundum virtutes homo optimam & felicem vitam traducit.

Quomodo igitur plenius distinguis felicitatem contemplativam ab activa?

Intellectualis felicitas ab omnibus hominibus conjunctis affectibus est separata, & de ea proprium est Theologorum differere. Civilis autem & moralis felicitas, quia est secundum prudentiam, quæ cum virtutibus moralibus est conjuncta, ab affectibus humanis non prorsus est aliena: virtutes enim morales affectibus sunt annexæ.

Sufficiunt virtutum & honestarum actionum habere cognitionem?

Nihil minus: non satis enim est virtutum & honestarum actionum habere cognitionem, nisi eas etiam nos ipsi exerceamus; non verba, sed ipsæ actiones hominem probum reddunt. Scire autem ea quæ bona sunt & honesta, non autem re ipsa præstare, laudem omnino nullam meretur.

F I N I S.

MENON

MENON PLATONIS;
S I V E
DIALOGUS DE VIRTUTE.

Analysis hujus Dialogi.

DOCTRINA hujus Dialogi de virtute ut plurimum est Elenctica. Plato siquidem sub persona Socratis disputaturus, quidnam virtus sit, quae sint ejus principia, quib. comparari possit: aliorum praecipue definitiones & opiniones quolibet vitiosas, utpote Aristippi, Gorgia, Menonis & Protagora refellit. Prima proponitur partialis de virtute virorum & mulierum. Altera est, ubi virtus definitur justè aliis imperare. Tertia additur, virtutem esse facultatem comparandi bona. Ultimo definitur scientia: ubi copiosa interim disputatio additur de reminiscencia, siue recordatione praeteritorum & absentium. Omnes autem & singulas istas definitiones Plato acutissime eruditissimeq. refutat: ita tamè, ut facile suã ipsius mentem, & quid ipse sentiat, declaret. Deinde ostendit quomodo virtus nobis adesse, aut à nobis comparari possit. Dialogus igitur planè moralis est, multa-

rum doctrinarum plenissimus, ideoque etiam, studiose legatur, dignissimus.

DIALOGI PERSONÆ
MENON, SOCRATES, PUER
MENONIS, ANYTUS.

An virtus disciplina & exercitatione; an vero natura comparatur.

POTESNE mihi dicere, ô Socrates, numc
ceri possit virtus, aut non doceri, sed
ceri: aut neque exerceri, neque disci, sed
tura, aut alio quodam modo hominibus
dat? Soc. Ante hoc tempus, ô Menon, The
fali clari fuerunt inter Græcos, & in admi
one constituti, & ob equitandi artem, &
divitias: Nunc verò, ut mihi videtur, erant
sapientiam: & vel maxime Aristippi sodalis
Larissæi civis. Hujus autem rei auctor
est Gorgias. Hic enim ad civitatem delat
tum ex aliis Theffalis, tum ex Alevadis, er
bus tuus amator Aristippus est, primari
ob scientiã amicos fecit: & sane ad hunc
rem vos assuefecit, ut intrepidè & magn
respondeatis, si quis aliquid interroget, ve
par est facere eos qui sciunt: ut qui etiam
exhibeat seipsum, ut qui velit ex Græcis, in
roget quicquid velit, & omnibus respon
At hic, ô chare Menon, contrarius rerum
tus est, velut squalor quidam scientiæ fac
est, & videtur ex his locis ad vos scientiã
re. Si itaq; aliquem ex his, qui hîc sunt, hoc

nibus ita interrogare velis, nemo non ridebit,
 & dicet: ô hospes, puto me beatum quendam
 tibi videri, & proinde nosse, an virtus doceri
 possit, aut alio modo accedat. Tantum autem
 abest, ut ego sciam, an doceri possit, aut non, ut
 neque hoc ipsum, quid tandē omnino sit vir-
 tus, sciam. Ego igitur etiam ipse, ô Menon, ita
 affectus sum, in magna hujus rei egestate unā
 cum civibus constitutus, & me ipsum accuso,
 ut de virtute in totum nihil sciens. At, de quo
 non novi quid sit, quomodo, quale quiddam
 sit, nosse possum? Aut videtur tibi fieri posse,
 ut qui Menonem non noscat in totum quis sit,
 hoc sciat, an pulcher, aut dives, aut generosus
 sit, aut etiam his contraria? Videtur tibi fieri
 posse? MEN. Non mihi. At tu, ô Socrates, re-
 vera neque quid sit virtus, nosti? Et hæc de te
 ad domum referemus? Soc. Non hoc solūm,
 namice, sed etiam, quod neq; in alium quem-
 quam inciderim, qui hoc novisset, ut ego puto.
 MEN. Quid verō cum Gorgia non es colloca-
 tus cum hic esset? Soc. Ego fanē. MEN. Deinde
 non videbatur tibi nosse? Soc. Non admodum
 memor sum, ô Menon. Quare in præsentia di-
 cere non possum, quomodo tunc mihi visum
 fuerit. Sed fortassis & ille novit, & tu nosti, quæ
 ille dixit. Revoca igitur mihi in memoriam,
 quomodo dixit. Aut, si mavis, ipse dicas. Tibi
 enim fortassis eadem, quæ illi videntur. MEN.
 Mihi equidem. Soc. Illum itaque finamus,

*Essentia rei
 ignorata,
 neq; quali-
 tatem ejus
 sciri posse.*

Cādidé & sinceré abs que invidia esse omnia docenda.

Virtus virorum quænam principalis.

Diuersa eiusmodi cuiuslibet officia Cicero copiose in lib. Offic. describit.

quandoquidē ea abest. Tu veró ipse per Deo
 ó Menon, quid virtutem esse dicis? Dic &
 inuideas, quo felicissimi mendacii convinceris
 si tu nosse videaris, itemque Gorgias, ego vero
 dixi in neminem me vniquam incidisse, quod
 novisset. MEN. At non difficile dictu est ó Socrates.
 Et primum quidem si ita vis, viri virtutem
 dicere facilius est. Est enim viri virtus
 stantem esse in Reip. negociis administrandis
 & in his tractandis, amicis benefacere, inimicis
 malé: & sibi ipsi cavere, ut ne quid tale pati
 tiatur. Si veró vis mulieris virtutem, non
 facile est recensere: oportet enim ipsam doctam
 recte gubernare, ita ut conservet ea quæ in
 sunt, & viro obediens sit. Et alia est pueri
 tus, tum fœminæ, tum masculi: & viri senectutis
 tum liberi, tum servi: Et multæ aliæ virtutes
 sunt, ut non sit inopia dicendi de virtute.
 sit. Nam in singulis actionibus & artibus
 unumquodque opus, unicuique nostrum
 tus est. Similiter autem arbitror etiam virtutes
 Soc. Multa quadam bona fortuna usus esse
 hi videor, ó Menon, qui unam quærens virtutem,
 examē quoddam virtutum apud te reperi
 fitarum inveni. Verum, ó Menon, secundum
 hanc circa examina similitudinem, si me inter
 rogante de apis essentia, quidnam sit, multa
 & varias ipsas esse respondiisses, quidnam
 sponderes mihi, si interrogarem te? Numquid
 hoc multas & varias, & inter se diversas esse

cis, quod sunt apes, aut in hoc quidem nihil differunt, sed aliò quodam, velut aut pulchritudine, aut magnitudine, aut alio quodam huiusmodi? Dic quid respòderes, sic interrogat? MEN. Hoc sanè ego respòderè, quod nihil differat altera ab altera, quatenus apes sunt. Soc. Stigetur post hæc dicerem: Hoc itaque ipsum mihi dic, o Menon, quo nihil differunt, sed idè omnes sunt, quid hoc esse dicis? Haberesne quod mihi responderes? MEN. Ego sanè. Soc. Sic sanè etiam de virtutibus, etiam si multæ & variæ sunt, unam tamen quandam speciem eandem omnes habent, propter quam sunt virtutes, ad quam justum est respicere eum, qui responsurus sit, ei qui interrogavit, quid sit virtus. Aut nõ intelligis quod dico? MEN. Videor mihi intelligere, non tamen adhuc velut volo, id quod quæris, comprehendere. Soc. Utrum verò de virtute solum ita tibi videtur, o Menon, aliam quidem viri esse, aliam mulieris & aliorum: aut etiam de sanitate, & de magnitudine, & de robore eodem modo, ita ut aliam quidè viri sanitatem esse putes, aliam mulieris, aut eandem ubique species est, si quidem sanitas fuerit sive in viro, sive in alio quocumque fuerit? MEN. Eadem mihi videtur esse sanitas & viri, & mulieris. Soc. Nonné etiam magnitudo & robur: si quidem robusta fuerit mulier, eadem specie & eodem robore robusta erit? Nam eodem hoc dico, ut in eo quod robur est, nihil

Una eademq; virtutum etiam variarum species.

Eadem omnium hominum sanitas.

differat robur, sive in viro sit, sive in muliere.
 Aut videtur tibi differre? MEN. Nō mihi. Soc.
 At virtus in eo quod virtus est, differet, sive
 in puero sit, sive in sene, sive in muliere, sive
 viro? MEN. Mihi quodammodo videtur, o Soc-
 crates, hoc non amplius aliis his simile esse.
 Soc. Quid verō viri virtutem non dicebas esse
 temp. rectē gubernare, mulieris autē domū
 MEN. Ego sanē. Soc. Numquid fieri potest,
 quis aut temp. aut domū rectē gubernet, nisi
 quidvis aliud, si non temperanter & iuste go-
 bernet? MEN. Non ita. Soc. Nonne, si quidem
 iustē & temperanter gubernarint, iustitia & tem-
 perantia gubernabunt? MEN. Necessariū
 est. Soc. Iisdem ergo ambo opus habent, si bo-
 ni esse debent, & mulier & vir, iustitia & tem-
 perantia. MEN. Apparet. Soc. Quid verō puer
 & senex, num si petulantes & iniusti sint, boni
 umquam fuerint? MEN. Non ita. Soc. Senes
 temperantes & iusti? MEN. Etiam. Soc. Omnes
 ergo homines eodē modo boni sunt. Eadem
 enim adepti, boni fiunt. MEN. Apparet. Soc.
 Nō enim profectō eodem modo boni essent,
 si non eadem ipsorum virtus esset. MEN. Nō
 profecto. Soc. Quandoquidem igitur eadem
 omnium virtus est, conare dicere & in mem-
 riam revocare, quid ipsum Gorgias esse dicitur
 rit & tu cum illo. MEN. Quid aliud, quā
 se hominibus imperare, si quidem unum quē-
 dam in omnib. quæris. Soc. Atqui quæro.

*Eadē vir-
 tutis species
 copiosius
 proponi-
 tur.*

num & pueri eadē virtus erit, ô Menon, item-
 que servi, ut possit imperare domino? Et vide-
 tur tibi adhuc servus esse qui imperat? MEN.
 Non admodum mihi videtur, ô Socrates. Soc.
 Non scilicet verisimile est, ô optime. Adhuc e-
 nim etiam hoc considera: Imperare posse di-
 cis. Non apponemus hoc iuste, non autem in-
 iuste? MEN. Ego quidem arbitror. Nam iustitia
 ô Socrates, virtus est. Soc. Utrum virtus, ô Me-
 non, aut quædam virtus? MEN. Quomodo hoc
 dicis? Soc. Velut de alio quocumque ut exem-
 pli causa de rotunditate dicerem ego, quod fi-
 gura quædam est, & non ita simpliciter, quod
 figura. Propterea verò ita dicerem, quod etiā
 aliarum figurarum sunt. MEN. Recte sanè tu dices.
 Nam & ego dico, non solum iustitiam, sed et-
 iam alias virtutes esse. Soc. Quas istas dicito,
 velut etiam ego tibi dicerem alias figuras, si ju-
 beres, ita tu etiam mihi dicito alias virtutes.
 MEN. Fortitudo itaq; mihi videtur virtus esse,
 & temperantia, & sapientia, & magnificentia,
 & multa alia. Soc. Rursus ô Menon, idem nobis
 accidit. Unam enim quærentes multas virtu-
 tes invenimus, sed alio sanè quā antea modo.
 At unam quæ per omnes has diffusa est, inve-
 nire non possumus. MEN. Non enim adhuc
 possum, ô Socrates, velut tu quæris, unam in
 omnibus virtutem comprehendere, quemad-
 modum in aliis. Soc. Et meritò sanè. At ego
 quantum poterò, nos ducere conabor. Intel-

*Utrum om-
 nis virtus
 sit iustitia,
 an quæ-
 dam solum-
 modo hoc
 nomine
 definienda.*

ligis enim ita in omnib. rem se habere. Si quis
 interrogaret ex te hoc, quod nunc ego dicebā
 quid est figura o Menon, si ipsi respondisses.
 Rotunditas: & ille rursus interrogaret vel tu e-
 go, Utrum figura est rotunditas, aut quaedam
 figura, diceresne, quod quaedam sit figura? MEN.
 Maximé. Soc. Nonné propterea, quod etiam
 alia sunt figurae? MEN. Etiam. Soc. Et si in super
 interrogasset, quales, dixisses, utique? MEN. E-
 go sané. Soc. Et rursus de colore, si eodem mo-
 do interrogaret quid sit, & tu dixisses, Album,
 & ille postea subiecisset, Utrum album color
 est, aut quidam color, diceresne, quod quidam
 color, eo quod etiam alii sint colores? MEN. Ita
 certe. Soc. Et si proferre juberet te alios colo-
 res, diceres etiam alios, qui nihilo minus colo-
 res sunt quam album. MEN. etiam. Soc. Si re-
 tur quemadmodum ego sermoné prosequeretur,
 & diceret, Semper ad multa devenimus
 sed mihi non ita placet. Verum quandoquidem
 multas has uno nomine appellas, & nullam ex
 ipsis esse dicis quæ non sit figura, & hoc cum in-
 ter se sint contrariae: eo, quod sit hoc quod fi-
 guram nominas, id, quod nihilominus rotundum
 dum, quam rectum continet: Et nihilo magis
 rotundum figuram, quam rectum esse dicis.
 Aut non ita dicis? MEN. Ego sané. Soc. Num
 quid igitur cum ita dicas, tunc nihilo magis ro-
 tundum dicis esse rotundum quam rectum, ne-
 que rectum magis rectum quam rotundum.
 MEN.

MEN. Non profectó ô Socrates. Soc. Atqui figuram nihilo magis rotúndum esse dicis, quam rectum, neque alterum magis quam alterum.

MEN. Vera dicis. Soc. Quid igitur sit hoc, cujus nomen Figura est, dicere conare. Si igitur ita interroganti, aut de figura, aut de colore dices: At neq; intelligo quid velis ô homo, neq; novi quid dicas: Fortassis admiratus, dixerit, Non intelligis quod quæro, id quod in omnibus his idem est? Aut neque de his dicere potes, ô Menon, si quis interrogaret, quid est, quod in rotundo, & recto, & in aliis quas figuras vocas, idem in omnibus est? Conare ut dicas, quo contingat tibi exercitatio ad respondendum de virtute. MEN. Nequaquam, sed tu ô Socrates dicito. Soc. Vis ut tibi gratificer?

MEN. Maximé. Soc. Vis igitur & tu mihi de virtute dicere? MEN. Ego sané. Soc. Conandum itaque est, æquum enim est. MEN. Maximé.

Soc. Age itaq; , conabimur tibi dicere quid sit figura. Considera igitur an hoc ipsam esse admittas. Sit enim nobis hoc Figura, quod solum ex omnib. rebus semper corpus sequitur. Satis tibi est, aut aliter quodammodo quæris? Ego enim contentus essem, si ita mihi de virtute dices. MEN. At hoc vile quiddam est, ô Socrates. Soc. Quomodo dicis? MEN. Quod figura est juxta tuam sententiam, id quod semper corpus sequitur. Soc. Sit ita. MEN. Si ergo quis corpus se nosse negaret, & similiter velut de si-

*Figuram
semper se-
qui corpus.*

gura ambigeret, quid putas à te responsum esse? Soc. Quæ vera sunt, ego responsa à me esse puto. Et si quidem ex sapientibus quispiam esset, & contentiosus ac litigiosus, qui interrogaret, dicerem ad ipsum, A me quidem dictum est. Si verò nō recte dico, tuum nunc fuerit, ut sermonem accipias ac redarguas. Si verò quemadmodum nunc ego & tu, velut amici inter se disputare velint, mitius sanè quodammodo & magis dialecticè respondere oporteret. Est autem

*Dialecticè
semper dis-
serendū &
responden-
dū. & quid
sit dialecti-
cè respon-
dere.*

tem fortassis magis dialecticè, non solum vera respondere, sed etiam per ea, quæ confiteatur se scire ac intelligere is, qui interrogat. Conabor itaque & ego tecum sic disputare. Dicenim mihi, Finem vocas quid tali significatione velut extremū & ultimum? Omnia enim hæc idem dico. Fortassis autem Prodicus à nobis dissenserit. At tu dicis finitum quid esse, & ad extremum ac terminum perductum esse? Tale quid dicere volo, nihil varii. MEN. Imò dico, & puto me intelligere quod dicis. Soc. Planè verò vocas quid, & aliud solidum, velut ea quæ in Geometria usurpantur. MEN. Ego sanè voco. Soc. Jam itaque ex his intellexeris, quid dicam figuram. De omni enim figura hoc dico, figuram esse hoc, in quod solidum finit, quod sane in summa dixerim, figuram esse solidi finem. MEN. At colorem quid dicis, ô Socrates?

*Figurā esse
finē solidi.*

Soc. Petulans es, ô Menon, viro seni respondendi negocia imponis. Ipse verò in memoria revo-

revocare non vis, neque dicere, quidnam Gorgias virtutem esse dicit. MEN. At postquam tu mihi hoc dixeris, ô Socrates, ego tibi dicam. Soc. Eriam si quis contectus sit, ô Menon, tamen te differente pulchrum te esse cognoverit, & quod adhuc amatores tibi sint. MEN.

Quid ita? Soc. Quia nihil aliud quam imperas in sermonibus, id quod faciunt delicati, utpote tyrannidem exercentes, quam diu pulchritudo in ipsis durat. Et me fortassis simul contemnis, quod pulchris istis inferior sum. Gratificabor igitur tibi & respondebo. MEN. Maxime gratificare. Soc. Visne igitur ut tibi secundum Gorgiam respondeam, quomodo tu maxime allequi possis? MEN. Volo. Quid ni? Soc. Nonne defluxiones quasdam rerum juxta Empedoclem dicitis? MEN. Maximé. Soc. Et meatus in quos, & per quos defluxiones procedunt? MEN. Omnino. Soc. Et ex defluxionibus alias quidem quibusdam meatibus congruere, alias veró majores, aut minores esse? MEN. Est ita.

Soc. Nonne & Visum quid vocas? MEN. Ego sané. Soc. Ex his itaque intellige, quod dico, ait Pindarus. Est enim color defluxio figurarum visui congrua, & sensui exposita. MEN. Optimé mihi videris, ô Socrates, hanc responsionem protulisse. Soc. Fortassis enim juxta tuam consuetudinem tibi hæc prolata est, & simul, ut arbitror, intelligis, quod ex hac dicere possis, & quid vox sit, & quid odor, & multa alia hu-

*Color est
defluxio fi-
gurarum
sensibilis.*

iusmodi. MEN. Maximé. Soc. Tragica enim est,
 ô Menon, responsio. Quare magis tibi placet,
 quam illa de figura. MEN. Mihi profectó. Soc.
 At nō est, ô fili Alexidemi, velut ego mihi per-
 suadeo, sed illa melior. Arbitror autem neque
 te ita existimaturum esse, nisi quemadmodum
 heri dicebas, necessarium est te abire ante my-
 steria. Quare si permanferis, initiaberis. MEN.
 At permanerē, ô Socrates, si multa huiusmodi
 mihi diceres. Soc. Atqui promptitudinis nihil
 omittam, & tuam in gratiam, & propter me
 ipsum talia dicam, sed vereor, ne possim talia
 multa dicere. Quare age conare & tu prestare,
 quod promisisti, ut de virtute in univertum di-
 cas quid sit, & desine multa ex uno facere,
 quod cavillatores facere dicunt eos, qui sem-
 per amplius quid conterunt. Quare totam
 integram sine, & dic quid sit virtus. Exemplum
 autem a me accepisti. MEN. Videtur itaq; ^{multa}
 ô Socrates, virtus esse velut poëta dicit, ^{Gat-}
~~dere pulchris, & posse~~ : Et ego hoc virtutē
 co, Pulchra cupere & comparare ea posse. Soc.
 Num dicis eum qui pulchra cupit, bona cupere?
 MEN. Maxime. Soc. Num velut sint aliqui
 qui bona cupiūt: alii veró qui mala: nō omnes
 videntur tibi ô optime bona cupere? MEN. Nō
 mihi. Soc. Sed quidam mala? MEN. Etiam. Soc.
 Num dicis quód mala putent esse bona: aut cū
 etiam cognoscant quód mala sunt, tamen illa
 capiunt? MEN. Utrumque mihi videtur. Soc.
 Num

*Virtus est
 concupi-
 scentia
 pulcri.*

Num videtur tibi quis ô Menon cognoscere mala, quôd mala sunt, & tamen cupere ipsa?

MEN. Maximé. Soc. Quid dicis cupere? Num contingere ipsi?

MEN. Cōtingere. Quid enim aliud? Soc. Num quôd putas mala, prodesse illi cui contingant: aut cognoscens, quod lædunt

mala eum cui adsint? MEN. Sunt qui mala prodesse putant: Sunt etiam qui cognoscūt quôd lædunt.

Soc. Num etiam videntur tibi cognoscere mala quôd mala sunt, hi qui mala prodesse putant.

MEN. Non admodum hoc mihi videtur. Soc. Nonne igitur manifestum est,

quôd hi non cupiunt mala, qui ipsa ignorant, sed illa quæ bona esse putant, sunt tamen mala?

Quare qui ignorant ipsa, & bona esse putant, bona nimirum cupiunt: Aut non ita? MEN. Ita

de his videtur. Soc. Quid vero hi, qui mala cupiunt, velut tu dicis, putant autem mala lædere illum cui contingant, cognoscuntne quôd ab

ipsis læduntur? MEN. Necessè est. Soc. Atqui eos qui læduntur non putant hi miseros esse in quantum læduntur?

MEN. Et hoc necessè est. Soc. Miseros autem, non infelices? MEN. Arbitror ego.

Soc. Estne igitur qui miser & infelix esse velit? MEN. Non mihi videtur, o Socrates.

Soc. Nemo ergo vult mala, siquidem talis esse non vult. Quid enim aliud est miserū esse quā

cupere mala, eaque adipisci? MEN. Videris vera dicere, o Socrates, & nemo vult mala.

Soc. Nonne modo dicebas, virtutē esse, velle bona

*Voluntatis
& facultatis
diversæ
ratio.*

& posse? MEN. Dicebam. Soc. Nonne ex hoc dicto, velle quidem omnibus adest, & hac parte alius alio nihilo melior est? MEN. Apparet. Soc. Quare patet, si alius alio melior est, quod circa facultatem melior fuerit. MEN. Maxime. Soc. Hoc igitur est, ut apparet secundum tuam sententiam, virtus facultas comparandi bona. MEN. Penitus ita res se habere mihi videtur, velut tu nunc putas. Soc. Videamus itaque, an hoc verum dicas, fortassis enim recte dicis. Bona comparare, posse, virtutem esse dicis? MEN. Ego sané. Soc. Bona vero nōne vocas, velut est sanitatem, & divitias, & aurum, & argentū adipisci, & honores ac magistratus in republica. Num alia quaedam bona dicis, aut huiusmodi? MEN. Nō alia: sed omnia huiusmodi dico. Soc. Sit ita. Aurum itaque & argentum adipisci virtus est, velut dicit Menon magni regis patris hospes. Utrum verō huic quæstui apponis, o Menon, ut iuste & sancte fiat, aut nihil tuam terest, sed etiamsi quis injuste illa adipiscatur, similiter tu virtutem vocas? MEN. Non ita o Socrates, sed vitium. Soc. Omnino itaq; huic quæstui ut apparet, iustitiam aut temperantiā, aut sanctitatem, aut aliam quandam virtutis partem adesse oportet: sin minus, non erit virtus, etiamsi bona adipiscatur. MEN. Quomodo enim absque his virtus fuerit? Soc. At non adipisci aurum & argentum, quum non fuerit iustum, neque sibi ipsi, neq; alii, nonne & hac

inopia

inopia virtus est? MEN. Apparet. Soc. Nihil
 ergo magis talium bonorum quæstus, quàm
 inopia virtus fuerit. Sed, ut apparet, quod cum
 iustitia fit, virtus est: quod verò absque omni-
 bus talibus, vitium. MEN. Videtur mihi neces-
 sarium esse velut dicis. Soc. Nonné singula hæc
 paulò prius virtutis partes esse diximus, iusti-
 tiam, & temperantiam, & omnia huiusmodi?
 MEN. Etiam. Soc. Deinde, o Menon, mihi illu-
 sis? MEN. Quid ita, o Socrates? Soc. Quia quum
 te precatus sim, ut non confringeres, neq;
 frustra virtutem secares: & exempla dederim
 iuxta quæ respondere oporteret, hoc quidem
 neglexisti, dicis autem mihi, virtutem esse bo-
 nam comparare posse cum iustitia. Hanc autem
 virtutis partem esse dicis. MEN. Ego sane. Soc.
 Nonne ex his quæ tu confiteris, sequitur: cum
 virtutis parte facere quicquid quis facit, hoc
 virtutem esse? Iustitiam enim virtutis partem
 esse dicis, & singula hæc? MEN. Quid tum post-
 ea? Hoc dico. Soc. Quia quum precatus sim,
 ut totam dicas virtutem, multum abest, ut tu
 quid sit, dixeris. Omnem verò actionem vir-
 tutem esse dicis, si cum virtutis parte peraga-
 tur, velut si dixisses, quid sit virtus tota, & jam
 ego cognoscere possim, etiamsi tu ipsam in-
 frustra leces. Eadem igitur interrogatione tibi,
 chare Menon, rursus ab initio opus est, quid sit
 virtus: aut cum parte virtutis omnis actio, vir-
 tus fuerit. Hoc enim dicit quis quum dicit,

*Virtutis de-
 finitio par-
 tialis sive
 specialis
 improba-
 tur. iusti-
 tia enim
 species est
 virtutis:
 Ergo per
 hanc vir-
 tus definiti
 nequit.*

*Cognitio
totius sem-
per quam
partium pri-
or. Intellige
methodum
procedere
ab univer-
salibus ad
particula-
ria. Omni-
um rerum
explicatio
debet fieri
per notiora
& per con-
cessa.*

*Torpedo
appropin-
quantibus
torporem
inducens.*

quod omnis cum iustitia actio virtus est. Aut non videtur tibi rursus eadem interrogatione opus esse? Sed putas aliquem nosse virtutis partem, qui quid ipsa sit non novit? MEN. Non mihi videtur. Soc. Si enim meministi ea que ego paulo antea de figura respondebam, rejecimus sane hujusmodi responsionem, que per ea de quibus adhuc quaestio est, & nondum concessa sunt, respondere aggreditur. MEN. Et recte rejecimus, o Socrates. Soc. Neque itaque o optime, dum adhuc de virtute tota quaestio est quid sit, putas te per hujus partes respondendo cuicumque ipsam declaraturum esse, aut etiam aliud quidvis eodem hoc modo dicendo: sed rursus eadem interrogatione oportet habere, quidnam sit virtus, de qua dicis ea que dicis. Aut nihil dicere tibi videor? MEN. Recte dicere mihi videris. Soc. Responde itaque rursus ab initio, quid tu & amicus tuus virtutem esse dicatis. MEN. Audivi equidem, o Socrates prius quam tecum congregarer, quod tu nihil aliud quam & ipse ambigas, & alios ambigere facias, & nunc, ut mihi videris, me decipis, & praestigiis uteris, & denique me incantas, ut plenus ambiguitatis fiam. Et videris mihi pernitus, si quid ludere oportet, similimus esse de specie, & reliquis Torpedini illi latae marinae. Nam haec quoque appropinquanti & tangenti torporem inducit. Et tu nunc mihi tale quiddam induxisse videris, ut torpeam. Revera enim ego

& an-

& anima & corpore torpeo, & quod respondeam tibi, non habeo, etiam si millies de virtute multas orationes, & ad multos, & admodum recte, ut mihi visus sum, habuerim. Nunc autem neque quid sit, omnino dicere possum. Et mihi videris recte tibi consulere, quod hinc navi non abis, neque peregre proficisceris. Si enim peregrinus in alia civitate talia faceres, fortassis velut prestigiator abducereris. Soc. Versurus es, o Menon, & fere me decepisses. MEN. Quam ob rem maximè, o Socrates. Soc. Cognosco cujus gratia me assimilasti. MEN. Cujus itaque putas? Soc. Ut te vicissim assimilem. Ego verò hoc de omnibus pulchris novi, quod assimilari gaudent. Conducit enim ipsis. Pulchræ enim, arbitror, sunt etiam pulchrorum similitudines. At non vicissim te assimilabo. Ego verò, si quidem torpedo ipsa torpens, sic etiam alios torpere facit, ipsi similis sum: similis, non. Non enim ipse abundans, alios ambigere facio: sed ipse quoque magis ambiguus, sic etiam alios ambigere facio. Et nunc de virtute quid sit, ego quidem non novi, tu tamen fortassis prius quidem noveras, antea quam me contingeres, nunc autem similis es nescienti. At tamen unam tecum considerare volo, & querere, quid sit. MEN. Et quomodo quæres, o Socrates, hoc, quod penitus non nosti, quid sit? Quale enim ex his quæ non nosti propones quæres? Aut si etiã quàm maxime in ipsum in-

*Noscendi
& querendi
ratio.*

cidas, quomodo scies, quod hoc est, quod tu
 non noveras? Soc. Intelligo quid dicere velis.
 ô Menon. Vides quod cōtentiosum hunc ser-
 monem inducis? Quod non detur homini
 quærere, neque quod novit, neque quod non
 novit. Neq; enim quod novit, quæsierit: No-
 vit enim, & nihil opus est ad tale inquisitionem
 neque quod nō novit. Non enim novit, quod
 quæret. MEN. Nonne recte tibi videtur dici
 hic sermo, ô Socrates? Soc. Non mihi. Menon.
 Habesne quod dicas, cur non? Soc. Ego sane
 habeo. Audivi enim ex viris & mulieribus de
 vinarum rerum peritis. MEN. Quem illi ser-
 monem dicebant? Soc. Verum, ut mihi vide-
 tur, & pulchrum. MEN. Quem istum? Et qui
 sunt qui dicunt? Soc. Qui dicunt, sunt utriusq;
 sexus sacerdotes, quibus studium fuit, ut de his
 quæ tractant, rationem reddere possint. Dicit
 item Pindarus, & alii multi Poëta, qui divini
 sunt. Quæ verò dicunt hæc sunt. Quare vide-
 an vera dicere tibi videantur. Dicunt enim
 animam hominis esse immortalem, & nunquam
 quidem desinere, quod sanè mori vocant: nū-
 quam verò rursus fieri: Interire autem nunquam
 Oportere itaq; ob hæc sanctissimè vitã transi-
 gere. De quibus enim Proserpina pœnas accepit
 qui luctus sumpsit, illorum animam rursus no-
 no anno in supernum Solem reddit, ex quibus
 reges clari, & robore præstantes, & sapientia
 maximi viri aulescunt. In reliquã verò tempore
 Heroës

*Anima ho-
 minum im-
 mortalis,
 ideoq; vita
 sanctissimè
 transigen-
 da.*

Heroës sancti ab hominibus vocantur. Anima
 igitur, ut quæ immortalis sit, & sæpe renata, &
 quæ sæpe viderit, & quæ hic sunt, & quæ apud
 inferos, & omnes adeo res, nihil reliqui habet
 quod non didicisset. Quare nihil miri est, etiã
 de virtute & aliis, ipsam in memoriã revocare
 posse ea quæ prius novit. Quñ enim natura to-
 ta cognata sit, & anima omnia didicerit, nihil
 erat uno solum revocato in memoriã, quod
 discere & disciplinã homines vocant, alia
 omnia ipsum invenire, si quis virilis sit, & quæ-
 rendo nõ defatigetur. Querere ergo & discere
 totum recordatio est. Nequaquã igitur cõ-
 tentioso illi sermoni fidẽ habere oportet: ille
 enim nos segnes fecerit, & mollibus homini-
 bus jucundus auditu est. At hic ad laborẽ, & ad
 querendum industrios facit, quem ego verũ
 esse credens, unã tecum quærere volo, quid sit
 virtus. MEN. Etiam, õ Socrates. At simpliciter
 dicis hoc, quod nõ discimus, sed quã vocamus
 disciplinam, recordatio est. Potesne me doce-
 re, quod hoc ita se habet? Soc. Et modo dice-
 bam, versutũ te esse, Menon, & nunc interro-
 gas, an docere possim te, qui disciplinã esse ne-
 go, sed esse recordationẽ dico, quo statim ipse
 mihi ipsi cõtraria dicere videar. MEN. Non per-
 Jovem, õ Socrates, ad hoc respiciẽs dicebã, sed
 ex consuetudine. Quare, si quo modo indicare
 mihi potes, ita rem habere velut dicis, indica.
 Soc. At nõ est facile, in tuã tamẽ gratiã conari

*Omnis na-
 tura sibi to-
 ta cognata.*

*Discere est
 in memo-
 riam revocare.*

volo. Quare accerse mihi ex multis tuis istis pedissequis unum quemcunq; volueris, ut in hoc tibi ostendam. MEN. Maxime. Ades hoc puer. Soc. Græcus est, & Græce loquitur? MEN. Admodum valde dominatus.

*Illustratio
recordati-
onis ab ex-
emplis.*

Soc. Animum itaq; adverte, utrum tibi videatur, in memoriã revocare, aut à me discere. MEN. Imo advertã. Soc. Dic itaq; mihi, o puer, cognoscis, quadrangulum spatium tale esse? PUER. Ego sane. Soc. Est igitur quadrangulum spatiũ, quod has omnes quatuor lineas æquales habet? PUER. Maxime. Soc. Nonne etiam has quæ per medium tendunt, æquales habet? PUER. Etiam. Soc. Nonne esse poterit huiusmodi spatium & majus & minus? PUER. Maxime. Soc. Si igitur esset hoc latus duorum pedum, & hoc duorum, quot pedum esset totum? Sic autem considera. Si in hoc latere duorum pedũ esset, in illo verò unius solum pedis, aliud quid, quàm semel duorũ pedum esset spatium? PUER. Etiam. Soc. Postquam vero duorum pedum, & in illo latere est, aliud quid quàm bis duorum pedũ spatium fit? PUER. Etiam.

*Quadran-
guli spatii
declaratio.*

Soc. Duorum ergo pedum bis fit? PUER. Etiam. Soc. Quot igitur sunt bis duo pedes? Supputatione facta dicito. PUER. Quatuor, o Socrates. Soc. Nonne fieri possit aliud huius spatii duplum ejusmodi, quod omnes lineas æquales habeat, quemadmodum hoc? PUER. Etiam. Soc. Quot igitur erit pedum? PUER. Octo. Soc. Agg

Age itaque conare mihi dicere, quanta erit unaquaque illius linea. Hujus enim linea duorum pedum est. Quanta vero illa illius dupli? Puer. Manifestum est, o Socrates, quod dupla. Soc. Vides, o Menon, me nihil horum docere, sed omnia interrogare? Et nunc hic putat se scire, quanta sit linea, a qua spatium octo pedum efficietur. Aut non tibi videtur? MEN. Mihi sane. Soc. Novit igitur? MEN. Non ita. Soc. Putat autem a dupla? MEN. Etiam. Soc. Vide itaque ipsum deinceps recordantem, velut recordari oportet. Tu vero mihi dicito. A dupla linea duplex spatium fieri dicis: tale dico, non quod hoc latere longum sit, illo breve: sed æquale undique sit velut hoc, at duplum hujus, octo pedum. Verum vide, an adhuc a dupla fore tibi videatur. Puer. Mihi sane. Soc. Nonne dupla hujus hæc fit, si aliam tantam hinc apponamus? Puer. Maxime. Soc. Ab hac itaque dicis fore spatium octo pedum, si quatuor tantæ fiant? Puer. Etiam. Soc. Describamus itaque ab ipsa æquales quatuor lineas, aliud ne quid quam hoc fuerit, id quod octo pedum esse dicis? Puer. Maxime. Soc. Nonne in ipso sunt hæc quatuor, quorum quodlibet æquale est huic quadrupedali? Puer. Etiam. Soc. Quantum igitur sit? Nonne quater tantum? Puer. Quid nisi? Soc. Duplum igitur est, id quod quater tantum est? Puer. Non per Jovem. Soc. At quod duplum? Puer. Quadruplum. Soc. A dupla

ergo, o Puer, non duplum, sed quadruplum fit
 spatium. PUER. Vera dicis Soc. Quatuor enim
 quater sunt sedecim nimirum. Nonne? PUER.
 Etiam. SOCR. Octo pedum vero a qualinea?
 Nonne ab hac quidem quadruplum? PUER.
 Ita sentio. Soc. Quadrupedale vero hoc ab hu-
 jus dimidia? PUER. Etiam. Soc. Sit ita. Octo
 pedum vero spatium, si hujus quidem dupli-
 est, hujus sesquialterum, Nonne e majore qui-
 dem quam hac tanta linea erit, a minore vero
 quam illa tanta? Aut non ita? PUER. Mihi qui-
 dem ita videtur. Soc. Recte. Quod enim tibi
 videtur, hoc responde: Et dic mihi, Nonne
 hac quidem duorum pedum erat, illa vero li-
 nea quatuor? PUER. Etiam. Soc. Oportet ergo
 sex pedum spatii lineam, majorem quidem esse
 se bipedali, minore vero quadrupedali? PUER.
 Oportet. Soc. Conare itaque dicere quantum
 ipsam esse censeas. PUER. Tripedalem. Soc.
 Nonne si quidem tripedalis est, dimidium hu-
 jus assumemus, & erit trepedalis, duo quidem
 hi pedes, unus autem ille: & illinc eodem mo-
 do: duo quidem hi, unus autem ille: & fit hoc
 quod dicis spatium. PUER. Etiam. Soc. Nonne
 si ab hoc latere trium pedum fuerit, & ab illo
 trium, totum spatium bis trium pedum fit?
 PUER. Apparet. Soc. Ter autem tres quot sunt
 pedes? PUER. Novem. SOCRAT. Duplum vero
 10 quot pedum esse oportuisset? PUER. Octo.
 SOCRAT. Non ergo a trepedali linea fit spa-
 tium

num octo pedum? PUER. Non ita. SOC. At a
 qua conare nobis exacte dicere: & si non vis
 numerare, saltem ostende, a qua. PUER. At per
 Jovem, o Socrates, ego non novi. SOC. Intelli-
 gis rursus, o Menon, quo sit hic recordando
 progressus? Nam primum quidem non nove-
 rat, quae esset octo pedum spatii linea, quem-
 admodum neque adhuc nunc novit: Sed tunc
 putabat hanc se nosse, & confidenter respon-
 debat, velut qui nosset, & non putabat se am-
 bigere. Nunc autem ambigere se putat, &
 quemadmodum non novit, neque nosse se pu-
 tat. MEN. Vera dicis. SOC. Nonne nunc melius
 habet circa rem, quam non noverat? MEN.
 Et hoc mihi videtur. SOC. Quum igitur
 ambigere ipsum fecerimus, & torpere, quem-
 admodum Torpedo, nunquid laesimus? MEN.
 Non mihi videtur. SOC. Operae pretii itaque
 quiddam fecimus, ut apparet, ad inveniendum
 quomodo res se habet. Nunc enim libenter
 quaerit, ut qui non novit: tunc autem facile &
 ad multos & saepe putabat se recte dicere de
 duplo spatio, quod duplam longitudine linea
 habere oporteret. MEN. Apparet. SOC. Putas
 quum prius ipsum aggressum esse, quaerere aut
 aspicere, hoc quod putabat se nosse, quum non
 nosset, antea quam in ambiguitatem incidit,
 ratus se non nosse, & nosse desideravit. MEN.
 Non mihi videtur o Socrates. SOC. Utilitatem
 ergo a torpore cepit? MENON. Mihi videtur.

*Torpedinis
 vis & qua-
 litas.*

Soc. Cōsidera itaq; ex hac ambiguitate, quod etiam inueniet vnā mecum quærens, nihil aliud quā me interrogante, & non docente. Observa autem si fortē comperias me docentem & ipsi exponentem, & non ipsius opinionēs percunctātem. Dic enim tu mihi, Nonne hoc quidem quadrupedale nobis spatium est? Intelligis? PUER. Ego sanē. Soc. Alterū autē ipsi apponamus hoc æquale. PUER. Etiam. Soc. Et tertium hoc æquale utriq; illorum. PUER. Etiam. Soc. Nonne insuper explebimus hoc in angulo? PUER. Maximē. Soc. Aliud igitur quid fieri poterit, quā quatuor hæc æqualia spatia? PUER. Etiam. Soc. Quid igitur? totum hoc quotuplum huius fit? PUER. Quadruplum. Soc. Oportebat autem duplum nobis factum esse. Aut non meministi? PUER. Maximē. Soc. Nonne hæc linea ex angulo in angulum tendens, unumquodque ex his spatiis bifariam secat? PUER. Etiam. Soc. Nonne quatuor hæc fiunt lineæ æquales hoc spatium comprehendentes? PUER. Fiunt. Soc. Considera igitur, quantum est hoc spatium. PUER. Non intelligo. Soc. Nonne quum quatuor hæc sint, dimidium uniuscuiusq; unaquæque linea intrus discidit? Aut non ita? PUER. Etiam. Soc. Quod igitur tanta in hoc insunt? PUER. Quatuor. Soc. Quot vero in hoc? PUER. Duo. Soc. Quatuor autem ad duo quid sunt? PUER. Dupla. Soc. Hoc igitur quot pedum fit? PUER.

PUER. Octo. SOC. A qua linea? PUER. Ab
 hac. SOC. Ab ea, quæ ex angulo in angulum
 quadrupedalis spatii tendit? PUER. Etiam.
 SOC. Vocant autem hanc lineam Sophistæ *Diameter*
 Diametrum. Quare, si huic nomen est diame- *et ejus po-*
 ter a diametro, velut tu, o puer Menonis, di- *testas.*
 tus, duplum fit spatium. PUER. Maximé, o
 Socrates.

SOC. Quid tibi videretur, o Menon? Est ali-
 qua opinio, quam hic non ex se ipso respon-
 det? MEN. Non, sed ex se ipso. SOC. Et ta-
 men non noverat pauló antea, velut diximus.
 MEN. Vera dicis. SOC. Erant autem in ipso hæ
 opiniones: aut non ita? MEN. Etiam. SOC. In
 eo ergo, qui non novit, de quibus non novit,
 veræ opiniones sunt de his, quæ non novit.
 MEN. Apparet. SOC. Et nunc quidem ipsi ve-
 lut per somnium cōmotæ sunt hæ opiniones.
 Si veró quis ipsum sæpe & multis modis de iis-
 dem percunctabitur, scias quod tandem nullo
 minus exacté de his sciet. MEN. Apparet. SOC.
 Nonne ita ut nemo docuerit, sed saltem inter-
 rogaverit, sciet, repetens ipse ex se ipso scienti-
 am? MEN. Etiam. SOC. Repetere autem i- *Recordari*
 plium in se ipso scientiam, nonné recordari est? *est repetere*
 MEN. Maxime. SOC. Numquid igitur scien- *scientiam.*
 tiam quam nunc hic habet, aut accepit ali-
 quando, aut semper habuit? MEN. Etiam.
 SOC. Nonné si quidem semper habuit, sem-
 per etiam sciens fuit? Si veró aliquando acce-

pit, non sane in hac vita accipere potuit: aut
 docuit quis hunc Geometrica? Hic enim fa-
 ciet eadē hęc de tota Geometria, & de omni-
 bus aliis disciplinis. Estne igitur qui hunc om-
 nia docuit? Æquum enim est te nosse, tum
 aliās, tum quod in domo tua natus atq; educa-
 tus est. MEN. At novi ego, quod nemo um-
 quam hunc docuerit. Soc. Habet autem has
 opiniones, aut non habet? MEN. Necesse est,
 o Socrates. Soc. Si vero non in hac vita ade-
 ptus hęc novit, manifestum est quod in alio
 quodam tempore habuit & didicit. MEN. Ap-
 pareret. Soc. Nonne est hoc tempus, quando nō
 erat homo? MEN. Etiam. Soc. Si igitur quo
 tempore erat, aut etiam quo non erat homo,
 erunt in ipso opiniones veræ quæ interrogati-
 onib. excitatæ fiunt scientiæ: Numquid per om-
 nne tempus anima ipsius didicit? Clarū enim
 est, quod per omne tempus est, aut non est ho-
 mo. MEN. Apparet. Soc. Nonne si veritate-
 rum semper est nobis in anima, immortalis ta-
 ne fuerit anima? Quapropter confidenter o-
 porteret te, id quod nunc non scis, hoc est, id
 quod non recordaris, quærere & ad memori-
 am revocare conari. MEN. Recte mihi, nō scio
 quomodo dicere videris, o Socrates. Soc.
 Nam & ego mihi, o Menon, & de aliis quidem
 in sermone relatis nō admodum asseveravi.
 Quod vero si quærere oportere putarem, ea
 quæ quis novit, meliores esse mus & viriliores &

minus pigri, quam si putaremus fieri non posse, ut inveniamus, neque querere oportere, ea quæ non scimus: de hoc sane pertinaciter & sermone, & re ipsa, si possem, contenderim.

MEN. Et hoc mihi dicere videris, o Socrates.

Soc. Vos ne igitur, ut quandoquidem de querendo ea, quæ quis non novit, consenti-

*Querenda
esse ea quæ
quis non no-
vit.*

mus, in cõmuni quid sit virtus, querere aggredimur? MEN. Maxime. Attamen ego illud primũ interrogabam, libentius & confid-

entius & audierim, utrũ velut rem quæ doceri possit aggredi ipsam oporteat, aut velut naturam, aut alio quodã modo virtus hominib. accedat.

Soc. Ac si quidem ego imperarem, o Menon, non solum mihi, sed etiam tibi, non sine prius cõsiderarem, doceri ne virtus possit, aut non, sed primũ quid sit quævissemus.

Quandoquidem vero, tu tibi quidem imperare ne attentas quidem, quo videlicet liber sit mihi vero imperare conaris & imperas, cõ-

cedã tibi. Quid enim facere oportet? Videtur tibi considerandum esse quale sit quod nondum scimus quid sit. Si igitur non aliud, parum

liberem mihi imperium laxa & per mitte, ut ab exemplo hoc ipsum considerem, an ex doctrina, aut quocumq; alio modo virtus contingat.

Dico autem ab exemplo hoc modo: Quemadmodum Geometra sæpe considerant postquam quis ipsos interrogavit, velut de spacio, an fieri possit, ut in hũc circulũ hoc triãgulare spa-

cium extendatur : dixerit sane quis, Nondum
 novi an sit hoc tale, sed velut exemplo quodam
 ad hanc rem opus habere me puto huiusmodi.
 Si quidem est hoc spacium tale, ut ad datam
 ipsius lineam extendenti deficiat tanto spacio,
 quantum ipsum quod extensum est fuerit, aliud
 quid contingere mihi videtur, & rursus
 aliud, si fieri non potest, ut hæc patiatur. Re-
 igitur proposita, dicere tibi volo, quid contin-
 gat de extensione ipsius in circulum, an fieri
 possit, aut non. Sic sane etiam nos de virtute,
 quando quidem non scimus neque quid sit, ne-
 que quale sit, proposita re ipsa consideremus,
 an doceri possit, aut non, in hunc modum di-
 centes : Si quale quiddam est virtus, ex his que
 circa animam sunt, doceri poterit, aut non do-
 ceri. Primum quidem, si est aliud quam quæ
 est scientia, num doceri poterit, aut non : aut
 velut modo dicebamus, in memoriam reco-
 cari? Nihil autem differat apud nos, utro ve-
 ro utamur. Num ergo doceri potest? Aut
 hoc cuius patet, quod homo nihil aliud do-
 cetur, quam scientiam? MEN. Mihi sane vi-
 detur. SOC. Si verò virtus est scientia quædam
 nimirum doceri poterit. MEN. Quidni? SOC.
 Ab hoc ergo breui liberati sumus. Nam si ca-
 lis est, non potest. MEN. Maximè.

SOC. Post hoc itaque, ut apparet, consi-
 derare oportet, utrum virtus sit scientia, aut
 aliud quid à scientia. MEN. Mihi sane videtur,
 hoc

*Aliapars
 est Dialo-
 gi, quomo-
 do virtus
 comparari
 possit.*

hoc post illud considerandum esse. Soc. Quid
verò aliud quam bonum esse virtutem dici-
mus? Et hæc propositio nobis manet, bonum
ipsam esse. MEN. Maximé. Soc. Nonné si-
quidem est quoddam bonum, etiam aliud á
scientia separatum, fortassis non fuerit virtus
scientia quædam. Si vero nihil est bonum,
quod non scientia comprehenditur, si scienti-
am quandam ipsam virtutem esse suspicemur,
recte suspicamur? MEN. Est ita. Soc. Si vero
boni, utiles. Omnia enim bona utilia sunt.
Nonné? MEN. Etiam. Soc. Et virtus itaque
utilis est. MEN. Necesse est ex concessis. Soc.
Consideremus itaque singulatim repetentes,
quæ sint ea quæ nobis utilia sunt: Sanitas di-
cimus, & robur, & pulchritudo, & divitiæ:
hæc & huiusmodi utilia dicimus. Nonne?
MEN. Etiam. Soc. Eadem verò hæc dici-
mus aliquando etiam nocere. Num tu aliter
dicis, aut sic? MEN. Non, sed sic. Soc. Con-
sidera quid singula hæc præcedat, ut nobis pro-
sint: & quid, ut noceant. Nonne quum re-
ctus usus præit, prosunt: quum non, nocent?
MEN. Maximé. Soc. Adhuc itaque etiam ea
quæ circa animam sunt, consideremus. Tem-
perantiam quid vocas, & iustitiam, & forti-
tudinem, & docilitatem, & memoriam & ma-
gnificentiam, & omnia huiusmodi? MEN.
Ego sane. Soc. Considera itaque quæ ex his
videntur tibi non esse scientia, sed aliud á sci-

entia. Nonne aliquando nocent, aliquando
 prosunt? velut fortitudo, si non est sapientia,
 sed velut confidentia quaedam: nonne, quum
 absque intelligentia confidit homo, læditur
 quum verò cum intelligentia utilitatem capit?
 MEN. Etiam. Soc. Nonne etiam temperantia
 eodem modo, & docilitas, si cum intelligentia
 & discantur & parentur, utilia sunt: absque
 intelligentia verò, damnosa? MEN. Admo-
 dum valde. Soc. Nonne in summa, omnes
 animæ aggressiones & tolerantia, præcuntur
 quidem sapientia, in felicitatem desinunt: de-
 sapientia verò in contrarium. MEN. Apparet.
 Soc. Si ergo virtus aliquid ex his quæ in animis
 sunt existit, & necessarium est ipsum, ut
 esse, sapientiam ipsum esse oportet: quando
 quidem omnia quæ circa animam sunt, ipsa
 quidem per seipsa neque utilia, neque damno-
 sa sunt: accedente verò sapientia aut insipientia,
 itaque rationem quum utilis sit virtus, sapientiam
 quandam esse oportet. MEN. Mihi videtur.
 Soc. Sed & alia quæ modo dicebamus, ut
 divitias & huiusmodi, aliquando bona, al-
 quando damnosa esse: Numquid quemadmodum
 si sapientia reliquæ animæ præit, utilia
 ea quæ sunt animæ facit: si insipientia, da-
 mnosa. Sic etiam, si his anima rectè utitur
 & præit, utilia ipsa facit: si non rectè, da-
 mnosa? MEN. Maximè. Soc. Rectè autem

piam quæ sapiens est: non rectè quæ insipiens.
 Men. Est ita. Soc. Nonne sic de omnibus di-
 cere licet, homini quidem alia omnia ab ani-
 ma pendere: quæ verò sunt animæ ipsius, a sa-
 pientia; si bona esse debeant? Et hac ratio-
 ne sapientia fuerit id quod utile est. Dixi-
 mus autem virtutem utilem esse. MEN. Ma-
 gis. Soc. Sapientiam ergo dicimus virtu-
 tem esse, aut universam, aut partem quan-
 dam. MEN. Rectè dici hæc mihi videntur,
 Socrates. Soc. Nonne si hæc ita se habent,
 boni natura esse non potuerunt? MEN. Non
 mihi videtur. Soc. Etenim si natura boni fi-
 rent, etiam hoc contingeret. Essent sanè no-
 bis, qui bonos natura juvenes cognosce-
 rent, quos non ex illorum judicio assu-
 mpos custodiremus in arce multo magis obli-
 gatos quam aurum, ut nemo ipsos corrup-
 peret, sed ubi ad ætatem pervenirent, civitati-
 bus utiles fierent. MEN. Verisimile est equi-
 tem, ô Socrates. Soc. Quandoquidem ve-
 ri natura boni non fiunt, numquid disci-
 plina? MEN. Videtur mihi jam necessarium
 esse, & manifestum, ô Socrates, juxta propo-
 situm, siquidem virtus scientia est quod do-
 ceri potest. Soc. Fortassis per Jovem. Sed
 numquid hoc non rectè concessimus? MEN.
 Atqui videbatur supra rectè dici. Soc. At
 non solum supra oportebat ipsum rectè dic-
 tum, sed etiam nunc, & in posterum,

*Boni natu-
 ra nulli
 sunt.*

*Ratio præ-
 cedentis.*

si quid sani in ipso esse debet. MEN. Ad quid igitur respiciens perturbaris, & virtutem scientiam esse non credis? SOC. Ego tibi dicam, o Menon, quod equidem doceri possit, si quidem scientia est, hoc recte dici non retracto, quod vero scientia sit, considera, an merito diffidere tibi videar. Hoc enim dici mihi, si doceri potest, quaecumque res? non solum virtus, nonne necessarium est ipsius & doctorum res, & discipulos esse? MEN. Mihi sane videtur. SOC. Nonne contra, cujus neque doctores, neque discipuli fuerint, si recte de ipso conjectaverimus, id doceri non posse conjectabimus? MEN. Est ita. At virtutis doctores non esse tibi videntur? SOC. Sæpe profecto quærens an sint aliqui ipsius doctores, & omnia faciens, invenire non possum, etiam cum multis, & maxime his quos hujus repperitissimos esse puto, quæram. Et sane enim nunc commode hic ipse assidet, quem quaestionis participem faciamus. Merito autem hoc fecerimus. Hic ipse enim primum quidem natus est ex patre divite ac sapiente Anthemione: qui dives fuit non ex casu temerario, neque ex alicujus largitione, quemadmodum nuper Ismenias Thebanus, qui Polycratis opes accepit, sed sua sapientia ac diligentia divitias adeptus est. Deinde etiam in aliis non superbus civis visus est, neque fastuosus & curam quam gravis, sed moderatus & frugalis vir.

Poste

Postea hunc bene educavit & instituit, velut Atheniensem populo videtur, qui maximomagistratus ipsi defert. Justum itaque est cum talibus quærere de virtute, an sint ipsius doctores, aut non, & quinam isti. Tu igitur Anyte unâ nobiscum quære, mecum & cum hospite tuo Menone, de hac re, quinam sint isti doctores. Sic autem considera. Si velimus Menonem hunc bonum medicum evadere, ad quos doctores ipsum mitteremus? Nonne ad medicos? ANY. Maxime. Soc. Quid vero, si sutorem bonum fieri velimus, nonne ad sutores? ANY. Eriam. Soc. Et de aliis eodem modo. ANY. Maxime. Soc. Sic itaque mihi rursus de iisdem dic. Si hunc ad medicos mitteremus, dicimus, recte mitteremus si medium fieri velimus: Numquid quum hoc dicamus, istud dicimus, quod sapienter fecerimus, si ad hos ipsum potius mittamus qui artem sibi vendicant, quàm ad eos qui non: & qui mercedem exigunt, hoc ipso declarantes se esse doctores, si quis accedere & discere velit? Nonne adhæc respicientes recte miserimus? ANY. Sic opinor. Soc. Nonne etiam de tibicinum arte, & aliis eodem modo? Magna dementia esset, si aliquem tibicinem facere velimus, ad eos quidem profitentur artis doctrinam, & mercedem exigunt, mittere nolimus: aliis vero quibusdam negotia exhibeamus, ut ab illis discat, qui neque doctores se esse pro-

fitentur, neq; est ullus ipsorum discipulus huius disciplinae, quam nos ab ipsis discere volumus, eum quemcumq; tandem miserimus? ANX. Nōne magna absurditas esse tibi videtur? ANX. Etiam per Jovem, mihi etiam insania insuper esse videtur. SOC. Recte dicis. Nunc itaque licet tibi mecum in communi de hospite hoc Menone deliberare. Hic enim, o Anyte, dudum ad me dicit, se hanc sapientiam & virtutē cupere, qua homines & privatas domos, & respublicas recte gubernant, & parentes suos colunt, & cives & externos tum excipere, tum dimittere sciunt, prout dignum est bono viro. Ad hanc igitur virtutem comparandam, considera, ad quos nam recte ipsum miserimus? aut manifestum est juxta superiorem sermonem, quod ad eos, qui profitentur se esse virtutis doctores, & qui se in communi omnibus Graecis exponunt qui discere volunt, mercedem hujus gratia statuētes & exigentes? ANX. Et quos nam dicis hos, o Socrates? SOC. Nōne sanē etiam tu esse hos, quos homines vocant sophistas? ANX. Hercules, bona verba, quae lo-
 o Socrates. Neminem ex cognatis, aut familiaribus, aut amicis, aut civibus, aut externis tāra insania corripiat, ut ad hos accedat & perdat. Nam hi manifesta pestis ac perniciēs sunt eorum, qui cum ipsis conversantur. SOC. Quomodo dicis, o Anyte? Num hi soli ex his, qui beneficio afficere se nos profitentur,

*Sophista
 pestis ac
 perniciēs
 reipublica.*

tantum

tantum ab aliis differunt, ut non solum non
prohinc, velut alii, si quis ipsis aliquid commit-
tar, sed etiam contra corrumpant, & horum
gratia palam pecunias exigant? Ego igitur
non scio quomodo tibi credam. Novi enim
unum virum Protagoram plures pecunias ex
hac sapientia adeptum, quam Phidiam, qui
adeo insigniter pulchra opera fecit, & decem
alios statuarios. Quamquam monstri simile
dicis, si hi, qui calceos veteres reficiunt, & ve-
stes refarciant, per triginta dies latere non pos-
sunt, si peiores reddiderunt quam acceperunt
tum vestes tum calceos: Imo si talia fecerint,
fortassis fame perierint. Protagoras autem to-
tam Græciam fefellit, dum conversantes cum
ipso corrumpit, & supra quadraginta annos de-
teriores dimisit quam assumpsit. Arbitror e-
nim ipsum mortuum esse septuaginta fere an-
nos natum, quadraginta verò artē professum.
Et per omne hoc tempus in hunc usque diem
existimatio ipsius non cessavit. Et non solum
Protagoræ, sed etiã aliis multis, qui partim ante
illum fuerunt, partim adhuc nunc sunt, ita res
successit. Utrum igitur juxta tuam sententiam,
scientes ipsos decipere ac perdere adolescen-
tes dicemus, aut fallere etiam seipsos, & sic in-
sanire judicabimus hos, quos aliqui sapien-
tissimos mortalium esse dicunt? ANY. Multū
abest ut insaniant, ô Socrates, sed multo magis
adolescētes qui illis pecuniã dant: & his adhuc

*Sophista
civitati-
bus expel-
lendi.
Nihil te-
mere pro-
nuntian-
dum, cuius
non habeas
experien-
tiam.*

magis, horum cognati qui id ipsis permittunt longé omnium veró maxime respública, qui ipsos recipiunt, & non expellunt, sive exter- nus quispiam, sive civis tale quid facere aggreditur. Soc. Utrum veró injuria affecit te aliquis Sophistarum, ô Anyte, aut cur ipsi succenses? ANY. Per Jovem neque ego umquam cum ullo ipsorum congressus sum, neque alium quempiam meorum permiserim. Soc. Nullam igitur de viris experientiam habes? ANY. Et utinam ne experiar. Soc. Quomodo igitur scire poteris, ô beate, de hac re, an quid boni aut mali in se habeat, cuius nullam experientiam habes? ANY. Facile: hos itaque novi qui sint, sive experientiam habeo, sive non habeo.

Soc. Vates fortassis es, ô Anyte: nam mirum sit, quomodo aliás nosse de his quæ ipse dicis. At enim non hos quærimus qui sint, ad quos Menon accedens malus fiat. Hi enim, si ita vis, sint Sophistæ. Sed illos dic nobis, & pater- num hunc amicum beneficio affice, relatis his ad quos accedens in tâta civitate, virtutem quam ego nunc recensui, pro dignitate consequatur. ANY. Quid vero non ipse refers? Soc. At quos quidê ego doctores esse putabam, dixi, sed ut tu dicis, nihil dico. ANY. Et fortassis aliquid dicis. Soc. Quare tu ex parte ipsi dicas, quos Atheniensium accedere debet. Profer nomen cujuscunq; voles. ANY. Quid vero vnus homi-

hominis nomen proferre opus est? In quemcumque enim præstantem ac bonum Atheniensem incidit, nemo est, qui non meliorem ipsum faciet quam Sophistæ, si modo parere voluerit. Soc. Nunquid hi præstantes & boni sua sponte tales facti sunt, ita ut à nemine didicerint, & tamé alios docere possint ea, quæ ipsi nō didicerunt? ANY. Ethos ego iudico à prioribus qui præstantes ac boni fuerunt didicisse. Aut non videntur tibi multi præclari & boni viri in hac civitate fuisse? Soc. Mihi sané, ô Anyte, & esse videtur hi præstantes in republica administranda viri, & fuisse etiam non minus quā esse: sed num etiam doctores præstantes suæ virtutis fuerunt: Hoc enim est de quo nobis sermo est, non an sint, aut nō sint hic boni viri: neq; an in superiore tempore fuerint, sed an doceri possit virtus, dudum consideramus. Hoc auté considerantes, istud consideramus, Num boni viri & qui nunc sunt, & qui prius fuerunt, hanc virtutē qua ipsi præstantes fuerunt, etiā alii tradere noverunt: aut non tradit possit hoc homini: neq; in alium ab alio transfundi. Hoc est quod ego & Menon dudum querimus. Sic igitur ex tuo ipsius sermone rem cōsidera. Themistoclem non bonum virum fuisse fateris? ANY. Ego sané maximé omnium. Soc. Nonne & doctorem bonum, si quis alius virtutis suæ doctor fuit, etiam illum fuisse. ANY. Arbitror ego, siquidem voluisset.

Soc. At putas quod non voluerit, tum alios quosdam præstantes ac bonos fieri, tum maxime filium suum? aut putas ipsum invidisse illi, & de industria virtutem non tradidisse, in qua ipse præstans erat? aut non audivisti quod Themistocles filium Cleophantum docuerit, ut eques præstans fuerit. Erectus itaq; in equis stans manebat, & erectus de equis jaculabatur, alia multa & admiranda faciebat, in quibus ille ipsum erudierat, & sapientem fecerat, in quantum bonos doctores attigerat. At hæc è senioribus nõ audivisti? ANY. Audivi Soc. Non ergo naturam filii ipsius accusare quis poterit, velut quæ mala sit? ANY. Fortassis non. Soc. Quid verò hoc, quod Cleophantus Themistoclis filius vir bonus & sapiens in his quibus pater ipsius claruit, nõ ab aliquo juniore aut seniore audivisti? ANY. Non sanè. Soc. Num. g. putamus in his ipsum voluisse filiũ suum instituere, in qua verò sapientia ipse præstans erat, nihilo vicinis præstantiorẽ facere voluisse, siquidẽ doceri virtus posset? ANY. Fortassis per Jovẽ non. Soc. Hic itaque tibi talis virtutis doctor, quem etiam tu confiteris inter optimos ex prioribus fortasse. Alium autẽ consideremus Aristidem Lyfimachi. Aut hunc non confiteris bonum fuisse? ANY. Ego sane omnino. Soc. Nonne & hic filium suum Lyfimachum, in quantum doctores attigerat, optime omnium Atheniensium instituit? Virum autem meliorem quovis alio fecisse

Themistoclis filius eques præstans.

fecisse ne tibi videtur? Cum hoc enim & tu
 conversatus es, & vides qualis fit. Si veró vis,
 Perielem magnificè adeo sapientem virum,
 nosti ipsum duos filios educasse, Paralú & Xan-
 thippum. ANY. Ego sané. Soc. Hos equidem,
 velut nosti, equites quidem fecit nullo Athe-
 niensium inferiores: & musicam, & certami-
 num genera, & alia quæ arte constant edocuit,
 ut nullo essent deteriores. Bonos autem viros
 facere non voluit? Arbitror equidem voluif-
 se, sed docere res non poterat. Quo veró non
 paucos & vilissimos Atheniensium putes hoc fa-
 cere non potuisse, cogita, quod etiá Thucydi-
 des duos filios educavit, Melesiá & Stephanú:
 Et hos tum in aliis recte instruit, tum optimos
 luctatores effecit, ut qui alterum Xanthiæ, al-
 terum Eudoro instituendú tradiderit. Hi veró
 eo tēpore lucta omnib. præstare videbantur.
 Aut nō meministi? ANY. Ego audiuisse me me-
 mini. Soc. Nōne his ea quidē in quæ sumptú fa-
 cere oportebat, filios suos edocuit: in quæ veró
 nullo sumptu opus erat, ut bonos viros faceret,
 ea sc. nō docuisset si doceri potuissent? At. n.
 fortassis Thucydides vilis quispiá erat? At nō-
 ne habebat plurimos amicos tú Atheniēses, tú
 auxilios. Imó & ex familia magna erat, & mul-
 ta erat ipsi° in hac republica, & apud alios Græ-
 cos potētia. Quare, si quidē doceri potuisset, in-
 venisset utiq; qui filios ipsius bonos effecisset,
 aut ex indigenis, aut de externis aliquē, si ipsi nō

fuiſſet otium, ob reipublicæ adminiſtranda
 curam. At enim vereor, ô chare Anyte, ne
 virtus doceri poſſit. ANY. O Socrates, vide-
 ris mihi facile de hominibus maledicere. Ego
 igitur conſuluerim tibi, ſi mihi parere velis, ut
 caveas. Nam & in alia fortassis civitate facile
 eſt hominibus bene aut malè facere, in hac ve-
 ró admodum. Arbitror autem te ipſum hoc
 noſſe. Soc. O Menon, Anytus videtur mihi
 ſuccenſere, & nihil miror. Primum enim putat
 me hos viros accuſare. Deinde putat etiam, ſe
 ipſum unum ex his eſſe. At hic ſi aliquãdo co-
 gnoſcet quid ſit hominibus maledicere, ſuc-
 cenſere deſinet. Nunc autè ignorat. Tu vero
 dic mihi, num etiã apud vos ſunt præſtantes
 & boni viri? MEN. Maximè. Soc. Quid igitur
 volunt ne hi exhibere ſeipſos juvenibus do-
 ctiores, & confiteri ſe eſſe doctores, aut virtu-
 tem doceri poſſe? MEN. Non per Jovem, o So-
 crates: Sed nunc audieris ex ipſis quod doceri
 poſſit, nunc ruruſus quod non poſſit. Soc. Dice-
 mus igitur hos eſſe huius rei doctores, qui ne-
 que hoc ipſum confitentur? MEN. Non mihi
 videtur, o Socrates. Soc. Quid vero, Sophiſta
 hi, qui ſoli profitètur, videntur ne tibi virtutis
 doctores eſſe? MEN. Et Gorgiam ob hoc ma-
 xime laudo, o Socrates, quod numquã audieris
 ipſum hoc promittentem, ſed & alios deridet,
 quum promittere hoc ipſos audit. Sed profi-
 teri oportere putat, eloquentes facere poſſe.

Soc.

Soc. Ergo neque Sophistæ videntur tibi doctores esse? MEN. Non habeo quod dicam, ô Socrates. Nam & mihi idem quod multis accidit, nunc quidem videntur, nunc verò non.

Soc. Nosti verò non solum tibi & aliis civilibus viris ita videri, modo quidem doceri posse, modo verò non: sed etiam Theognidem Poëtam eadem hæc dicere nosti. MEN. In quibus versibus? Soc. In Elegiis, ubi dicit:

Tu bibe, tuq; ede cum his, quorum sit magna potestas,

Affide & his semper, deinde placere stude.

Namq; boni bona dant: sed consuetudo malorum

Perdet, si qua prius vel bona mens fuerit.

Nosti quod in his velut doceri virtus possit, dicit? MEN. Apparet. Soc. In aliis autem paululum progressus, mentibus induci posset, si virtus (inquit) dicit quodam modo, quòd multam & magnam mercedem ferrent, qui hoc facere possent, & numquam ex bono patre, malus esset filius:

Consiliis parens rectis, verum ipse docendo

Efficiens numquam, ut sit malus inde bonus.

Intellige, ipsum sibi ipsi de iisdem contraria dicere. MEN. Apparet. Soc. Potesne igitur dicere in aliam quamcumque rem, cujus hi quidem, qui se doctores esse asserunt, non solum non aliorum doctores se esse confitentur, sed neq; ipsi scire: verum viles & pravos esse circa hanc ipsam rem cujus doctores se esse asserunt: Qui

Sophistæ non sunt virtutis doctores.

Theognidis versus contrarii.

veró confitentur se bonos & præstantes esse, nunc quidem doceri ipsam posse asserunt, nunc autem negant? Eos igitur, qui ita circa quantumque rem turbati sunt, dixeris ne tu propriè doctores esse? MEN. Per Jovem non ego. Soc. Nonne si neque Sophistæ, neque qui præstantes & boni sunt, rei doctores sunt, manifestum est quod non alii. MEN. Non mihi videtur. Soc. Si veró non doctores, neque discipuli? MEN. Videtur mihi ita res se habere, velut dicis. Soc. Confessi autem sumus, rem, cuius neque doctores neque discipuli sunt, eam doceri non posse? MEN. Confessi sumus. Soc. Nonne virtutis doctores nusquam apparent? MENON. Est ita. SOCRATES. Si veró non doctores, neque discipuli? MENON. Apparet ita. SOCRAT. Virtus ergo doceri non potest? MENON. Non apparet, si nos rectè consideravimus. Quare etiam admiror, ô Socrates, an neque sint boni viri, aut quis sit modus, per quem fiunt boni viri. SOCRAT. Videmur, ô Menon, ego & tu viles quidem viri esse. Et te Gorgias, & me Prodicus non satis erudiisse videtur. Proinde præ omnibus animum nobis ipsis advertamus, & quæramus aliquem qui nos uno modo meliores efficiat. Hæc autem dico ad propositam quæstionem respiciens. Nam ridicule nos latuit, quod non solum scientia præeunte, rectè & bene hominibus res peraguntur: aut si non hoc concesserimus, quod

Virtus doctrina aut disciplina non comparatur.

quod non solum scientia præeunte, sed etiam
alia quadam re: fortassis effugerit nos cogni-
tio, qua sciamus quonam modo homines bo-
ni sunt. MENON. Quomodo hoc dicis, ô So-
crates? SOCRATES. Hoc modo, quod quidem
bonos viros utiles esse oportet, recte confessi
sumus, hoc aliter habere. Numquid? MEN.
Etiam. SOCR. Et quod utiles erunt, si recte no-
bis in rebus gerendis præfuerint, etiam hoc
recte confitemur? MEN. Etiam. SOC. Quod
autem non recte præesse possit, si non quis sa-
piens sit, hoc non recte confessi esse videmur.
MEN. Quomodo non recte dicis? SOC. Ego ti-
bi dicam. Si quis ignarus viæ ad Larissam, aut
quovoles alio, is si adiverit, aut aliquis præive-
rit, aliudne quid quam recte & bene præiverit?
MEN. Maximé. SOC. Quid veró si quis recte
quidem opinatur quæ sit via, profectus autem
numquam, neque sciens, adiverit, aut aliis præ-
iverit, nonne & hic recte præiverit? MEN. Má-
ximé. SOC. Et donec rectam opinionem habet
de his, quorum alter scientiam habet, nihilo
deterior duxerit, putans quidem vera, non au-
tem sciens, quam is qui hoc novit? MEN. Nihilo
sane. SOC. Opinio ergo recta ad actionis re-
ctitudinem, nihilo deterior dux est quam sapi-
entia ac scientia. Et hoc est quod supra reliqui-
mus in consideratione de virtute, quale quid
esset: quæ dicerem, quod sapientia solú in recto
faciendo præiret. At hoc erat etiã opinio vera.

MEN. Apparet. Soc. Nihil ergo minus utilis est recta opinio quam scientia. MEN. In tantum sane o Socrates, quod qui scientiam habet semper assequitur: qui vero rectam opinionem quandoque assequitur, quandoque non. Soc. Quomodo dicis? Qui semper habet opinionem rectam, nonne semper assequitur, donec recte opinatur? MEN. Necessarium esse mihi videtur. Quare admiror, o Socrates, cum hoc ita habeat, quid tandem scientia multo præstantior recta opinione habeatur, & cur diverta sint? Soc. Nosti igitur cur admireris, aut ego tibi dicam? MEN. Maxime, dic. Soc. Quia Dædali statuis animum non advertisti. Fortassis autem non sunt apud vos. MEN. Ad quid verum hoc dicis? Soc. Quod etiam hæc, si quidem ligatæ non fuerint, aufugiunt & fugitivæ fiunt: si vero ligatæ, manent. MEN. Quid tum postea? Soc. Ex illius operibus solutum quidem comparare, non magni pretii res est, quemadmodum neque fugitivum hominem: non enim permanet: ligatum vero multi pretii est. Sunt enim opera admodum præclara. Ad quid igitur hæc dico? Ad veras scilicet opiniones. Nihil enim & veræ opiniones quamdiu quidem permanent, præclara res sunt, & omnia bona operantur. Verum multo tempore permanere non volunt, sed ex hominis anima fugiunt. Quare non multi pretii sunt, donec quis ipsas caussa rationatione ligarit. Hæc autem est, o amice

Menon

*Scientia &
opinionis
differetia.*

*Statua Dæ-
dali fugi-
tiva.*

Menon, recordatio, velut in superioribus á nobis consensum est. Postquam veró ligatæ fuerint, primum quidem scientiæ sunt, deinde stabiles. Et propterea præstantior est scientia recta opinione, & vinculo differt scientia á recta opinione. MENON. Per Jovemò Socrates, tali quodam differre videtur. SOCRATES. Sed & ego non ut qui sciam dico, sed conjecto. Quód vero aliud quid sit recta opinio á scientia, hoc non admodum conjectare mihi videor: sed si quid aliud scire me dixerim, pauca veró dixerim, unum sane etiam hoc posuerim inter ea quæ scio. MENON. Et recté, ô Socrates, dicis. SOCRATES. Quid veró hoc non recte, quod vera opinio si præeat uniuscujusque actionis opus, nihilo deterius efficit, quám scientia? MENON. Et hoc vere dicere mihi videris. SOCRATES. Nihil ergo recta opinio deterius est quám scientia, neque minus utilis ad actiones: Neque vir qui habet rectam opinionem, quam is qui scientiam habet. MEN. Est ita. Soc. Sed & bonum virum utilem esse a nobis consensum est. MEN. Etiam. Soc. Postea igitur non solum per scientiam, boni & civitatibus utiles viri fuerint, si quidem fuerint, sed etiam per rectam opinionem: Horum autem neutra ex natura hominibus adest, neque scientia, neque opinio vera: aut videtur tibi alterutra ipsarum ex natura adesse? MEN. Non sane mihi. Soc.

Neque scientia neque opinio vera à natura insunt.

Nonne si non ex natura, neq; boni viri ex natura fuerint? MEN. Non certe.

Soc. Quando quidem vero non natura, considerabamus postea an doceri virtus possit? MEN. Etiam. Soc. Nonne doceri posse visa est, si sapientia esset ipsa virtus? MEN. Etiam. Soc. Etsi doceri posset, sapientia esse visa est? MEN. Maximé. Soc. Etsi quidem doctores essent, doceri posse visa est: si non essent, neque doceri? MEN. Ira. Soc. Atque confessi sumus non esse ipsius doctores. MEN. Est ita. Soc. Confessi ergo sumus neque doceri ipsam posse, neque sapientiam esse. MEN. Maxime. Soc. At vero bonum ipsam esse confitebamur? MEN. Etiam. Soc. Utile autem & bonum esse id quod recte præit? MEN. Maxime. Soc. Recte autem præire duo hæc solum, opinionem veram & scientiam, quæ si habet homo recte præit. Nam quæ a fortuna contingunt, non humano ductu fiunt. Per quæ vero dux est homo ad id quod rectum est, duo hæc sunt, opinio vera & scientia. MEN. Mihi ita videtur. Soc. Nonne quandoquidem doceri non potest, neque per scientiam sane virtus contingit? MEN. Non apparet. Soc. Cum ergo duo sint bona & utilia, alterum quidem reprobatum est, & non fuerit scientia dux in civili actione. MEN. Non mihi videtur. Soc. Non ergo sapientia quædam, neque ut qui sapientes sint, tales viri rebus publicis præsunt, Themistocles scilicet,

Sola scientia & vera opinio recte præit.

hi, quos paulo antea Anytus hic recensebat. Quapropter etiam tales facere non possunt, quales ipsi sunt, ut qui non per scientiam tales sunt. MEN. Videtur res ita se habere, ô Socrates, velut dicis. Soc. Nonne si non scientia, opinio recta restat, qua viri civiles utentes, civitates & respublicas regunt, nihilomagus sapientia præstantes, quam vates & qui responsa dant. Nã & hi dicunt quidẽ vera & multa, nihil autẽ sciunt ex his quæ dicunt. MEN. Videtur ita res se habere. Soc. Nonne dignũ est, ô Menon, ut hos viros divinos vocemus, qui cum mente præditi non sint, multa tamẽ & magna tum faciendo, tum dicendo, recte perpetrant. MEN. Maxime. Soc. Recte igitur vocaverimus divinos & eos quos nunc dicebamus vates, & qui responsa dant, & omnes Poeticos homines: & non minus his, etiam civiles viros divinos esse, & numine duci dixerim, ut qui afflati sint, & ex Deo correpti, cum multas & magnas res dicendo recte peragant, & nihil tamen ex his, quæ dicunt, intelligant. MEN. Maximẽ. Soc. Et sanẽ mulieres bonos viros divinos vocat. Et Lacones cum aliquem bonũ virum laudibus vehunt, Divinus vir hic est, ajunt. MEN. Et videntur sanẽ ô Socrates, recte dicere: etiamsi fortis hic Anytus hoc dictum a te ægre ferat. SOC R A T. Nihil mihi curæ est: & cum hoc quidem, ô Menon, etiam rursus disputabimus. Si verò nunc in tota hac disputatione recte quæsimus

Viros civiles esse divinos.

Divini appellatio quibus conveniat.

*Virtus di-
vinatan-
tum sorte
accedit.*

ac diximus, virtus sané neque natura contige-
rit, neq; doceri poterit, sed divina sorte acce-
dit absq; intelligentia, his quibus accesserit, si
non sit quis ex civilibus viris ejusmodi, ut et-
iam alium civilem facere possit. Si veró fuerit,
hic feré talis inter vivos dici poterit, q̄talem
dixit Homerus Tiresiam inter mortuos esse
ubi de ipso ait, quod inter eos, qui apud infé-
ros sunt:

Ille sapit solus, reliqui volitant velut umbra.

Eodem modo etiam hic talis, velut juxta um-
bras, res vera fuerit ad virtutem. MEN. Optime
dicere mihi videris, ó Socrates. Soc. Ex hac
itaque ratiocinatione, ó Menon, divina sorte
nobis accedere videtur virtus, quibus accedit.
Verum rem certá de ipsa tunc cognoscemus,
quum antea quam quo modo hominibus vir-
tus accedit, quærere prius aggrediemur, quid
tandem ipsa per seipsam sit virtus. Nunc veró
tempus est mihi, ut aliquó abeam. Tu veró
hæc quæ tibi persuasa sunt, etiam hospiti tuo
huic Anyto persuadeas, ut mansuetior fiat.
Nam si huic persuaseris, aliquando etiam A-
theniensibus prodesse poteris.

F I N I S.

ETHICÆ

ETHICÆ
LIBRI QVATUOR JOANNIS RODIN-
GIMARPURGENSIS; AD
methodi Rameę leges con-
formati.

Nunc secundo in lucem editi.

HANOVIÆ
Apud Guilielmum Antonium, im-
pensis Petri Fischeri Fr.
clō 1693.

A D
D e
cip
Do
nun
dini

debu i
atq ve
Tuam
Etrina o
facere
rum pr
extima
tate it
te pro
fecisse
nam E
romig
tiffim
Tuag
Floren
beo.
tun
tia, t

AD ILLUSTRISSIMUM

DOMINUM, BERNHARDUM PRIN-
cipem Anhalinum, Comitem Ascaniæ,
Dominum Servestæ & Bernburgi, Domi-
num suum clementissimum, Ioannis Ro-
dingi Epistola dedicatoria.

UM in laudabili consuetudine posi-
tum sit, Illustrissime & clementissi-
me Domine Princeps, ut ars literis
mandata, & in vulgus edita Patro-
no alicui inscribatur, non potui, nec
dubii intermittere, quin & ego hunc laudabilem
atq; veterem morem pariter observarem, atque sic
Tuam Cels. seligerem, cui hoc meum Ethica do-
ctrina opusculum maximè dedicarem. Quodq; ut
facerem, multis profectò causis adductus fui; qua-
rum præcipua, & prima est syncerioris religionis
eximia Tua Cels. cognitio, in qua ea pro tenera sua
tate ita quidem informata est, ut etiam alios eta-
te proveciores, qui sibi in sacris haud parùm pro-
fecisse videntur, longè antecellat, cujus rei Domi-
num Ernestum de Kotschau generis nobilitate, o-
mnig; virtutum, & scientiarum genere præstan-
tissimum, veraq; nobilitatis exemplar rarissimum,
Tuag; Cels. morum ac studiorum præfectū & au-
ctorem dignissimum testem locupletissimum ha-
beo. Altera causa est T. Cels. maximarum vir-
tutum cumulus, cujusmodi sunt singularis prudē-
tia, incredibilis fortitudo, exquisita temperantia,

Et praclara iustitia. Tertia causa est Tua Cels. ad
 studia persequenda singularis, Et divina quadam
 animi propensio. Quibus omnibus, ut ceteras Tua
 Cels. innumeras atq; praclaras animi virtutes, atq;
 dotes taceam, Tua Cels. erga me summa gratia Et
 clementia accedit. Quapropter ut Tua Cels. hoc
 meum moralis philosophiae opusculum, quod post-
 hac Deo iuvante accuratiores lima, ubi plus oculi
 suppetierit, expoliam, clementer suscipiat, ac equis
 boniq; consulat, etiam atq; etiam submissè comen-
 do. Qua etiam re Tua Cels. ita me excitabit, ut in-
 tra breve temporis spacium in ceteris humanioris
 philosophiae partibus cuiusmodi tum oeconomica,
 tum politica est simile quid factururus, Et inde velut
 ex Ethices fonte, reliquisq; binis rivulis oeconomicis
 Et politicis generalem quandam universalem ius-
 risprudentiae ideam demonstraturus sim, si modo
 Deus Opt. Max. pro immensa sua bonitate huius
 vitae usuram mihi clementer concesserit, meosque
 conatus divini sui spiritus afflatu adjuverit. Data
 Cassellis, Kalen. Septemb. Anno MD LXXXIII.

IN PARTITIONES;

Seu potius ἠθικῶν Doctrinae Ethicae, eruditione liberalis Doctrinae ornatissimi viri JOANNIS RODINGI Marpurgenfis Rodolphus Goclenius Physicae Professor ordinarius in inelyta Academia Marpurgenfi.

*C*edite rerum inopes Apina, nugaeq; canora,
 Scriptaq; vel cassa non redimenda nuce.
 Ethica prae reliqua tibi commendata sit arte,
 Qui sophia pectus cultius esse cupis:
 Expultrix vitii vitam, moresq; gubernat,
 Cultoresq; sui non sinit esse feros.
 Regna, domos, urbes, praeceptis format honestis;
 Hac sine Res, nihil est, Publica, regna, domus.
 Hinc ceu fonticulo fluit ars aequiq; boniq;
 Quae cuiq; attribuit jus, Themis sancta suum.
 Sed quam confuse, nullog; ferè ordine multi
 Hoc quoq; doctrinae proposuere genus?
 Fallor, an in caussa est logica contemptus arenae?
 Is caput ad plantas ventre sequente ligat.
 Illi res cumulant passim sine fine modog;
 Hos brevitatis, rerum fasciculusq; juvant:
 At mala sunt compendia quae dispendia gignunt,
 Quae sunt artificis dexterioris opus.
 Qui falce indocta resecat dignissima scitu,
 Et tolerat quae nil non didicisse, nocet.
 Sic bona sunt compendia, quae dispendia tollunt,
 Hac sunt artificis nobilioris opus.

Qui nihil infertit, nisi quod didicisse necesse est,
 Nec tacito transit dogmata iusta pede.
 Hujus Rodingus sequitur vestigia morum
 Doctrinam Rhodius Socraticusq; docens.
 Multa Stagirita qui se debere fatetur,
 Plura, Talæ, tibi plurima, Rame, tibi:
 Qui vero, iusto, sapiente examine librat
 Omnia pro ingenii dexteritate sui:
 Frangere res cui religio, & discerpere membra,
 Panniculos canis ut dilacerare solet:
 Artifici ut dextra fumosus membra magister
 Dissecat in nodis non rudis arte cocus:
 Sic dirimenda sibi dirimit certa omnia lege;
 Cuiq; suum assignans, attribuensq; locum,
 At contra in partes miserè tenditq; trahitq;
 Omnia divina Thessalus artis inops.
 Iliber ergo, licet non sat sis cultus, in auras,
 Hic te si ve probet, seu probet ille minus,
 Pro captu Lectoris habent sua fata libelli:
 Jupiter & cunctis non satis ipse facit.

CARMEN

LUDOVICI A MALDA
 GENERIS NOBILITATE ATQUE
 rara eruditione præstantissimi Ju-
 venis, ad Lectorem.

[UCE refulgebant exorto lumine Ramo
 Doctrina logica, quasq; Mathesis habet.
 Siq; suos radios sparsisset pluribus annis,
 Qualibet ars tenebris eruta forte foret.
 Inde sua pariter fuit expers Ethica lucis,
 Et jacuit tenebris obtumulata nigris:
 Donec restituit methodo meliore Rodingus,
 Atq; reformavit legibus artis opus.
 Preceptis igitur brevioribus annue lector,
 Si tibi consultum rectius esse cupis.
 Res lege, res lectas intellige deniq; recte,
 Si reliquis iudex aequior esse velis.

CARMEN AVCTORIS
ad benevolum Lectorem.

ECce, liber parvus quem scripsi, candidè Lector,
Ostendit morum semina prima tibi;
In quo cùm certè videam meliora, probemq;
At tamen in vitus deteriora sequor.
Per genus & formam quod definire volebam,
Descriptum nudè sapius esse vides.
Sape quod in bifidas debebam scindere partes,
In trifidas sectum quadrifidasve legis,
Quodq; priore loco fuerat pro lege locandum
Hoc positum cernis posteriore loco.
Sed missis aliis multis desidero multa,
Quæ tamen in primis adjicienda forent.
Te precor ergo meis his versibus, optime Lector,
Ut placidè doceas me meliora rudem,
Et mecum peragas privatis omnia scriptis,
Et sine mordaci dente monere velis.
Pro qua re grates tibi dicam pectore grato,
Inde canam laudes perpetuoq; tuas.
Quod tibi si fuerit cura descriptio vera,
Tu facile abjicies scommata quæq; tua:
Si verò fuerit rodendi occasio grata,
Taxandi dabitur protinus ansa tibi.

INDEX CAPITUM IN LI-
BRUM PRIMUM ETHICÆ.

1 <i>Quid Ethica.</i>	In librum quartum.
2 <i>Quid & quotuplex
Virtus.</i>	1 <i>Quid & quotuplex
Iustitia.</i>
3 <i>Quid Prudentia.</i>	2 <i>Quid Pietas.</i>
In librum secundum.	3 <i>Quid Charitas.</i>
1 <i>Quid & quotuplex
Fortitudo.</i>	4 <i>Quid Reverentia.</i>
2 <i>Quid Fiducia.</i>	5 <i>Quid Obedientia.</i>
3 <i>Quid Magnanimi-
tas.</i>	6 <i>Quid Fides.</i>
4 <i>Quid Patientia.</i>	7 <i>Quid Veritas.</i>
5 <i>Quid Constantia.</i>	8 <i>Quid Æquitas.</i>
In librum Tertium.	9 <i>Quid Bonitas.</i>
1 <i>Quid & quotuplex
Temperantia.</i>	10 <i>Quid Benevolentia.</i>
2 <i>Quid Parsimonia.</i>	11 <i>Quid Beneficentia.</i>
3 <i>Quid Sobrietas.</i>	12 <i>Quid Liberalitas.</i>
4 <i>Quid Modestia.</i>	13 <i>Quid Hospitalitas.</i>
5 <i>Quid Castitas.</i>	14 <i>Quid Misericordia.</i>
	15 <i>Quid Clementia.</i>
	16 <i>Quid Gratia.</i>

F I N I S.

JOANNIS RODINGI ETHICÆ
LIBER PRIMUS, DE
PRUDENTIA.

CAP. I.

Quid Ethica?

Ethica, est doctrina honestè vivendi.

Ad honestè vivendum proponitur *Virtus*.

CAP. II.

Quid est quotuplex virtus?

Virtus, est habitus animi, secundum quem honestè vivitur.

[Unde Cicero ait honestè vivere nihil aliud esse, quàm cum virtute vivere.]

Eaque prudentiæ contemplatione aut fortitudinis, temperantiæ, justitiæque actione continetur.

CAP. III.

De Prudentia.

Prudentia, est virtus accuratè perspicere.

spiciens id, quod in unaquæque actio-
ne decet.

Unde illud,

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem.

Sic prudens Josephus fuit, dum id, quod è re *Genes. cap.*
Pharaonis fuerit, prudenter perspexit, hocq; 41.
consilium illi dedit, ut virum aliquem multa-
rum rerum scientia præditum seligeret, quem
Ægypto præficiat, quò is constitutis annonæ
curatoribus, quintas in Ægypto septem annis
proximis uberibus legat, quibus annis tantus
frumenti numerus cogatur, ut in oppidis con-
ditum seruetur, & in alterum septennium suf-
ficiat, & Ægyptum à summa fame, pernicieq;
defendat. Cui consilio etiam Pharaon obtem-
peravit, & Josephum omnium prudentissi-
mum esse respondit.

Nec Romanis talis prudentia defuit, unde
primum annonæ præfectum Lucium Minu-
cium creatum esse Livius tradit. Laudant hi-
storici Trojanum, cujus provisione factum
est, ut Romæ frumentarius canon septem an-
norum esset. Laudatur similiter Septimius Se-
verus, qui moriens septem annorum cano-
nem frumentarium reliquit. Mamertinus in
Panegyrico Julium Imperatorem singularis
laudis encomio extollit, quòd undique coem-
ptis frumentis ad opulentiam usque jam esu-
rientem urbem referferit.

Libro 2.
Aeneid.

Sic Virgilius sub ficta persona Laocoontis
exemplum prudentis viri ostendit, dum ait:

*Pars stupet innupta donum exitiale
nerve,*

*Et molem mirantur equi: primusque Trojæ
mætes*

*Duci intra muros hortatur, & arce locari;
Sive dolo, seu jam Troiæ sic fata ferebant.*

At Capys, & quorum melior sententia mentis,

Aut Pelago Danaum insidias, suspectaq; dano

Præcipitare jubent, subiectisq; urere flammis:

Aut terebrare cavas uteri, & tentare latebras

Scinditur incertum studia in contraria vulgus:

*Primus ibi ante omnes, magna comitante ca
terva*

Laocoon ardens, summa decurrit ab arce:

Et procul, ô miseri, quæ tanta insania, croc

Creditis auctos hostes? aut vlla putatis

Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulysses

Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,

*Aut hæc in nostros fabricata est machina
muros,*

Inspectura domos venturaque desuper urbis:

Aut aliquis latet error: equo nõ credite Teu

JOAN

JOANNIS RODINGI ETHI-
CÆ LIBER SECUNDUS, DE
FORTITUDINE.

CAP. I.

Quid Fortitudo & quotuplex?

Fortitudo, est virtus animum corro-
borans.

Fortitudo est Fiducia & magnani-
mitas: aut patientia & constantia.

CAP. II.

De Fiducia.

Fiducia, est Fortitudo animum bo-
narum rerum expectatione erigens.

Sic Jobus magna quinimó maxima fiducia *Jobi cap. 13.*

præditus fuit, unde dixit, etiamsi me Dominus

occiderit, tamen in eo sperabo. Sic regius ille *Psalmo 6.7*

Propheta David omnem suam fiduciam, & *& aliis se-*

spem in solo Deo tanquam summo bono col-
locavit. Nec Ethnicis, & gentilibus sua fidu-
cia defuit, unde Ovidius, quamvis in summis

animi periculis, & angustiis constitutus fuerit,

tamen vitæ suæ statum aliquando feliciorem

fore, sibi omnino persuasit, hinc ait:

Spes igitur pœna menti, Græcine, levanda *Lib. 2. De*

Non est ex toto nulla relictæ meæ. *Ponto.*

Hæc Dea, cum fugerent sceleratas numina terras

In Diis in visa sola remansit humo.

Hac facit ut videat cum terras undiq; nullas
 Naufragus, in medijs brachia jactet aquis.
 Hac facit ut vivat fossor, quoq; compede vincitur,
 Liberaq; a ferro crura futura putet.
 Sape aliquem solers medicorum cura relinquit,
 Nec spes huic vena deficiente cadit.
 Cernere dicuntur clausi sperare salutem,
 Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
 Hac Dea quam multos laqueo sua colla ligantia
 Non est proposita passa perire nece.
 Me quoq; conantem gladio finire dolorem
 Arguit, injecta continuitq; manu.

Et Tibullus:

Jam mala finissem letho, sed credula vitam
 Spes fovet, & melius cras fore, semper ait.
 Spes alit agricolas; spes sulcis credit aratris
 Semina, qua magno fœnore reddit ager.
 Hac laqueo volucres, atq; hac arundine pisces,
 Cùm tennes hamos abdidit ante cibum.
 Spes etiam valida solatur compede vincitum,
 Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

CAP. III.

De Magnanimitate.

Magnanimitas, est fortitudo excellens
 atque invicti animi, ad res magnas ge-
 rendas.

Gen. ca. 14 Sic Abrahamus magnanimus fuit, dum cum
2. Sam. cap. trecentis viris regem Sodomæ & Gomorræ,
 30. & Ze-

LIB. II. DE PATIENTIA. 143

& Zeboim, item Bela & Zoar percussit. Item David cum Amalekitis á crepusculo ad vesperam usque posterioris diei percussit.

Sic sub ficta persona Turni Virgilius me- *Libro 12.*
morabile exemplum magnanimitatis osten- *Aene.*
dit, dum inquit;

*Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Signari oculis: ultró implacabilis ardet,
Atollitq; animos; Pœnorum qualis in arvis
Socius ille gravi venantum vulnere pectus
Tum demum movet arma leo: gaudetq; comãteis
Excitans cervice toros fixumq; latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento:
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.*

CAP. IIII.

De Patientia.

Patientia, est Fortitudo labores do-
loresque sustinens.

Sic Tobias, & Jobus patientes fuerunt: *D. Augu-*
Christus autem omnium patientissimus, & *stinus De*
quasi typus patientiæ exitit, cum patiebatur, *Patientia*
tenebatur, alligabatur, colaphis percutiebatur, *Christi. vi-*
arundine plagas accipiebat, irridebatur, insul- *de Nic.*
tabatur ei, damnabatur, ligno suspendebatur, *Hanapum*
undiq; circumfremabatur, nec tantum quovis *Patriar-*
modo cadebatur, sed etiam horrédum in mo- *chum Hie-*
dum tandem occidebatur. Hinc idē Christus *rosolymi-*
aliquoties suo exemplo discipulos suos horta- *tantum.*
batur ut pius *Æneas*, inquit;

Lib. 1. Æ-
neid. O socii (neg, enim ignari sumus ante malorum)
 O passi graviora, dabit Deus bis quoque finem.
 Vos & Scylleam rabiem, penitusque sonantes
 Accestitis scopulos: vos & Cyclopea saxa
 Experti: revocate animos, mœstumq; timorem
 Mittite: forsân & hæc olim meminisse juvabit.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum
 Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
 Ostendant: illic fas regna resurgere Troja.

CAP V.

De Constantia.

Constantia, est fortitudo in proposito perseverans.

Libro 2.
Macch.
cap. 7.

Sic mater illa constans, quinimo constantissima fuit, quæ septem filios hortabatur, & non lugebat, videbat unguis radi, ferro concidi, sartagine assari, & non lacrymas fundebat, non ululatus tollebat, sed sollicité & constanter ad tolerandum filios hortabatur, & quidem rectius quàm Æneas ille, inquiens;
Durate, & vosmet rebus servate secundis.

LIB. III. DE TEMPERANTIA. 145
JOANNIS RODINGI ETHI-
CÆ LIBER TERTIUS DE
TEMPERANTIA.

CAP. I.

Quid & quotuplex temperantia?

Temperantia, est virtus cupiditates moderans:

Temperantia est parsimonia & sobrietas: aut modestia & castitas.

CAP. II.

De Parsimonia.

Parsimonia, est Temperantia sumptuum.

Sic Philonis sapientiæ sectatoris vxor cum sine aurea corona processisset in publicum & alia gestarent, rogata cur non & ipsa ferret: Uxori respondisse fertur, satis ornatus esse viri virtutem & laudes. Unde Petrus & Paulus cultum matronæ Christianæ simplicem & parabilem esse volunt, fulgentiorem vitæ sanctitate, quam auro vel gemmis. Sic,

Campestres melius Scythæ,

(Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,)

Vivunt, & rigidi Getae,

Immetata quibus jugera liberâs

Fruges, & Cererem ferunt;

Nec cultura placet longior annuâ,

K

*Horat. lib.
3. oda 23.*

146 JOAN. RODINGI ETHICÆ
Defunctumq³ laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.

Et Seneca in Herc. Furent.

Alium multis gloria terris
Tradat, & omneis fama per urbes
Garrula laudet, calog³ parem
Tollat & astris: alius curru
Sublimis eat: me mea tellus
Lare secreto, tutoq³ tegat.
Venit ad pigros cana senectus,
Humiliq³ loco, sed certa sedet,
Sordida parva fortuna domus:
Alté virtus animosa cadit.

Paling.

Quantum ergo satis est vite, nihil amplius opta
Namq³ supervacuo stulti latantur: acervos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris.

CAP. III.

De Sobrietate.

Sobrietas, est Temperantia cibi &
potus.

Dan. cap. I. Sic Daniel cum suis in cibo, potuque cap
endo temperans fuit, dum regio cibo ac potu
non inquinari in animum induxit, quodque
1. Reg. cap. liceret á spadonum magistro veheméter con
19. tendebat. Sic Helix subcinericius panis, &
2. Reg. cap. aquæ poculum é cælo missum est. Sic Hel
4. saus se, ac filios Prophetarum agrestibus ob
ribus

LIB. III. DE SOBRIETATE. 147

ribus alebat, & amarum cibum farina, non melle aut saccharo dulcorari jubebat.

Idem milites, quibus in Samaria luminum *2. Regum* usum ademerat, convivio panis, & aquæ excipi *cap. 6.* jussit.

Sic Joannes Baptista constitutus Christi *Mat. cap. 3* præcursor locustis, & agresti melle in solitudi- *& Luc. 3.* ne sustentabatur.

Quid & Epaminonda dicemus? de quo legitur quod pertenui victu usus fuerit, unde aliquando vocatus à vicino ad cænam, cum reperisset belliariorum, obsoniorum, & unguentorum apparatus confestim abiit, inquit, *Ego sacrificare putabam.*

Sic Romulus vini parcissimus fuisse legitur: is enim ad cænam vocatus, cum ibi minimum bibisset, dixerunt illi familiares; Si ad istum modum omnes homines bibant, vinum esset vilius. Quinimo, inquit ille, Si quantum quisque volet, bibat, carius erit: nam ego bibi, quantum volui ac debui. Ergo ut Paling. monet, Sufficiat cibus ille famem qui sedat. Et Vergil. de Venere & vino:

Vina sitim sedent. --

-- hos fines transilisse nocet,

Et Ovid.

Certa tibi à nobis dabitur mensura bibendi,

Officium præstent pesq; manusq; suum.

Jurgia præcipue vino stimulata caveto,

Atq; nimis faciles ad fera bella manus.

Occidit Euricion stultē data vina bibendo,

Aptior est dulci mensa, merumq; joco.

Quid quæso Philosophi & sapientiæ mendi magistri? Socrates, uti ferunt, philosophiæ parens, hoc victus tenuitate affectus est, ut nunquam nec ipse nec ejus familia aliquo gravi & periculoso morbo attingeretur.

Item Seneca Stoicus, ut Tacitus scribit, agrestibus pomis & aqua pura naturæ satisfecit, unde & corpore ad eum modum fuerit extenuato, ut apertæ Neronis jussu venæ sanguinem penē nullum stillarint.

CAP. IIII.

De Modestia.

Modestia, est Temperantia dictorum atque factorum.

Sic Maria mater Christi usque adeo modesta fuit, ut hujus vitam non solum virgines, sed etiam nuptæ ac viduæ tamquam exemplaria, quod sibi propositum habeant, ad quod componant atque effingant: Omnibus enim ad omnia facta fuit, ut omnes ad suæ modestiæ cæterarumque virtutum exemplum provocaret & adduceret.

CAP. V.

De Castitate.

Castitas, est Temperantia libidinis veneræ.

LIB. III. DE CASTITATE. 149

Sic Iosephus castus fuit, dum domini sui uxorem inviolatam dimisit. Sic Sara filia Ra- *Genes. cap. 39.*

guelis in oratione sua ad dominum habita su- *Tobi. cap. 3*

am castitatem ingenuè confessà fuit, inquit, Scis Iehova, esse me ab omni hominum fœditate puram, neq; meum parentumve meorum nomen in exitii mei terra contaminasse. Nunquam me cum ludentibus commiscui, neque levitati deditorum commercio vsa sum.

Sic & Penelope adeo incorruptæ castitatis fuisse scribitur, ut absente per viginti annos marito Ulyssè, nullis procorum blanditiis, nullis pollicitationibus ad violandam fidem, quam promiserat, induci potuerit. Quocirca ut Ovidius scribit:

*Penelope mansit, quam vis custode careret,
Inter tot multos intemerata procos.*

Et Propertius:

*Penelope poterat bis denos casta per annos
Vivere, tam multis femina digna viris.*

JOANNIS RODINGI ETHI-
CÆ LIBER QUARTUS
DE JUSTITIA.

CAP. I.

Quid & quotuplex iustitia.

Iustitia, est virtus suum cuique tri-
buens.

150 JOAN. RODINGI ETHICÆ

Justitia est primò pietas & charitas,
aut Reverentiã & Obedientiã.

II, Fides & Veritas, aut Æquitas &
Bonitas:

[quæ duę species virtutum híc specialiter ac-
cipiuntur.]

III, Benevolentia & Beneficentiã, aut
Liberalitas & Hospitalitas.

IIII, Misericordiã & Clementiã, aut
Gratiã.

CAP. II.

De Pietate.

Pietas, est justitia cùm Deo tum pro-
pinquis cultum tribuens.

Genes. 4.

Genes. 5.

Genes. 7.

Sic Abel pius fuit, unde etiam Dominus
sacrificium & munera ejus respexit. Item He-
noch, quem Deus transtulit ne videret mor-
tem. Item Noach, cui Dominus dicit, Ingre-
dere tu & omnis domus tua in arcam: te enim
coram me in hac generatione justum vidi.

Sic Josephus patrem suum Jacobum omni
honore affecit, dum eum ad Regem Pharao-
nem adduxit, & reverenter commendavit. Sic
rex Salomon erga matrem Bethsebam debi-
tum honorem exercuit.

LIB. III. DE CHARITATE. 151

CAP. III.

De Charitate.

Charitas, est justitia animos indissolubili nexu devinciens.

Sic Jonathan Davidem tanto favore at- *1. Sam. cap.*
que amore sibi devinxit, ut omnia tela ei no- *20. & 21.*
citra apud patrem suum Saulum præcaveret.

Sic Tigranes, ut Xenophon scribit, tanto-
pere uxorem suam dilexit, ut etiam vita sua eam
redimere voluerit.

Sic Hector Andromachæ suæ omnium cha-
rissimus fuisse à poeta scribitur. Sic Ulysses a-
morem suum erga Penelopen contestatus est,
cum his verbis ad eam inter cætera scripsit:

*Solus adhuc mecum, qui me tot casibus unius
Erexit patiens, ad mala perstat amor.*

CAP. IIII.

De Reverentia.

Reverentia, est justitia honore di-
gnos colens.

Sic Abigail erga Davidem reverentiam ex- *1. Sam. cap.*
ercuit dum de asino desiliit, & se pronam ad *25.*
Davidis pedes projecit. Sic senes ab adolescen-
tib. patrum honore culti sunt. Itaque Lyfan-
dram Lacedæmonicum dicere solitum ajunt,
Lacedemone esse honestissimum domicilium
senectutis, unde istud:

152 JOAN. RODINGI ETHICÆ
Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerit olim.

CAP. V.

De Obedientia.

Obedientia, est justitia mandata exequens.

- Genes. cap. 22.* Sic Abrahamus præceptum Domini in filio Isaaco immolando exequi paratus erat. Sic
Matth. 21. Christi discipuli iussi ut pullum alligatum adducerent, & parasceven pararent, sese obedientes præstiterunt.
Marc. 11.
Luc. 19.
Joan. 2. cap. Sic pius Aneas quamquam lenire dolorem Solando cupit, & dictis avertere curas
Multa gemens, magnoq; animum labefactus amore,
Jussa tamen Divum exequitur, classemq; revisit.

CAP. VI.

De Fide.

Fides, est justitia in rebus creditis promissum servans.

- 1. Sam. cap. 19. & 20.* Sic Jonathan Davidi promissum servavit, dum eum de patris sui insidiatoris voluntate certiozem reddidit, eumque ita a summo capitis periculo liberavit, sicuti pollicitus fuerat. Sic,
Sergestum Aneas promisso munere donat
Servatam ob navem latius sociosq; reductos.

Veritas, est justitia sermonis integritatem conservans.

Sic Joannes Baptista Herodi aperte veritatem dixit, quod is se incaestu polluerat, quo sibi extremum malum summumque capitis periculum accersivit: Nam ut ille apud Terentium ait:

Mat. 14. 8

Mar. 6. ca.

Veritas odium, obsequium verò amicos parit.

Sic apud Virgilium, Anna
*Vera fatebor, ait, miseri post fata Sichai
Conjugis, & sparsos fraterna cade penates
Sonus hic inflexit sensus, animumq, labentem
Impulit, agnosco veteris vestigia flamma.*

Æquitas, est justitia rigorem juris attemperans.

Sic quamvis Hebræis lex lata fuerit, ut diem Sabbathi sanctificarent, & ita ab omni opere cessarent, Christus tamē necessitatem, seu potius æquitatem respiciens eo ipso die discipulis suis spicas vellere concessit, unde Juvenius ait:

Mat. c. 12.

*Hæc ubi dicta dedit, messis per culta gravata
Præterit, & populus sectantum discipulorum
Spicarum gravidam carpebat in ordine frugem:
Iste dies veteri poscebat lege quietem,*

*Sabbatha nam priscis repetebant ocia jussis.
 Ecce Pharisai curant reprehendere Christum
 Quod sanctæ legis calcarent jussa metentes
 Discipuli, legum sed tunc completor Iesus
 Incipit, iis veteris scripti monumenta retexens
 Legistis certè in templo Davida canorum:
 Cum populo quondam panes sumpsisse sacros,
 Et propriam comitumq; famem sedasse, sed illos
 Illicitum cuique fuerat contingere panes,
 Sumere quos solus poterat de lege sacerdos:
 Eiusdem scriptum est justo moderamine legis
 Sabbatha profanent templo sine crimine vates,
 Nec minor est istic vestra glomeratio turba.
 Quàm templi virtus, caperent si pectora vestra
 Quod non sacra Deus, sed mallet mitia corda
 Non tam sæpe viros damnasset factio vestra
 Expertes culpa, sed nunc ego Sabbatha cuncta,
 Sponte mea dominans legis sub jure tenebo.*

Sic Zaleucus urbe Locrensiùm à se saluber-
 rimis atq; utilissimis legibus munita, cum filium
 ejus adulterii crimine damnatus, secundum jus
 ab ipso constitutum utroq; oculo carere debe-
 ret, atq; tota civitas in honorem patris neces-
 sitatem pœnæ adulescentulo remitteret, ali-
 quandiu repugnavit. Ad ultimum precib; po-
 puli evictus, suo prius, deinde filii oculo eruto
 usum utriq; videndi reliquit. Ita debitum sup-
 plicii modum legi reddidit, æquitatis admira-
 bili temperamento se inter misericordem pa-
 trem, & justum legislatorem partitus est.

CAP. IX.

De bonitate.

Bonitas, est justitia officii sui debitas partes præstans.

Sic Tyberius Cæsar cùm ab amicis admonitus esset, ut provincialibus augeter vectigalia, id facere recusavit, & rescripsit: Boni pastores esse tondere pecus, & non deglubere. rectè enim dicitur, quòd princeps bonus nihil à bono patrefamilias differat.

CAP. X.

De Benevolentia.

Benevolentia, est justitia alterum affectu benevolo prosequens.

Exemplis Benevolentiaè cõmunis hominũ vita numquã caruit, quæ cùm plurima in sacra scriptura passim occurrant, illud in primis notabile est, quod Apostolus Paulus de Galatis testatur inquit: Scio vos, si fieri potuisset vestros oculos effossuros & mihi daturus esse.

*Ad Galat.
cap. 4.*

CAP. XI.

De Beneficentia.

Beneficentia, est justitia alterum ope & opera juvans.

Beneficentia nobis commédatur exemplo Petri qui claudio dixit, Nec argentum nec aurũ mihi est: sed quod habeo hoc do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula.

Act. 3. cap.

Act. ca. 12. Item exemplo Angeli qui Petrum in carceratum liberavit.

CAP. XII.

De liberalitate.

Liberalitas, est justitia alterum donis afficiens.

Sic populus Romanus erga regem Attalum liberalis fuit, dum ei Asiam muneris loco possidendam tribuit, eo excelsius & speciosius urbi Romanæ imperium credens, si ditissimam atque amœnissimam partem terrarum orbis in beneficio, quam in fructu suo reponere maluisset.

CAP. XIII.

De Hospitalitate.

Hospitalitas, est justitia alterum benignè recipiens.

Genes. 19. Sic Lothus duos Angelos ad se divertit cogit, & postquam ingressi domum essent, convivium instituit. & coxit azyma, & comederunt.

Sic senex ille apud Gabaonitas Levitã cum uxore in domum suam introduxit, & pabulũ asinis præbuit: ac postquam laverunt pedes suos, eos in convivas recepit. Sic Dido hospitalis fuit, dum

— simul *Aneam* in regia ducit

Lib. 1. Æneid. Tecta: simul Divum templis inducit honorem,
Nec minus interea sociis ad littora mittit

Viginti

*Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pinguis centum cum matrib. agnos
Munera, lætitiãq; Dei.*

CAP. XIV.

De Misericordia.

Misericordia, est justitia afflictos sublevans.

Sic Samaritanus ille misericors fuit, dum in *Luc. ca. 50.*
vulnera faucii oleum & vinum infundit. Sic se
misericordem Dido illa apud Virg. prædicat,
ubi ait,
Non ignara mali miseris succurrere disco.

CAP. XV.

De Clementia.

Clementia, est justitia iram in pœnis
constituendis moderans.

Sic Josephus quamvis à fratribus acerbè & *Genes. 45.*
immaniter tractatus venditusque fuerit, ta- *Es. 50. cap.*
men se erga eos clementem præbuit, dum il-
lis ignoscit, nec sibi illatam injuriam vendicat:
Unde Claudianus ait;

*Hac docet ut pœnis hominum vel sanguine pasci
Turpe, ferumq; putes, ut ferrum Marte cruentũ
Sic cum pace premas, ut non infensus alendis
Materiam præstes odiis, ut fontibus ultro
Ignovisse velis: deponas ocius iram,
Quam moveas. Precibus numquam implacabi-
lis obstes
Obvia prosternas, prostrataq; more leonum*

158 JOAN. RODINGI ETHICÆ
Despicias. alacres ardent cū sternere tauros,
Transiliunt pradas humiles: hac ipse magistra
Dat veniam victis, hac exhortante calores
Horrificos, & quæ numquam nocitur amentum
Jurgia, contentus solo terrore coercet,
Ætherei patris exemplo, qui cuncta sonoro
Concutiens tonitru cyclopum spicula desert
In scopulos, & monstra maris; nostrig, cruoris
Parcus in OEtis exercet fulmina silvis.

CAP. XVI.

De Gratia.

Gratia, est justitia benefacta recom-
pensans.

Tob. 12.

Sic Tobias gratus erga Raphaëlem fuit,
dum ei dimidiam partem ejus pecuniæ, quam
attulerat, offert. Sed Raphaël recusans admo-
nuit eum, ut Domino gratias ageret. Tobias
itaque Deo optimo maximo tantas, quantas
potuit ac debuit gratias egit.

Valerius
Max.

Sic Rex Attalus gratus fuit, quia eandem
Asiam populo Romano, à quo acceperat, le-
gavit. Itaque nec hujus munificentia, nec illius
tam memor beneficii animus tot verbis lau-
dari potest, quot amplissimæ civitates amicæ
datæ, vel pié redditæ sint. Sic Æneas apud Vir-
gilium ait:

Lib. 1. Æ-
neid.

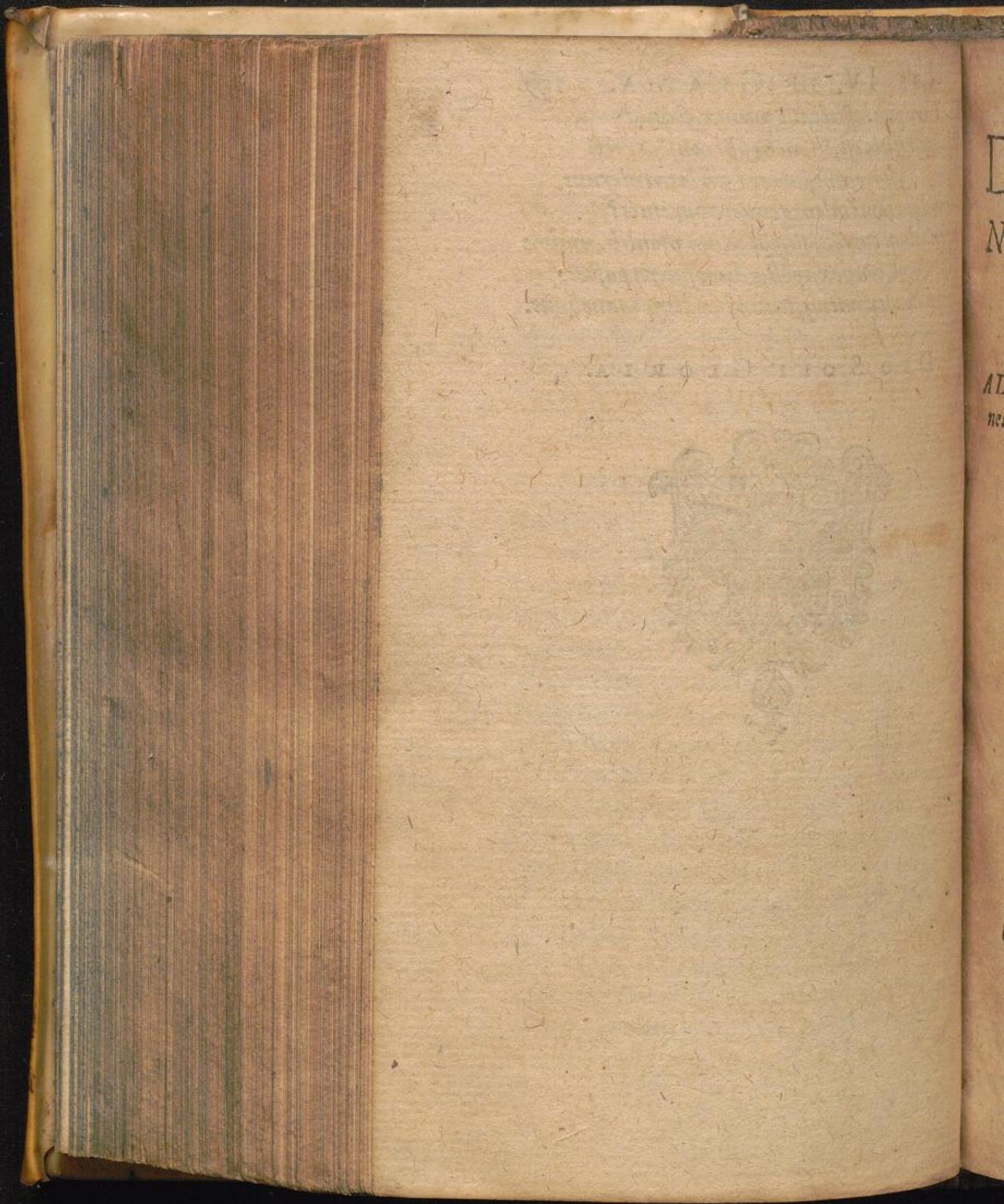
-- grates persolvere dignas
Non opis est nostra Dido, nec quicquid ubiq, est
Gentis Dardania magnum quæ sparsa per orbem
Dii

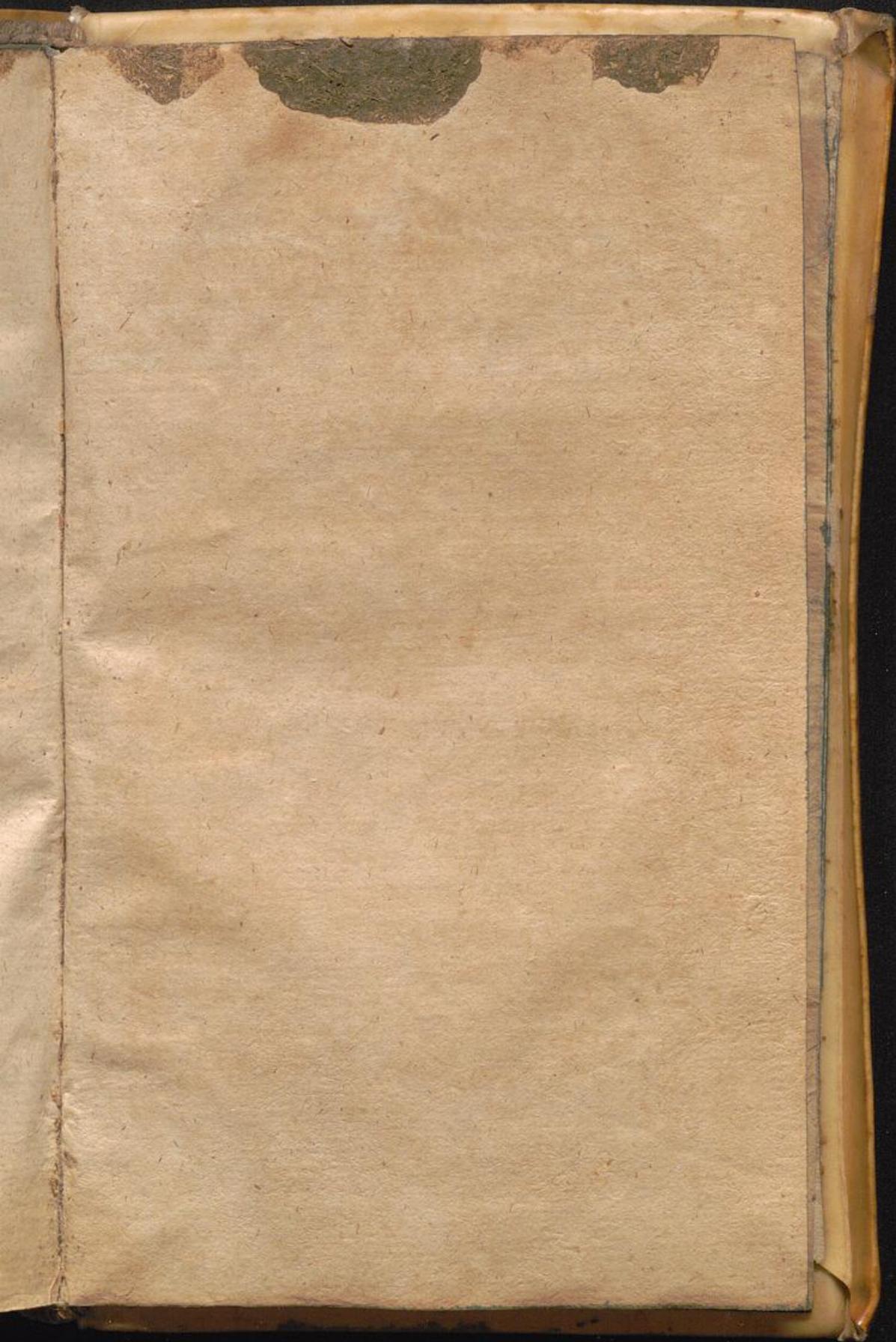
LIB. IV. DE GRATIA. 159

*Dii si qua pios respectant munia, si quid
Uspiam justitia est, & mens sibi conscia recti
Premia digna ferant, qua te tam lata tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum current fluvii, dum montib. umbra
Lustrabunt, convexa polus dum sidera pascet,
Semper honos nomenq; tuum laudesq; manebunt.*

DEO SOLI GLORIA.

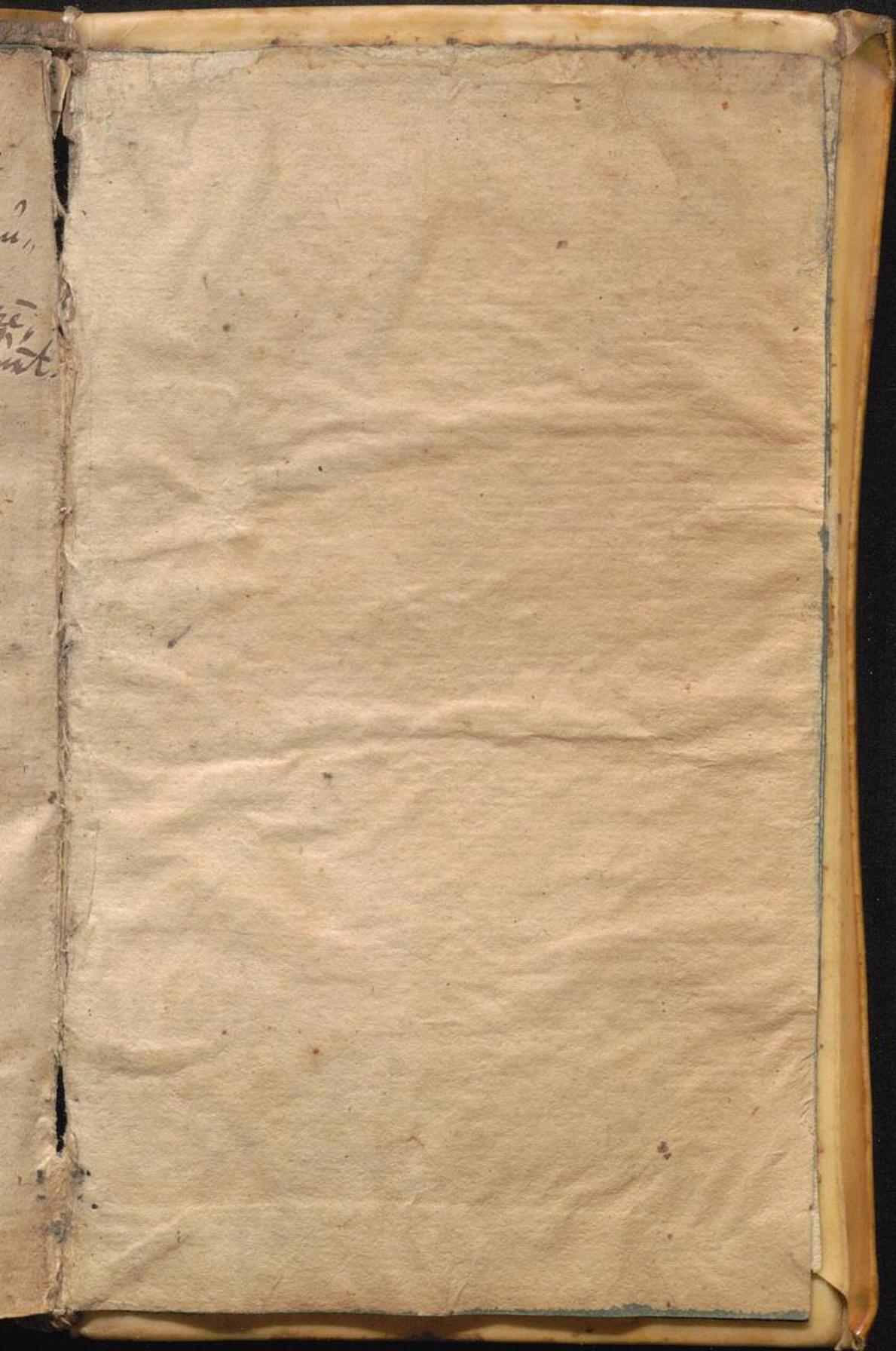

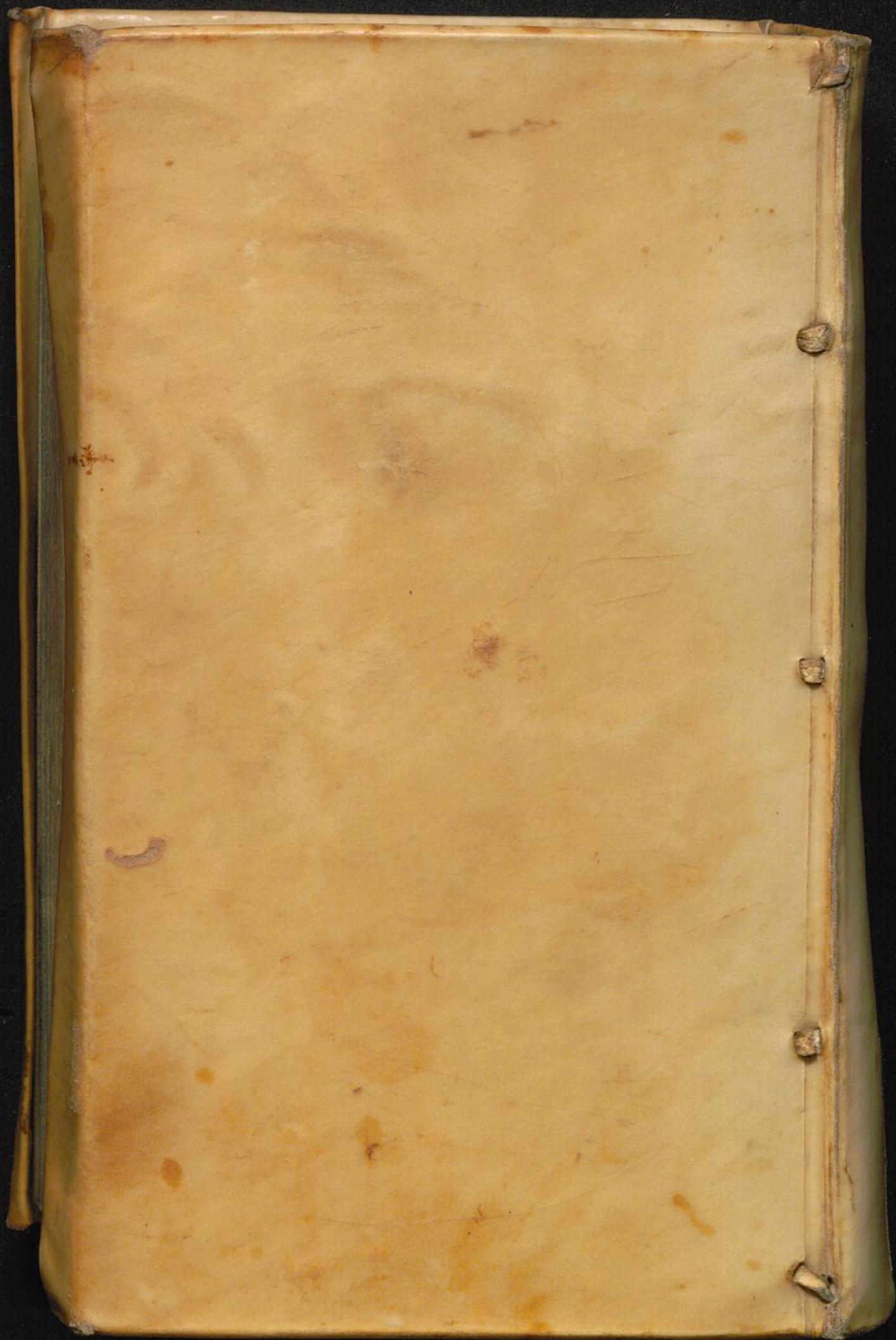

Plurimum ~~scilicet~~ quandoque oportune locutus
Suo patris sortis, laetel sepe magna
sapiencia.

Polus multiplicior, is est, q omnia ad nu,
tunc suis loquitur.

Et de reo, rebusq; tuis, spe falli solet.
Eventy placidos, si pra fatu voluit.

Th

4117